

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN KENTLİLİK BİLİNCİ ÜZERİNE BİR
ARAŞTIRMA: ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Burak BALIK

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi
Melike ERDOĞAN

Çanakkale 2020

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN KENTLİLİK BİLİNCİ ÜZERİNE BİR
ARAŞTIRMA: ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan

Burak BALIK

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Melike ERDOĞAN

Çanakkale 2020

TAAHHÜTNAME

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım "Üniversite Öğrencilerinin Kentlilik Bilinci Üzerine Bir Araştırma: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Örneği" adlı çalışmanın tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını, özgünlüğünü ve bir başka mecraaya sunulmadığını; yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu ve yararlandığım kaynak ve verilerde hiçbir çarpıtma yapmadığımı belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

15.06.2020

ÖZET

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN KENTLİLİK BİLİNCİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

Kentlilik bilinci bireysel, ekonomik, sosyal ve fiziki faktörlerden etkilenen kentsel aidiyet, mekânsal aidiyet, kentsel sahiplenme, kent kurumlarına katılım ve kentsel farkındalık durumlarının birbirini etkileme düzeyleri çerçevesinde kendini gösteren bir olgudur. Kentin kendine özgü yapısı sebebiyle kentlilik bilinci düzeyi kentte yaşayanlar arasında farklılık göstermektedir. Bireyin kentlilik bilinci kendini kente ait hissetmesiyle başlayan ardından kenti sahiplenmesi ile devam eden bir süreçtir. Bireyin kendisini ait hissettiği kenti sahiplenmesiyle kentin sorunlarına yönelik ilgisi artacak, bu sorunların çözümü ve kenti daha iyi bir yer yapmak için katılım sağlayacaktır. Tüm bu aşamaların ardından kentin maddi ve manevi unsurlarının gelişimine katkı sağlayacak olan birey kentlilik bilincine ulaşmış olacaktır.

2020 yılı Yüksek Öğretim Kurumu Bilgi Yönetim Sistemi (YÖK) verilerine göre, Türkiye’de mevcut üniversite sayısı 204 ve üniversitelere kayıtlı toplam öğrenci sayısı (ön lisans, lisans, yüksek lisans, doktora) ise 7.740.502’dir. Çalışma kapsamında incelenen Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi toplam öğrenci sayısı 45.918 olup 19.660 öğrenci Çanakkale kent merkezinde okuyan lisans öğrenci sayısıdır. Çalışmanın amacı Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Çanakkale kent merkezinde okuyan lisans düzeyindeki öğrencilerin kentlilik bilinci düzeyleri saptamaktır. Çalışma nicel araştırma yöntemi ile Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Çanakkale kent merkezinde okuyan lisans düzeyindeki 498 öğrenci örnekleminde gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında bir anket formu hazırlanmış ve öğrencilere uygulanmıştır. Çalışmada kentsel aidiyet, mekânsal aidiyet, kent kurumlarına katılım ve kentsel farkındalık arasındaki ilişki incelenmiştir. Kentlilik bilinci göstergelerinden olan bu dört faktör çerçevesinde Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi lisans düzeyi öğrencilerinin kentlilik bilinci düzeyinin farklı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çanakkale, Kentlileşme, Kentlilik Bilinci, Üniversite, Öğrenci

ABSTRACT

A RESEARCH ON URBANITY AWARENESS OF UNIVERSITY STUDENTS: SAMPLE OF ÇANAKKALE ONSEKİZ MART UNIVERSITY

Urban awareness is a phenomenon that manifests itself within the framework of the levels of urban belonging, spatial belonging, urban ownership, participation in urban institutions and urban awareness, which are affected by individual, economic, social and physical factors. Due to the unique structure of the city, the level of urban awareness differs among those living in the city. The urban consciousness of the individual is a process that begins with the feeling of belonging to the city and then continues with the ownership of the city. An individual feels loyal to a city that will increase his interest in the city's problems and will participate in solving these problems and making the city a better place. After all these stages, the individual who will contribute to the development of the material and spiritual elements of the city will have reached urban awareness.

According to the Data Management System of Higher Education Institution (YÖK) data of 2020 which lists 204 universities in Turkey and the total number of students enrolled in colleges (associate, bachelor's, master's, doctoral) are 7,740,502. The total number of students of Çanakkale Onsekiz Mart University examined within the scope of the study is 45,918 and 19,660 students are the number of undergraduate students study in Çanakkale Province. The aim of the study is to determine the urban awareness levels of undergraduate students studying in Çanakkale Onsekiz Mart University's Çanakkale Province. The study was carried out with the quantitative research method in the sample of 498 students studying at Çanakkale Onsekiz Mart University Çanakkale Province. Within the scope of the study, a questionnaire was prepared and applied to students. In the study, the relationship between urban belonging, spatial belonging, participation in urban institutions and urban awareness was examined. Within the framework of these four factors, which are among the indicators of urban awareness, it is concluded that the urban awareness level of Çanakkale Onsekiz Mart University students is different.

Keywords: Çanakkale, Student, University, Urban Awareness, Urbanization.

ÖNSÖZ

Öncelikle çalışmanın hazırlanması aşamasında emeği geçen, bana yol gösteren ve ayırdığı her dakika için danışman hocam Dr. Öğr. Üy. Melike ERDOĞAN'a minnettarım. Değerli hocalarım Prof. Dr. Hüseyin ERKUL, Prof. Dr. Erhan GÜMÜŞ, Dr. Öğr. Üy. Şermin ATAK ÇOBANOĞLU, Dr. Öğr. Üy. İsmail BAŞARAN ve eğitim hayatım boyunca yetişmemde katkısı olan tüm hocalarıma katkılarından dolayı teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Beni bugünlere getiren, her zaman ve her konuda destekçim ve yardımcım olan canım ailem Meral BALIK, Metin BALIK, Büşra BALIK ve Canan YİĞİT'e sonsuz şükranlarımı sunarım. Çalışmamı tamamlamam konusunda moral ve motivasyonumu üst düzeyde tutmama yardımcı olan aileme minnettarım.

BURAK BALIK / ÇANAKKALE

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	vi
TABLolar	vii
ŞEKİLLER	viii

GİRİŞ	1
-------	---

BÖLÜM I

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Kent Kavramı	3
1.1.1. Kentlerin Tarihsel Gelişimi	8
1.1.2. Kentleşme	11
1.1.3. Kentleşme Nedenleri	14
1.2. Kentlileşme	18
1.2.1. Sosyal ve Kültürel Kentlileşme	21
1.2.2. Ekonomik Kentlileşme	23

BÖLÜM II

KENT KÜLTÜRÜ VE KENTLİLİK BİLİNCİ

2.1. Kent Kültürü	26
2.1.1. Kent Kültürü Tanımı	27
2.1.2. Kent Kültürünün Boyutları	33
2.1.3. Kent Kültürünün Aktörleri	34
2.2. Kentlilik Bilinci	36
2.2.1. Kentlilik Bilincini Etkileyen Faktörler	38
2.2.2. Kentlilik Bilinci Göstergeleri	40
2.3. Türkiye’de Kentleşme	45
2.3.1. Türkiye’de Kentleşme Süreci	45
2.3.2. Türkiye’de Kent Kültürü	50
2.4. Üniversitelerin Kent Üzerine Etkisi	53

BÖLÜM III
ÇANAKKALE ON SEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİNİN
KENTLİLİK BİLİNCİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI	57
3.2. ARAŞTIRMANIN KONUSU	57
3.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	58
3.4. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ	58
3.5. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	59
3.6. ARAŞTIRMA MODELİ VE HİPOTEZLER	60
3.7. BULGULAR	62
3.7.1. Katılımcıların Özelliklerine İlişkin Bulgular	62
3.7.2. Faktör Analizine İlişkin Bulgular	63
3.7.3. Kısmi En Küçük Kareler Yapısal Eşitlik Modellemesi	64
3.7.4. Modelin Geçerliliği ve Parametre Tahminleri	65
SONUÇ	82
Kaynakça	85
EKLER	94
EK 1. ANKET İZİNİ	95
EK 2. ANKET SORULARI	95

KISALTMALAR

AVE : Average Variance Extracted (Çıkarılan Ortalama Varyans)

Böl. : Bölüm

CA : Cronbach Alpha

CR : Composite Reliability (Bileşik Güvenilirlik)

Çev. : Çeviren

D. : Dergi(si)

Der. : Derleyen

Ed. : Editör

Ka. : Kentsel Aidiyet

Kf. : Kentsel Farkındalık

KFA : Keşfedici Faktör Analizi

Kkk. : Kent Kurumlarına Katılım

Ma. : Mekansal Aidiyet

No. : Numara

Nu. : Number

p. : Page

Vb. : Ve Benzeri

Vd. : Ve Diğerleri

VIF : Variance Inflation Factor (Varyans Büyütme Faktörü)

YÖK. : Yüksek Öğretim Kurulu

TABLOLAR

Tablo 1.1 Ekonomik Mekan ve Sosyal Mekan İçerikleri	24
Tablo 2.1 Dünya’da Kentleşme Eğilimleri (1990-2050)	49
Tablo 3.1 Öğrencilerin Fakültelere Göre Dağılımı	58
Tablo 3.2 Katılımcıların Özellikleri ve Dağılımları	61
Tablo 3.3 Faktör Analizi Sonuçları	62
Tablo 3.4 Kentsel Aidiyet ve Kent Kurumlarına Katılımın Etkisine Yönelik Kriterler Tablosu	65
Tablo 3.5 Kentsel Aidiyet ve Kent Kurumlarına Katılımın Kentsel Farkındalığa Yönelik Standartlaştırılmış Parametre Tahminleri	67
Tablo 3.6 Mekansal Aidiyet ve Kent Kurumlarına Katılımın Etkisine Yönelik Kriterler Tablosu	68
Tablo 3.7 Mekansal Aidiyet ve Kent Kurumlarına Katılımın Kentsel Farkındalığa Yönelik Standartlaştırılmış Parametre Tahminleri	70
Tablo 3.8 KA ve KKK Çapraz Tablosu	72
Tablo 3.9 KA ve KF Çapraz Tablosu	72
Tablo 3.10 KKK ve KF Çapraz Tablosu	73
Tablo 3.11 MA ve KKK Çapraz Tablosu	73
Tablo 3.12 MA ve KF Çapraz Tablosu	74
Tablo 3.13 Normallik Testi Sonuçları	75
Tablo 3.14 Cinsiyete Göre Farklılık Testi	75
Tablo 3.15 Gelecekte De Çanakkale’de Yaşama İsteğine Göre Farklılık Testi	76
Tablo 3.16 Kentle İlgili Kararları Etkileme Gücünün Olduğunu Düşünüp Düşünmemeye Göre Farklılık Testi	78
Tablo 3.17 Öğrencilerin Harcama Dağılımları Göre Farklılık Testi	78
Tablo 3.18 Öğrencilerin Eğitim Gördükleri Sınıflara Göre Farklılık Testi	80

ŞEKİLLER

Şekil 3.1 Araştırma Modeli	60
Şekil 3.2 Kentsel Aidiyet, Kentsel Kurumlara Katılımın Kentsel Farkındalığa Etkisi	66
Şekil 3.3 Mekansal Aidiyet, Kentsel Kurumlara Katılımın Kentsel Farkındalığa Etkisi	69

GİRİŞ

Geçmişten günümüze kadar kentler, yalnızca bir yerleşim yeri olmaktan ziyade kültürlerin ve uygarlıkların ortaya çıktığı, büyüdüğü ve yayıldığı alanlar şeklinde gelişim göstermiştir. Kentin kendine özgüne yapısı, örgütlenme şekilleri ve insanı özgür kılan yapısı bireyi bilinçli bir hale getirmiştir. Tarih boyunca kentler, insan ihtiyaçları doğrultusunda gelişip büyümüşür. İlk çağlardan başlayıp günümüze kadar kentler sürekli bir şekilde boyut ve şekil bakımından değişim gösteren dinamik bir yapıya sahip olmuşlardır. Bu dinamik yapının anlaşılmasına imkan sağlayan faktör kentleşme kavramının tanımlanması olmuştur. Kent kavramının tek bir tanım ile ifade edilememesi yine aynı şekilde kentleşme kavramına da birçok tanımlama yapılmasına yol açmıştır. Kent kavramının bir sürecini ifade eden kentleşme de özellikle siyaset, demografi ve iktisat biliminin ilgili olduğu bir alan olmayı başarmıştır.

Kent alanlarında yaşamak zaman geçtikçe kendine özgü birtakım karakterleri ortaya çıkarmış ve "kentli" kavramının meydana gelmesini sağlamıştır. Tek bir açıdan tanımlanamayan kentleşme kavramı olarak karşımıza çıkan süreç sosyal, kültürel ve ekonomik yönlerden ayrıma gidilerek tanımlanmaya çalışılmıştır.

Kent, kendine özel faktörler oluşturduğundan ve tarım dışı özellikler yansıttığından, kentin yarattığı, kente özgü özellikleri ifade eden kültür, kent kültürünü meydana getirmektedir. Bir başka deyişle kentler, kendine özgü yaşam şartlarından dolayı kırsal bölgelerden farklılıklar göstermektedir. Kentleşen bireyin kente özgü davranışlar sergilemesi beklenir. Kent kültürüne uygun bu davranışları ne ölçüde sergilediği ise kentlilik bilinci düzeyini göstermektedir. Kentsel aidiyet, mekânsal aidiyet, yaşadığı kenti sahiplenme, kentin sorunlarıyla ilgilenme ve bu sorunların çözümü için kent kurumlarına katılma ve kentsel farkındalık gibi göstergeler kentlilik bilinci olgusunun göstergelerini oluşturmaktadır. Sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan kentleşen birey kent ilişkisi arttıkça kentsel aidiyeti ve sahiplenmesi gelişecektir. "Benim kentim" dediği yerin sorunlarıyla ilgilenmeye ve çözüm aramaya başlayacak olan kentli birey bu sorunların çözümü için kent kurumlarına katılımı tercih edecektir. Kentin tüm maddi, manevi, alt yapı ve üst yapı değerleriyle ilgili fikir sahibi olmak istemesiyle de kentsel farkındalık sürecine girmiş olacaktır. Tüm bu süreçler kentleşme ile kentlilik bilinci arasındaki bağı ortaya koymaktadır.

Kentlilik bilincinin gelişimi kentin daha iyi bir yer olması açısından önemlidir. Bu çalışma kapsamında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi kent merkezinde okuyan lisans düzeyi

öğrencilerinin kentlilik bilinci düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Çalışma kapsamında incelenen Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi toplam öğrenci sayısı 45.918 olup, 19.660 öğrenci Çanakkale kent merkezinde okuyan lisans öğrenci sayısıdır. Bu öğrencilerinin kentlilik bilinci düzeylerinin belirlenmesi amacıyla 498 lisans öğrencisine anket tekniği uygulanarak bulgular elde edilmiştir.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde kent ve kentleşme kavramları yer almaktadır. Kent kavramının ortaya çıkışı, tarihsel gelişimi, kentleşme, kentleşme ve kentleşmenin boyutları ele alınmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde kent kültürü, kentlilik bilinci ve Türkiye’de kentleşme kavramsal olarak ele alınmıştır. Kent kültürünün boyutları incelenmiştir. Kentlilik bilincini etkileyen faktörler ve kentlilik bilinci göstergeleri tanımlanmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde bulgulara yer verilmiştir. Anket tekniği kullanılarak toplanan veriler SmartPLS hazır yazılımı ile değerlendirilmiştir. Araştırmanın problemi, amacı, önemi, konusu, örnekleme bu bölümde irdelenmiştir. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi kent merkezinde okuyan lisans düzeyi öğrencilerinin kentlilik bilinci düzeyine ilişkin elde edilen bulgular açıklanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KENT VE KENTLİLEŞME

1.1. Kent Kavramı

Kent, birçok disiplinin ilgi alanı olarak kültürel, sosyal ve toplumsal gelişim ve değişimleri ifade etmek üzere tartışılan, hakkında araştırmalar yapılan önemli bir kavram olmuştur. Fakat her kentin kendine özgü özelliklerinin olması, kentin dinamik yapısı, farklı ideolojilerde ve farklı disiplinlerde değişik tanımlamaların yapılması kent kavramına yönelik uzlaşmaya varılmış net bir tanımın yapılmasını güç hale getirmiştir. Harvey tarafından ifade edildiği gibi "Kent, kuşkusuz karmaşık bir şeydir" (Harvey, 2006: 27).

Geçmişten günümüze kadar kentler, yalnızca bir yerleşim yeri olmaktan ziyade kültürlerin ve uygarlıkların ortaya çıktığı, büyüdüğü ve yayıldığı alanlar şeklinde gelişim göstermiştir. Kentlerin doğuşu ile birlikte uygarlığında doğduğu düşüncesi benimsenmiş, insanı özgür kılan kent havasının kentte yaşayanları hem bilinçli bir birey yaptığı hem de örgütlenme kapasitelerini arttırdığı düşüncesinin vurgusu her defasında yapılmıştır. Günümüz dünyasında yaşanan konjonktürel değişimlere paralel olarak kentlere farklı görevler ve anlamlar yüklenmiş, bu görevler ve anlamlar kentlerin yapısını ve kentlere bakış açısını hem etkilemiş hem de değiştirmiştir. Kentin sadece bir mekan parçası olmadığını aynı zamanda kent kavramının siyasal, toplumsal ve yönetsel ekonomik alanın bütün vatandaşların yaşam alanı olduğunu belirten bu değişimler, kentin ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan farklılıkları barındıran dinamik yapısından dolayı sürekli değişim gösteren alan olarak ifade edilmesinde etkili olmuştur (Batmaz ve Gürer, 2016: 164).

Kent kelimesi tarihsel açıdan ele alındığında, bu kavram tarihinin Sümerlerin yerleşik hayata geçtiği MÖ 4000'li yıllara kadar uzandığı görülmektedir. Bilindiği gibi Sümerler, günümüz dünyasında görülen merkezi yönetimler gibi büyük toplumsal yönetimlere ihtiyaç duymadan durağan akan nehir kıyılarında yapay sulama faaliyetlerinde buldukları ilk girişimlerden toplumsal, ekonomik hareketlerin daha fazla hız kazandığı dönemlere doğru bu alanlara pek çok yerleşim alanları inşa etmişlerdir. Daha sonra köyleri ve sonraki zamanlarda ise kentlerin ortaya çıkmasını sağlamışlardır. Genel anlamda kentler; tarımsal ve tarım dışı üretimin denetlendiği, tarımsal ürünlerin koordinasyonu ve dağıtımının yapıldığı, teknolojik değişiminin beraberinde getirdiği uzmanlaşma, işbölümü ve örgütlenmenin en yüksek seviyeye ulaştığı

yerleşim yerleridir. Bununla birlikte kentler, nüfus yoğunluğu ve büyüklüğü bakımından, toplumsal entegrasyon ve heterojenlik düzeyi yüksek dinamik ve karmaşık bir mekanizmanın sürekli olarak çalışır halde olduğu insan yerleşim alanı olarak da incelenmektedir (Güven, 2016: 22-23).

Uygarlığın ortaya çıkmasında önemli bir yeri olmasına rağmen kent kavramına yönelik ortak bir tanım yapılamamış ve birbirinden farklı birçok tanım ortaya çıkmıştır. Tarihçiler, coğrafyacılar, siyaset bilimciler ve iktisatçılar kendi disiplinlerinin bakış açılarına göre değişen çeşitli tanımları kullanmışlardır (Wirth, 2002: 78). Kent kavramına yönelik olarak yapılan bu çok çeşitli tanımlar kentin tam olarak ne ifade ettiği ve nasıl meydana geldiği gibi karmaşık soruları beraberinde getirmiştir. Kentlerin görünümüne bakarak yapılan ortak bir tanım olmadığı gibi kentin ilk oluştuğu dönemden uygarlıkları barındığı hale geldiği dönemlere ve son zamanlarda yaşadığı fiziksel çözümlerine kadar tarif etmek imkansız hale gelmiştir (Mumford, 2013: 13).

Kavramsal olarak tanımlanması güç olan kent kavramı, insanlığın ortaya çıktığı ilk dönemden itibaren insanların yeryüzünde tek başlarına hayatta kalamayacaklarının farkına varılması ile birlikte bir ihtiyacın giderilmesi amacıyla meydana gelmiştir. Bu kavram, savaş sanatından mimariye, sosyolojiden ekonomiye birçok disiplini konu edinen bir kavram olmuştur. Dünyada farklı uygarlık alanlarında meydana gelen kentsel yaşam, toplumsal ve tarihsel şartlar bakımından genel bir beraberlik yaratmasına rağmen, farklılıkları da barındıran bir yapıyı ifade etmiştir. Söz konusu bu farklılıkları yaşam alanlarına verilen ve değişik anlamları ifade eden adlardan da görmek mümkün olmuştur. Örneğin kent kavramı, medeniyet anlamında Arapça'da "Medine", Yunanca'da "polis", Fransızca'da "cite", Saksonya ve Almanya'dan İskandinavya'ya "kale" veya oturma alanı anlamı taşıyan "borough" veya "burgh", Latince'de yurttaşlık anlamında "civitas" ve "urbs" sözcükleri ile ifade edilmiştir. Sosyo-ekonomik gelişmelere bağlı olarak kent kavramı içerik bakımından birçok değişim yaşamıştır. Kent kavramı tanımlarında eski çağlarda surlar ve kaleler önemli bir ölçüt olarak dikkate alınırken, günümüzde bu kavramın tanımlanmasında nüfus yoğunluğu, istihdam şartları ve ekonomik etkinlik kriterleri gibi farklı ölçütler kullanılmaya başlanmıştır (Güven, 2016: 22).

Kent kavramının Türk dilinde etimolojik geçmişine kısaca bakıldığında ise; Uygurlar ve Göktürklerde kent kavramı "balık" sözcüğü ile ifade edilmiştir. Daha sonraki zamanlarda bu kelime "balığ" kavramı şeklinde kullanılmaya başlanmıştır. 11. yüzyılda Oğuz Türkleri ve Kara Hanlı Türkleri tarafından "balık" kavramı yerine "kend" sözcüğü kullanılmıştır (Sümer, 2014: 1).

Sosyolojik açıdan kent kavramına yönelik olarak yapılan tanımlamalar incelendiğinde, genel olarak uzmanlaşmanın, nüfus birikiminin, sanayileşmenin, işbölümünün ve ikincil ilişkilerin yoğun olarak yaşandığı bir yer olarak ifade edilmiştir. Ancak yapılan kent tanımlamalarında kentlerin bazı özelliklerine değinilmediği vurgulanmaktadır. Medeniyetlerin doğduğu ve geliştiği, her türlü bilimsel, toplumsal, ekonomik ve siyasal ilişkilerin sürdürüldüğü, bunun sonucunda insanların uğraşmak zorunda kaldığı sorunların meydana geldiği ve ortaya çıkan bu sorunlar ile baş etmek üzere her türlü gelişimin, yeniliğin ya da savaşımın kaynaklandığı yerler özelliği barındırmaktadırlar. Bu gibi özellikler kentin tanımlarında yer almayan özelliklerden bazıları olarak belirtilmiştir. Bu bağlamda kent kavramı, insanlığın bütün başarı ya da başarısızlıklarında, gelişimlerinde söz etme anlamı taşımıştır (Alkan ve Duru, 2002: 7).

Louis Wirth, bir yaşam tarzı olarak kent kavramına birbiriyle bağlantılı üç perspektiften bakmıştır. Wirth'in kenti kavramsallaştırdığı önemli girişimi olan bu perspektifler aşağıda sıralandığı gibidir (Martindale, 2000: 72).

- Bir toplum tabanına, ekolojik ve teknolojik düzene sahip fiziksel bir yapı olması,
- Bir kuruma ve yapılar dizisi ile toplumsal bir örgütlenme sistemine sahip olması,
- Bir düşünceler ve tavırlar kümesi ve kişilikler toplamı olmasıdır.

Yukarıda belirtilen maddeler ışığında Wirth (2002: 80), sosyolojik açıdan kent tanımını, "toplumsal açıdan bir örnek olmayan insanların göreceli olarak geniş bir alanda, sürekli olarak ve yoğun bir şekilde birlikte bir yere yerleşmiş bulunması" şeklinde yapmıştır.

Weber (2012: 88-109), "Sakinlerinin yaşamlarını tarımdan ziyade esas itibarıyla alışveriş ve ticaret ile sürdürdükleri bir yerleşim alanıdır" şeklinde kent kavramına iktisadi açıdan bir tanımlama yapmıştır. Weber, bir yerleşim yerinin kent özelliği taşıyabilmesi için sahip olması gereken beş tane fonksiyon olduğunu belirtmiştir. Bu fonksiyonlar: i- Kale, ii-Kendine ait bir mahkeme ve özerk bir hukuk, iii-Pazar, iv-Kısmi bir özerklik ve kendini yönetebilme ile v-İlgili bir birlik biçimidir.

Kent kelimesinin incelenmesine yönelik ilk sistematik çalışma 20. yüzyılın başlarında Chicago Okulu tarafından yapılmıştır. Chicago Okulu kenti, biyolojik gelişme yasalarının ürettiği ekolojik ve coğrafi bir birim olarak ifade etmiştir. İşlev ve işlerin kente tesadüf olarak dağılmadığının altını çizen Okul, kentin işlevsel farklılaşması ve fiziksel büyümesi üzerine yoğunlaşmıştır (Kaypak ve Gündüz , 2018: 3). Chicago Okulu temsilcileri kenti, bir anlamda

uzun zaman diliminde kendiliğinden dengeye gelecek bir organizma veya eko-sistem olarak ifade etmişlerdir. Bu görüşe göre kent toplumu, sahip olduğu sistem içerisinde ekolojide meydana gelen istila (invasion), rekabet (competition), yerine geçme (succession) süreçleriyle birlikte dengeye gelmektedir (Serter, 2013: 70).

Ekolojik görüşe göre, kent bölgelerinde yerleşme, taşınma ve yeniden yerleşme modeli çerçevesinde kentte yaşayan bireylerin geçimlerini sağlamak için mücadele etmeleriyle beraber meydana getirdikleri düzenlemeler farklı semtlerin ortaya çıkmasına neden olur. Bir kent, zıt ve farklı sosyal unsurlara sahip bölgelerin bir haritası olarak tarif edilir. Modern kentlerin büyümesinin ilk aşamalarında sanayiler, arz sınırlarına yakın, ihtiyaçları olan hammaddeler için uygun alanlarda birikirler. Kentte yaşayanların sayısında artış görüldükçe nüfus, çok çeşitli hale gelen bu iş alanlarının etrafında toplanmaya başlar. Bu durum sonucunda kentte yaşayanlar için imkanlarla donatılmış bu bölgeler daha ilgi çekecek duruma gelir ve bu bölgelere sahip olmak için daha büyük rekabet durumu ortaya çıkar (Giddens, 1997: 475).

Farklı tarih dilimlerine ait sosyal, kültürel ve fiziksel tabakaların üst üste kurulması sonucunda meydana gelen sosyal, mekansal ve fiziksel bir ortam (Batmaz ve Gürer , 2016: 164) olarak ifade edilen kent başlangıcından itibaren, medeniyetin ürünlerini depolayıp naklini sağlamak amacıyla özel bir şekilde donatılmış, asgari alandan azami olarak yararlanacak ölçüde yoğunlaştırılmış fakat aynı zamanda gün geçtikçe büyüyen bir toplumun ve topluma ait toplumsal mirasın değişim gösteren ihtiyaçlarına ve karışık hale gelen biçimlerine yaşam yeri olarak tanıyacak yapısal genişlemeleri gerçekleştirme gücüne sahip bir yapı" olarak belirtilmiştir (Mumford, 2013: 46).

Kent nüfus birikiminin, fiziki bir mekan tanımının ötesinde aynı zamanda insanın düşünce ve davranışlarına etki eden değişik yeni bir sosyal düzen anlamına gelmektedir. Toplamların özgür olma ihtiyacı ile sayısız özgürlük talebini birlikte yaşatabilmeye yönelik denge arayışına girmeleri, kentlerin "çoğulcu ve özgürlükçü yaşam yerleri olma" özelliğini meydana getirmiştir. Bu açıdan bakıldığında kent, sonsuz sayıda faktörün her geçen gün değişen dinamik eylemini ortak bir payda altında buluşturan bir organizma özelliğini geliştirmiştir (Batmaz ve Gürer , 2016: 164-165).

Kent kavramı, disiplinler arası konumu ve karmaşık yapısından dolayı birçok düşünür tarafından farklı şekillerde tanımlaması yapılmaya çalışılmıştır. Yapılan bu tanım girişimlerinden bazılarını incelemek gerekirse kent: Nüfusu belirli bir yoğunluğu ve büyüklüğü aşan, daha çok

tarım dışı ekonomi faaliyetleri çerçevesinde bir ekonomiye sahip olan ve etki alanı içinde yaşayan kendi nüfusu dışında kalan kesimlere de hizmet sağlayan yerleşim birimidir (Demir ve Acar, 1997: 132), Toplumsal gelişmenin sürekli bir gelişme içinde olduğu ve toplumun barınma, yerleşme, çalışma, gidiş-geliş, eğlenme, dinlenme gibi ihtiyaçlarının karşılandığı, çok az kimsenin tarımsal faaliyetlerde bulunduğu, nüfus yoğunluğu köylerden daha yoğun olan ve küçük komşuluk topluluklarından oluşan yerleşim birimidir(Keleş, 1980: 68). Tarıma bağlı olmayan, üretimin olduğu, bütün üretim denetiminin yapıldığı, koordine bir şekilde dağıtımın sağlandığı, teknolojinin belli bir düzeyde kullanıldığı, nüfusun belli bir yoğunluk ve büyüklüğe ulaştığı, heterojenlik ve bütünleşmenin mevcut olduğu bir yerleşme alanıdır" (Erkan, 2010: 18).

Bir yerleşim yerinin kent özelliği gösterebilmesi için aşağıda belirtilen şartları taşıması gerekmektedir (Erkan, 2010: 18):

- Baz alınan nüfus ölçütü her ülkede farklılık gösterse bile, herhangi bir yerleşim yerinin kent adını taşıyabilmesi için gereken ilk şart, o alanın belli bir nüfus yoğunluğu ve nüfus büyüklüğüne ulaşmış olmalıdır.
- Üretim alanında, tarım ve hayvancılıktan ziyade sanayi üretiminin gelişmiş olması ve aynı zamanda hizmet sektörünün de yerleşim alanında gelişim göstermiş olması gerekir.
- Fiziksel altyapı belirli bir düzeye ulaşmış olmalıdır.
- Çekirdek aile yapısı geleneksel aile yapısının yerini almalıdır.
- Nüfus içinde büyük oranda örgütlenmenin oluşması, işbölümü ve uzmanlaşmanın çeşitli alanlarda sağlanmış olması gerekir.
- Ulusal ve evrensel değerler, yerel değerlerin yerini almalıdır.
- Bireysel çıkarlar, bir cemaatin, bir aşiretin, bir grubun çıkarlarından daha ön planda olmalıdır.
- Kırsal yerlerde yaşayanlara göre eğitim düzeyi daha yüksek olmalıdır.
- Nüfus yoğunluğundan dolayı sosyal normlardan ziyade resmi denetleme kurumları bu alanlarda kesinlikle bulunmalıdır.

Kısaca en genel ifadeyle kenti; tarım dışı ve tarımsal üretim denetiminin sağlandığı, dağıtımın koordine edildiği, ekonomisi destekleyecek bir şekilde tarım dışı üretimden kaynaklanan teknolojik değişimlerin beraberinde getirdiği örgütlenme, işbölümü ve uzmanlaşmanın en yüksek seviyeye vardığı, nüfus yoğunluğu ve büyüklüğüne ulaşmış, toplumsal

entegrasyon ve heterojenlik düzeyi yükselmiş karmaşık ve dinamik bir sistemin sürekli olarak işlediği insan yerleşim alanı olarak tanımlayabiliriz.

1.1.1. Kentlerin Tarihsel Gelişimi

Uygarlık tarihi başlangıcı ile paralel bir izlenime sahip olan kentlerin ilk kez, maden devri ile birlikte ortaya çıktığı düşüncesi yaygınlık kazanmıştır. M.Ö. 4000-3000 yılları arasını kapsayan bu süreçte, kentlerin ilk şekillenmesinin insanların maden bilgisi ile elde ettiği gelişmelerin büyük bir payı olduğunun önemi üzerinde durulmuştur.

Günümüzde kentlerin ortaya çıkışıyla ilgili geçerliliğini yitirmeyen önemli teorilerden biri, Avustralyalı arkeolog Gordon Childe tarafından yapılmıştır. "Kent devrimi"nin maden devrinde gerçekleştiğini belirten Childe, Fırat, Dicle, Nil ve İndus gibi büyük alüvyon koyaklarda su miktarının bol olmasının sağladığı ve toprağın mil birikintisiyle düzenli bir şekilde yenildiğinin önemi üzerinde durmuştur. Bu vadilerde yaşayanların bazı yaşamsal ihtiyaçları sağlamak zorunda olduklarından dolayı bilinçli ya da bilinçsiz bir belli toplumsal örgütlenme düzeyine bir yönelim gösterdiklerini belirtmiştir. Ayrıca Childe M.Ö. 3000 yılına gelindiğinde, İndus, Mezopotamya ve Mısır havzalarında basit toplumsal bağların ötesinde, sınıflara bölünmüş ve çok çeşitli uğraşları bir araya getiren gerçek devletlerin ortaya çıktığının vurgusunu yapmıştır (Huot, Thalmann ve Valbelle, 2000: 38).

Bu dönem kent devriminin gerçekleşmesi ile birlikte insanlığın tarihinde de önemli aşamaların kaydedilmesinde etkili olmuştur. Çömlek tezgahı, tekne, bakır metal bilimi, tahıl tarımı, saban, el dokuması, kati astronomik gözlemler, soyut matematik, takvim, yazı veya anlaşılması kolay ve kalıcı hale getiren diğer söylem yöntemleri, hemen hemen M.Ö. 3000 yıllarında ortaya çıkmıştır (Mumford, 2013: 49).

İnsanların yaşama şekillerindeki köklü değişiklikler, kentlerin ortaya çıkmadığı Neolitik dönemde ortaya çıkmıştır. M.Ö. 15000-12000 yıllarında ilk kez Batı ve Orta Asya'da sığırın evcilleştirilmesi ve öküzün sabana bağlanmasının sağlanması ile birlikte saban tarımına geçiş yapılmıştır (Berkay, 2009: 29). Tarımda yapılan bu devrim sonucunda insanlar, avcılık ve toplayıcılık ile geçimlerini sağladıkları konar-göçer hayat düzeninden yerleşik hayat düzenine geçiş yapmıştır. Yerleşik hayat düzeni sonucunda ise sınıf farklılıkları ve bir örgütlenmenin olmadığı ilk köy yerleşimleri ortaya çıkmıştır.

Sanayi öncesi kentlerin şekillenmesinde yazılı olmayan kurallar ve doğal koşullar etkili olmuştur. İnanışların merkezindeki mekanlar olan ibadet yerleri ve insanların ihtiyaçlarını

karşıladıkları pazar meydanları bu dönemim temel kentsel faktörleri olmuştur. Sanayi öncesi olarak ifade edilen kentlerde yaşayan nüfusun hayatlarını dışardan hammadde ve gıda mallarına bağladıklarından dolayı buraları birer pazar merkezi konumundaydı (Sjoberg, 2002: 39). Toplumsal yapı bakımından bu dönem incelendiğinde, tam anlamıyla toplumda bir uzmanlaşma ve uzmanlaşmaya bağlı olarakta işbölümü sağlanamamıştır.

Karanlık çağ olarak adlandırılan Roma İmparatorluğunun çöküşünden sonra kentlerin gelişimi azalmaya başlamıştır. Orta Çağ kentinde kale kentleri olarak ifade edilen kentlerden kente geçiş sağlanmıştır. 9. yüzyılın sonlarında feodalizmin etkisiyle feodal beylikler kendi toprakları üzerinde yaşam süren insanları korumaya yönelik olarak "kale kentler"ini inşa etmişlerdir. Ancak bu kentler daha çok savunma amacına yönelik olarak ortaya çıktığından dolayı günümüzde modern kent olarak belirtilen kent anlayışından farklılık göstermiştir. Modern kent yapısı görülmeyen bu kentlerde gıda ürünlerinin saklanması bile birçok sorunu meydana getirmiştir. Ulaşımında hayvan ya da insan gücünün kullanılması, elverişsiz gıda saklama ve depolama yöntemleri, tarımda makineleşmeye geçilmemiş olması kent nüfusunun ihtiyaçlarını karşılayacak gıda stoğunun büyümesine engel olmuştur (Sjoberg, 2002: 39).

Sanayi devrimi ile birlikte ortaya çıkan kentler sanayi kenti özelliklerini anında karşılayamamış ve sanayi kenti olma yolunda geçiş süreci yaşamışlardır. Bu dönem içinde ortaya çıkan kentlerde ilk kentlerin özelliklerini taşıyan izlere rastlanmış ve sanayi sonrasındaki kentlerin özelliklerini de barındırmıştır. Yani geçiş halindeki kentler, biraz sanayi öncesi biraz da sanayi kenti özelliklerine sahip olmuştur (Keleş, 1993: 124).

18. yüzyılda İngiltere'de başlayan ve kısa sürede etkisini geniş bir ölçekte gösteren sanayi devrimi feodal yapının hakimiyet sürdüğü Orta Çağ'ın surlarla çevrili korunaklı kentlerini sanayi üretim odaklı yerleşim yerleri haline getirmiştir. Bu dönem ile birlikte ortaya çıkan kentlerin temel faktörleri; fabrika, demiryolu ve maden ocağı olmuştur. Önceki dönemlerde suç işleyenleri cezalandırmak amacıyla kullanılan yöntemlerden biri olan ve kölelerin çalıştırıldığı maden ocakları, bu dönemden sonra artık sanayi işçisinin normal iş yeri haline gelmiştir. Endüstriyel ilerleme ile birlikte üretim artışının istihdam yaratması, fabrika merkezli yeni yerleşimlerin ve ücretli çalışan sınıfın yoğunlukta olduğu işçi kentlerinin artmasında etkili olmuştur (Begel, 1996: 14).

Endüstriyel gelişmelerin etkisiyle sanayi kentlerinin sürekli bir büyüme eğilimi içinde yer almaları, bir süre sonra kentsel yaşamda önemli değişimleri meydana getirmiştir. Bu süreç içinde üretim merkezleri etrafında yerleşim yerleri yoğunluğu giderek sanayi alanların dışına yönelmeye

başlamıştır. Ortaya çıkan bu yeni kentte sanayi kentinin aksine, insanların yaşama alanları ile çalışma alanlarının ayrışmasını sağlayan ve anakent olarak adlandırılan yeni bir olgu oluşmuştur. Anakent ya da başka bir tabirle metropoliten, bir bölgenin veya ülkenin çevresinde bulunan bütün kırsal ve kentsel topluluklarla toplumsal ve ekonomik yönlerden egemen bulunan ve ülkenin genellikle başka ülkelerle olan her türlü ilişkilerinin görüşüldüğü en büyük kenti ya da en büyük kentlerden herhangi biri olarak ifade edilmiştir (Keleş, 1993: 16).

Kentlerin tarihsel gelişimini özetlemek gerekirse; ilk çağlarda kentler, temel insan ihtiyaçlarını gidermeye yönelik olarak tarıma elverişli arazilerin yer aldığı akarsu ve göl kenarlarında kurulmuştur. İnsanlar barınma, beslenme, korunma gibi temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için bir arada bu bölgelerde yaşamaya başlamış ve kentlerin oluşmasında etkili olmuşlardır. Orta Çağ'da, toplumsal gelişmeler ile birlikte çeşitli kurumlar ortaya çıkmış, ibadet alanları ve pazar yerleri kentlerin temel faktörlerini oluşturmuştur. Ayrıca bu dönemdeki gelişmelere paralel olarak şato, kale, kilise, surlar ve anıtlar gibi mekanlar kentlerin fiziksel yapısına yansımıştır. Yine Orta Çağ'da kültürel ve siyasal etkileşimler ile ticaret temelli ekonominin gelişim göstermesi ve özel mülkiyet kavramının kentlerde oluşması kentlerin gelişmesindeki önemli gelişmeler olmuştur. Sanayi devrimi ile birlikte buhar gücünün etkisiyle kentlerin fiziksel çevresi de değişime uğramıştır. Tüm sanayi kolları eski kentsel bölgelerin dışında, ulaşım, enerji kaynakları, insan gücü ve hammadde kaynaklarının daha ucuz ve daha kolay ulaşılabilir olan yerlerde yoğunlaşmaya başlamıştır. Günümüzde teknolojinin her geçen gün daha fazla gelişmesi kentlerin de değişime uğramasını ve kente yönelik yapılan tanımların değişmesine de yol açmaktadır. Ayrıca gelişen teknoloji ile birlikte ulaşımın ve iletişim daha fazla yaygın ve kolay hale gelmesi, toplumlararası hizmetlerin de daha fazla gelişmesine katkı sağlaması, kentleşme hızına ivme kazandıracaktır.

1.1.2. Kentleşme

Tarih boyunca kentler, insan ihtiyaçları doğrultusunda gelişip büyümüştür. İlk çağlardan başlayıp günümüze kadar kentler sürekli bir şekilde boyut ve şekil bakımından değişim gösteren dinamik bir yapıya sahip olmuşlardır. Bu dinamik yapının anlaşılmasına imkan sağlayan faktör, kentleşme kavramının tanımlanması olmuştur. Kent kavramının tek bir tanım ile ifade edilememesi yine aynı şekilde kentleşme kavramının da birçok tanımın yapılmasına yol açmıştır. Kent kavramının bir sürecini ifade eden kentleşme de özellikle siyaset, demografi ve iktisat biliminin ilgili olduğu bir alan olmayı başarmıştır.

Kentleşme en dar anlamda kentte yerleşim sağlayan insan sayısında ve kent sayısında meydana gelen artışı ifade etmektedir. Fakat yalnızca nüfus hareketine bağlı olarak kentleşme olgusunu ele almak yanlış olacaktır. Çünkü kentleşme olgusunda toplumların ekonomik ve toplumsal yapıları arasında büyük bir bağ vardır. Bu sebepten dolayı yapılacak olan kentleşme tanımlarında nüfus hareketlerini oluşturan ekonomik ve toplumsal değişimlere de yer verilmesi önem arz etmektedir (Güven, 2016: 25). Bu açıdan bakıldığında kentleşme; sanayileşme ve ekonomik ilerlemeye bağlı olarak kent sayısının artması, günümüz kentlerin büyümesini sağlayan toplum yapısında artan oranda örgütlenme, uzmanlaşma ve işbölümü yaratan insan ilişki ve davranışlarında kentlere özgü farklılıkları meydana getiren nüfus artışı olarak ifade edilebilir (Keleş, 1995: 1).

Kentleşme durumuna ilişkin ifade edilen kentleşme öğeleri; kentlerin mekansal ve demografik büyümeleri, kırdan kente göç, ekonomik, sosyal, davranışsal ve kültürel yaşam şekillerinde ortaya çıkan değişimler şeklinde belirtilmiştir. Kentleşmenin temel öğesinin değişme süreci olduğunun vurgusu yapılmıştır. Söz konusu bu sürecin kapsamı; işgücünün tarım sektöründen sanayi sektörüne kayması, tarım alanındaki değişmeler, kentlerin mekan ve nüfus bakımından büyümeleri, insan davranışlarındaki değişmeler, düşünce ve görüş farklılaşmaları olarak belirtilmiştir (Yılmaz ve Çitçi, 2011: 255).

Kentli olarak belirtilen bir yaşama şeklini oluşturarak beraberinde nüfus yoğunluğu, nüfus ölçüsü ve nüfus farklılığı (heterojenliği) ile sosyal ilişkinin niteliği, sıklığı ve derecesinin dolayısıyla insan doğası ve sosyalleşmeyi oluşturan kentleşme, sosyal bir yapının sonucunda ortaya çıkmıştır. Kentleşme olgusunu önemli kılan iki özelliği bulunmaktadır (Es ve Ateş, 2004: 213):

- Bazı toplumsal ve ekonomik süreçlerin işlemesiyle birlikte meydana gelen "bir sonuç" olması,
- Toplumsal değişim sürecini "etkileyen bir öge" olması.

Nüfus artışının hızlı bir yapıya sahip olması hızlı kentleşmenin oluşmasına yol açmıştır. Bu durum az gelişmiş ülkelerde önemli bir soruna neden olmuştur. Az gelişmiş ülkelerde ortalama yıllık % 2-3 oranında nüfus artışı meydana gelirken kentsel alanlarda % 6-7 oranında nüfus artışı yaşanır. Gelişmiş ülkelerde ise bu oran yıllık ortalama % 0-1 olarak gerçekleşir ve kentsel nüfusları ise % 1-2 oranı arasında artar. Yıllık artış oranı oldukça yavaş seyrettiğinden dolayı bu ülkelerde kentleşme de yavaş olmaktadır (Es ve Ateş, 2004: 214).

Az gelişmiş ülkelerde belli başlı kentleşme özellikleri vardır. Söz konusu bu özellikler aşağıdaki gibi sıralanabilir (Keleş, 1993: 29):

- Demografik bir süreç olarak kentleşmenin, endüstrileşmiş ülkelere oranla hızla artan bir yol seyretmesi,
- Küçük ve orta kentlere oranla büyük kentlerin daha hızlı büyüme göstermesi,
- Bazı coğrafi bölgelerdeki kentlere kentleşme hareketlerinin daha fazla yönelmesinden dolayı bazı bölgelerde kentleşme oranlarının daha düşük seviyelerde kalması,
- Kamu ve kent hizmetlerinin kentleşen nüfusun ihtiyaçlarını karşılamasında yetersiz kalması,
- Temel sanayi yatırımlarının kentleşen nüfusun çalışmasına imkan sağlayacak düzeylerde yapılamamasından dolayı, işgücünün marjinal işlerde ve çeşitli hizmet sektörlerinde yoğunlaşmasıdır.

Kentleşmenin boyutu nüfus hareketliliğinden meydana gelmektedir. Demografik dönüşüm ile toplum kesimlerinin kırsal alan dışında bir yerleşim yerinde toplanması kentleşmenin yalnızca bir yönünü açıklar. Çünkü şekilsel kentleşme tek başına bir anlam ifade etmez. Bu durumdan dolayı kentleşme üç farklı dönüşümü içermiştir. Özellikle kırdan kente doğru meydana gelen göçler ile beslenen nüfus yoğunluğu demografik bakımından kentleşme olarak ifade edilmiştir. Uzmanlaşma, örgütlenme ve farklılaşma sürecini kapsayan bir davranış ve dönüşüm biçimi sosyal açıdan kentleşme olarak belirtilmiştir. Son olarak tarımsal olmayan faaliyetlerin (hizmet ve sanayi sektörü) yoğunlaşması ise ekonomik açıdan kentleşme olarak tanımlanmıştır. Kentleşme olgusunun varlığından söz etmek için bu üç faktörün bir arada asgari seviyede gerçekleşmiş olmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Söz konusu bu üç şarttan birinin veya ikisinin gerçekleşmesi diğerlerinin gerçekleşmemesi durumunda sağlıklı bir kentleşmenin varlığından söz etmenin imkansız bir hale geleceğinin altı çizilmiştir (Kaya, 2003: 43).

Bir andan ziyade bir sürece vurgu yapan kentleşme kavramını dört farklı kritere göre tanımlamak mümkündür. Bu kriterlere göre kentleşme (Şahin, 2015: 8);

- i-) Demografik manada; kentlerde hayat süren nüfusun toplam nüfus içindeki payının artması,
- ii-) Siyasi manada, kent kabul edilen veya sayılan yerleşim alanlarının sayısındaki artış,

iii-) Ekonomik manada, tarımın payının kent ekonomisinde azalması ve buna paralel olarak ticaret, hizmet ve sanayi sektörünün payının artması,

iv-) Sosyolojik manada, kente özel olan hayat tarzının hakim hale gelmesi, süreci olarak belirtilmiştir.

Kentleşme, tarım alanındaki işgücü fazlası ile sanayideki gelişmelerden dolayı ortaya çıkan işgücü talebinin birbirlerini tamamlayıcı bir şekilde ilerlemesi sonucunda, kırsal kesimden kentsel alanlara doğru hareketin kent nüfusunu heterojen bir biçimde artırması ve artan bu nüfusun uzmanlaşma ve işbölümüyle güçlendirmesi sürecidir. Tanımlardan da anlaşıldığı gibi kentleşme birçok süreç ve konuyu barındıran bir kavramdır. Bu kadar farklı değişkeni bir araya getirip kaynaştırabildiğinden dolayı kentleşme olgusunun birden fazla disiplini ilgilendirmesi doğaldır. Çünkü kentleşme olgusu sürecine yönelik yapılacak bir tanımlamada her bir aşamanın bir bilim dalı yardımı olmadan eksik kalacağı açıkça görülmektedir. Bu bağlamda kentleşme sürecinin siyaset, sosyoloji, coğrafya ve ekonomi gibi disiplinlerin kesişimini sağlayan bir noktada yer aldığını söylemek mümkündür.

1.1.3. Kentleşme Nedenleri

Kentleşmenin meydana gelmesinde etkili olan çeşitli nedenler vardır. Siyasal, ekonomik, teknolojik, kültürel, sosyo-psikolojik ve sosyal gibi sıralanabilir olan kentleşme nedenleri, genellikle kentlerin çekici özelliğinden ve kentlerin üstünlüğünden dolayı ortaya çıkan nedenler olarak kendini göstermektedir. Birbirleriyle çok boyutlu ve yönlü bir ilişki içinde bulunan bu faktörleri birbirinden ayrı düşünmek mümkün değildir. Konunun daha iyi bir şekilde anlam kazanması için kentleşmeyi etkileyen iletici ve itici nedenlerle ilgili bilgi verilmesi gerekir. Kentleşmeyi etkileyen faktörleri aşağıdaki gibi açıklayabiliriz;

1.1.3.1. Ekonomik Nedenler

Kentleşmeyi oluşturan ekonomik sebeplerin bir kısmı, kırsal kesimdeki nüfusu köyünden iten, tarım sektörünün sahip olduğu şartlardan kaynaklanmıştır. Özellikle az gelişmiş ülkelerde kişi başına düşen tarımsal gelir ve tarımsal verimliliğin bu kesimin ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde olmaması, toprakların dengesiz dağılması, tarıma elverişli toprakların çok parçalanmış olması, iklim şartları ve erozyon gibi olumsuz etkiler başlıca nedenler olmuştur (Keleş, 1993: 23).

Tarımda yaşanan teknolojik dönüşüm ile birlikte kırsal kesimde yaşayan nüfusun kentlere doğru göç etme hareketleri hızlanmıştır. Başka bir ifadeyle, biçer-döver, traktör gibi araçların tarımda kullanılmaya başlaması, kırsal kesimde işsizliği arttırmış ve bu durum sonucunda nüfusun kentlere yönelmesi hız kazanmıştır. Bununla birlikte toprağın mirasla parçalanması, toprak yetersizliği veya toprağın mevcut nüfus ihtiyaçlarını karşılayamaması, kırsal kesimdeki aşırı nüfus artışı ve durağan yaşam gibi nedenler yine bu kesimlerde nüfus ihracının yüksek olmasında etkili olmuştur (Kaya, 2003: 46). Ekonomik nedenler açısından kent hayatının kırsal nüfusa çekici olarak görünen nedenleri özet olarak aşağıda sıralandığı gibidir (Ekin, 1971: 56):

- Kent-köy gelir farklılığının yüksek olması,
- Daha ileri ve iyi eğitim imkanlarının kentlerde daha fazla olması,
- Kentin serbest ve çekici bir yaşantıya sahip olması,
- İş bulma konusunda daha avantajlı bir yapının olması,
- Hayat standartlarının daha yüksek olması,
- Çağdaş ve yeterli sağlık hizmetlerinden yararlanma imkanlarının daha çok olması,
- Ulaşım imkanlarının daha gelişmiş olmasıdır.

Kentleşmenin nedenlerinden biri olan ekonomik nedenleri özetlemek gerekirse; kentlerde meydana gelen uzmanlaşma ve işbölümü üretimi kolay hale getirmiş, gelir artırmaya yolunda kolaylıklar sağlamıştır. Az gelişmiş veya gelişmemiş ülkelerde tarımsal gelirler kırsal kesimde yaşayan nüfusa yetmeyecek seviyededir. Hem bu durumdan dolayı hem de bu kesimde toprakların parçalanması, tarım arazilerinin tahrip edilmesi ve tarımın kırsal kesim nüfusunun ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde gelir sağlayamaması, kırsaldan kente nüfusun göç etmesine neden olan ekonomik nedenleri oluşturmuştur.

1.1.3.2. Teknolojik Nedenler

Bir sanayi kolunda üretim sürecinde kullanılan üretim yöntemlerini, buna yönelik olarak kullanılan alet, araç ve gereçleri, üretimden son aşamaya kadar kullanılan bilgi ve bunun yanında insanların çevrelerini maddi olarak değiştirmek, dönüştürmek ve denetlemek amacıyla geliştirdikleri araç ve gereçlerde ortaya çıkan değişimler, kentleşmeyi sağlayan teknolojik nedenler olarak belirtilmiştir (Şahin, 2015: 51).

Sanayi devrimden sonra yüksek bir hızla gelişen teknoloji kentleşmenin önemli faktörleri arasında yer almıştır. Kent bölgelerinde gün geçtikçe artan organize sanayi bölgeleri, sanayi tesisleri, işgücü talebinin artması üzerinde büyük bir etki yaratmış, istihdamın kırsal alanlardan

kent alanlarına kaymasına neden olmuştur. Ayrıca teknolojik gelişmeler istihdamda olduğu gibi iletişim ve ulaşım alanlarında da büyük yeniliklere yol açmıştır. İletişim ve ulaşım alanında teknolojik nedenlerden dolayı artan ilerlemeler kentleşmeyi etkileyen önemli faktörler olarak ifade edilmiştir (Ünal, 2012: 66).

Sanayinin gelişmesi hem ekonomik gelişmeyi hem de nüfus artışını beraberinde getirmiştir. Bu durum yeni iş imkanlarının ortaya çıkmasını ve var olan iş kollarının da artmasını sağlamıştır. Bir halka gibi yaşanan bu gelişmeler sonucunda kentlerin nüfusu büyük oranda artış göstermeye başlamıştır. Yine sanayi devriminden sonra meydana gelen yeni üretim yapısı ile birlikte kırsal yerleşim yerlerinde emek yoğun olarak üretimi sağlanan birçok malzemenin kentlerde kurulan sanayi tesislerinde daha ucuz ve seri üretilmesinin sağlanması, kırsal bölgelerdeki iş yerlerinin kapanmasına ve işsiz kalan işgücü nüfusunun kente yönelmesine neden olmuştur (Kaya, 2003: 47).

Ayrıca teknolojik gelişmeler, iletişim ve ulaşım alanlarında da büyük yenilikler yaratmıştır. Ulaşım alanında meydana gelen değişimlerin kentleşmeyi iki yönde etkilediğinin vurgusu yapılmıştır. İlk etki; yetersiz kalan ulaşım imkanları nedeniyle yalnızca kendi çevresine yönelik üretim sağlayan küçük sanayi tesisleri ve yerel ticaret alanlarının, ulaşım alanındaki gelişmeler ile birlikte büyük ticaret ve üretim tesisleri haline gelmesi şeklinde gerçekleşir. İkinci etki ise; ulaşımın kolay ve hızlı olması, insanların hareket etme olanaklarını arttırdığından dolayı ulaşımın kırdan kentlere kolay hale gelmesini sağlamış, kentle bağlantıyı yükseltmiş ve göçü kolaylaştırmıştır (İşbir, 1986: 21). İletişim teknolojisindeki gelişmeler tecrübelerin, fikirlerin ve bilgilerin insanlar arasında hızlı ve kolay bir şekilde yayılması kentleşmeyi sağlayan bir diğer önemli faktör olmuştur. Bu gelişmeler sonucunda kentin çekici özelliklerinin sunduğu hayattan haber alan kırsal alanlardaki insanlar yeni umutlarla kentlere doğru yönelmişlerdir (Kaya, 2003: 47).

1.1.3.3. Siyasal Nedenler

Siyasi alanda yaşanan değişme ve gelişmeler kentleşmenin önemli sebeplerinden biri olarak belirtilmiştir. Özellikle siyasi iktidarın kentleşmeye yönelik izlediği politikalar kentleşme üzerinde etkili olmuştur. Kentleşmeyi önlemeye ya da tam tersine teşvik etmeye çalışan politikaların hayata geçirilmesi siyasi iktidarın tercihinin bırakılmıştır. Siyasi iktidarın ticaret, gezme ve yerleşme özgürlüklerini genişleten ya da kısıtlayan yasaları yürürlüğe koyması kentleşme üzerinde zorlayıcı ya da destekleyici etkileri meydana getirmiştir (Tunçer, 2015: 277).

Kentleşme olgusunda siyaset, sanayi ve tarım politikaları, uluslararası anlaşmalar, toprak mülkiyeti gibi nedenlerle etkili olmuştur (Kaya, 2003: 48). Özellikle toprak mülkiyetine yönelik düzenlemeler taşıyan yasalar, sanayileşme alanına öncelik veren toplumsal ve ekonomik kalkınma planları, siyasal anlaşmazlıklar ve savaşlar kentleşme hareketlerinde önemli rol oynamıştır (Keleş, 1993: 27).

1.1.3.4. Sosyo-psikolojik Nedenler

Kent alanları ekonomik çekiciliğiyle birlikte sosyal açıdan da insanları kendine çeken özellikler taşımış ya da bu yönde inançlar oluşturmuştur (İşbir, 1986: 23). Kırsal ile kent yaşam biçimleri arasında görülen farklılıklar kentleşmenin sosyo-psikolojik nedenlerini oluşturmuştur. Kent bölgelerinin özgür havası, kentteki kültürel ve toplumsal olanaklar, kentli olmanın gururu ve gelişen hizmetler kenti çekici kılmıştır. Bazı yerlerde kent alanlarına göç etmeye sosyal saygınlıkta bir yükselme gözüyle bakılmıştır. Başka bir ifade ile, kentlerde yaşamak insanlarda bir psikolojik üstünlük meydana getirmiş ve belli bir tatmin düzeyi yaratmıştır. Bu durumdaki psikolojik eğilim kentte olma ve kentte yaşama isteği doğurmuştur. Bu gibi sosyo-psikolojik durumlar kırsal alanlardan kent alanlarına göçü hızlandırmıştır (Tunçer, 2015: 278).

Kentleşme hareketini meydana getiren diğer nedenlerden biri olan sosyo-psikolojik nedenler diğer nedenlerin arasına karışarak onları hızlandıran veya yavaşlatan bir etki yaratmıştır. Özellikle günümüzde sosyo-psikolojik nedenleri oluşturan en önemli faktör medya olmuştur. Televizyonun kolay ulaşılabilirliği ve yaygın kullanımı, bununla birlikte daha önce kente göç edenlerin kırsal kesimle ilişkilerini belli bir seviyede devam ettirmeleri, kent alanlarının sahip olduğu yaşam biçimlerinin kırsal bölgelerde iyi bilinmesini sağlamıştır. Kırsal alanlarda televizyonun hemen hemen her eve girmiş olması, insanların diğer yaşam tarzlarından haber almalarını kolaylaştırmıştır. Bu durum kentleşmenin sosyo-psikolojik sebeplerini hazırlamış ve göç durumuna kaynaklık eden bir faktöre yol açmıştır (Kaya, 2003: 49). Bunlara ek olarak kentlerde tiyatro, sinema gibi kültürel faaliyetleri sağlayan alanların olması, sağlık, eğitim imkanlarının kentsel bölgelerde kırsal kesimlere göre daha fazla gelişmesi, insanları kente çeken diğer sosyo-psikolojik etkenler olarak belirtilmiştir.

Kentsel bölgelerin dünya haritasındaki konumlarını belirleyen ilişkiler özellikle küreselleşme süreci ile birlikte değişime uğramış, bazı kentler yükselmeye devam ederken bazıları ise hızlı bir düşme sürecine girmiştir. Yaşanan bu süreç ile birlikte kentlerin gelişimini belirleyen dinamikler çerçevesinde de birtakım değişiklikler ortaya çıkmıştır. Uluslararası mal, sermaye hareketliliği ve hizmetleri komuta ve kontrol altına alan merkezlere sahip olan, dünya

çapında uluslararası sermayenin dolaşımına yön veren kentler ön plana çıkmıştır. Bu durumlar neticesinde kentler artık üretim merkezi olma özelliklerinden kurtulmuş ve sanayi kenti tanımlayan temel unsur olma niteliğini kaybetmiştir. Bir başka ifadeyle, kent olgusunu günümüzde tanımlayan esas unsur; sahip olduğu hizmet, haberleşme, iletişim vb. imkanlardır. Ayrıca küreselleşme süreci, kentler arasındaki rekabetin hızlanmasını sağlamış, kentlere yeni politik, kültürel ve ekonomik sorumluluklar yüklemiştir. Bu yeni roller ile kentler günümüzde kültürüyle, ekonomisiyle, siyasal ve sosyal yapısıyla ön plana çıkan yerleşim yerleri olmuşlardır (Yılmaz ve Çitçi, 2011: 258).

1.2. Kentlileşme

Göçebe bir hayat tarzını benimseyen toplumların yerleşik düzene geçmeleri, Batı medeniyetinin başlangıcı olarak kabul edilmiş, büyük kentlerin meydana gelerek gelişmesi de modern uygarlığın başlangıcını temsil etmiştir. Büyük kentlerin yaşam koşulları, insanlığın doğasından uzaklaşmasına neden olmuştur. Geniş bir alana yayılmış, kendi içinde kapalı, küçük topluluklardan oluşan ve ilkel toplum olarak isimlendirilen toplumsal yaşam biçimi modern zamanda uygarlık olarak ifade edilen düşünce ve uygulamalar doğrultusunda daha küçük merkezlerden meydana gelen kümeler etrafında büyük yerlerde yoğunlaşmıştır (Wirth, 2002: 77).

Kent alanlarında yaşamak zaman geçtikçe kendine özgü birtakım karakterleri ortaya çıkarmış ve "kentli" kavramının meydana gelmesini sağlamıştır. Kentlileşme kavramına yönelik olarak ortak bir görüş birliğine varılamamış ve farklı boyutlarda birden fazla kentlileşme tanımı yapılmıştır. Kentlileşme toplumsal değişimin insanların davranışlarında ve ilişkilerinde, değer yargılarında, tinsel ve özdeksel yaşam biçimlerinde değişiklikler yaratması süreci olarak tanımlanabilir (Erdoğan, 2016: 215)

Modern dünyada kullanımı artan kentlileşme kavramının derecesinin tam olarak ve geçerli bir şekilde kentlerde hayat süren toplam nüfusun oranı ile ölçülemeyeceğini belirten Wirth (2002: 77), kentlerin insan ya da toplumsal yaşam üzerindeki etkilerinin kentli nüfusun oranının gösterdiği etkiden daha büyük olacağını savunmuştur. Kentlerin günümüzde insanlara daha büyük bir yerleşim ve iş imkanları sunan yerler olmasından ziyade dünyanın en uzak yerleriyle ilişki içinde olan türlü toplumları, etkinlikleri ve bölgeleri bir düzen çerçevesinde şekillendiren, kültürel, ekonomik ve siyasal yaşamın denetleyicisi ve öncüsü konumunda olan merkezler olduğunun önemi üzerinde durmuştur.

En genel hatları ile kentleşme, kent alanlarına göç öncesi ve göç sonrasındaki durumu kapsayan iki temel aşamadan meydana gelmiştir. Nüfus hareketlerinin başlangıcından kent bölgelerine yerleşim sağlanana kadar birçok evreden geçen kentleşme öncesi aşamasını, kente göç ile birlikte başlayan çok evreli bir aşama izlemiştir. Bir başka ifade ile göç öncesinde olduğu gibi göç sonrasında da nüfusun kente yerleşimi gerçekleşene kadar geçirdiği çeşitli evrelerden meydana gelen bir aşama vardır. Kent alanlarına göç olgusu ile başlayan nüfus hareketlerinin kentin belirli bir kesiminde kararlılık kazanana kadar geçen bu aşama kentleşme olarak isimlendirilmiştir. Kentleşme süreci ile birlikte kente göç eden nüfus, geçirdiği değişik evreler sonucunda buranın yerlisi durumuna gelmiştir (Irmak, 1982: 68).

Kentleşme; kentleşme akımı neticesinde, toplumsal değişmelerin insan ilişki ve davranışlarında, değer yargılarında, maddi ve manevi yaşam koşullarında değişiklikler yaratma sürecini ifade eder. Kırdan kente göç ile başlayan kentleşme süreci, insanın kente özgü mesleklerde çalışması, hem kentin sunduğu tüm imkanlardan yararlanması hem de kente özgü davranış kalıplarını özümsemesi yönünde bir değişimi belirtmektedir (Erkut, 1995: 60). Bu açıdan bakıldığında kentli olmak veya kentleşme bireysel manada bir değişim sürecinin sonucudur. Çünkü bireylerin sosyalleşmesi sonucunda kentleşme ortaya çıkar. Bununla birlikte kentleşme aynı zamanda kente özgü değerler ile de doğrudan bağlantılıdır. Bir başka ifadeyle kentleşme; kent kültürünün, kente özgü hayat tarzının kişiler ve sosyal gruplar tarafından benimsenmesi sürecidir. Kentleşme, kentte hayat sürenlerden oluşan kentli insan ve kentlilik bilincini de tasvir eder (Bal, 2003: 8).

Kırdan kente göç neticesinde, bireyin kente özgü işlerde çalışması, kente özel davranış biçimlerine ayak uydurması ve kentin sunduğu imkan ve fırsatlardan yararlanması biçiminde meydana gelen değişim sürecinin ürünü olan kentleşme, hem kent sayısının artması ve kentlerin büyümesi, hem de kentlilerde görülen değişimleri ifade eden bir kavram olmuştur (Görmez, 1997: 20).

Kentleşme başka bir anlatımla aşağıda açıklanan aşamalardan meydana gelmektedir (Gümüş, 2012: 51):

1) Kentlerde yaşam konusunda kararlılık. Kentlerde yaşamaya kararlı olmak için kent yaşamının bireylere geleceğe yönelik ümit vermesi gerekir. Bu durum söz konusu olduğunda birey kentli olmaya ve kente özgü davranış kalıplarını benimsemeye yönelik faaliyetlerde bulunur.

2) Bireyin kentte yaşamını devam ettirerek bir iş sahibi olması kentlileşmede büyük bir adımı oluşturur. Bu durum bireyin ekonomik özgürlüğü için gereklidir. Sahip olunan iş türü önemlidir. Toplum tarafından kabul gören meslekler kentlileşme olgusuyla bütünleşme adına önem arz eder. Çünkü değnekçilik ya da işportacılık gibi meslekler yabancılaşmaya veya soyutlanmaya neden olur.

3) Uzun bir süreç isteyen kültür ve eğitim düzeyinin birey tarafından arttırılması gerekir. Çünkü eğitim ve kültür seviyesi kentli olmanın temel şartlarındanındır.

4) Son aşama olarak da bireyin kente özgü olan davranış kalıplarını benimsemesi gerekir.

Kentlileşme ya da kentli olma her şeyden önce toplumsal değişimin bir durumudur. Bireylerin kente gelmeden önce sahip oldukları hayat tarzlarını değiştirmelerini gerektiren bu süreç, kentle uyum sağlama ve kentle bütünleşme sürecini belirtir. Ayrıca kentlileşme aynı zamanda fiziksel yerleşme durumunu da barındırmaktadır (Özkeraz ve Acungil, 2012: 251).

Kentlileşme olgusu; bir değişim, bütünleşme ve sosyal uyum süreci, kırsal alanlardan kent bölgelerine göç eden bireylerin yeni şartlara uyum sağlayacak ilişkiler geliştirerek kentin bir parçası olma durumudur. Kentlileşme süreci, yerleşik kentli nüfusu, kentin bürokratik yapısı ve kentsel örgütleriyle bağlantı düzeyi arttıkça hız kazanmaktadır. Bununla birlikte, bireyin göç ettiği kırsal alanla olan ilişkileri ve yapabildiği meslek de kentlileşme süreci hızına etki eden faktörlerdir. Bireylerin göç ettikleri yerler ile olan bağlantılarını azaltmaması kentlileşme sürecine olumsuz etki etmektedir. Kentli yaşama bütünleşmeyi zorlaştıran önemli sorunlardan bir diğeri ise; göç yoluyla mevcut kent nüfusuna eklenen nüfus oranının dengesizlik ortaya çıkarmasıdır. Büyük kentlerin sürekli olarak göç alması, kentte yaşayan bireylerde tam manasıyla bir kentlileşme durumuna engel olmaktadır. Bu durum kente gelen ailelerin ancak ikinci ya da üçüncü kuşaktan sonra kentlileşebilmelerine neden olmaktadır (Erkan, 2010: 22).

Özet olarak kentlileşme, kent yaşamının meydana getirdiği değerlere, tutumlara, normlara, düşünce ve davranış sistemine sahip bireylerin belli bir süreç içerisinde geliştirdikleri ilişkilerin bütününe ifade eder. Kentsel yaşam şekline uyum sürecini belirten kentlileşme kent yaşamını benimseyen bireyler tarafından elde edilen bir kültür birikimden meydana gelir. Ayrıca kent bölgelerine göç sonucu yerleşen bireylerin kente özgü mesleklerde çalışması, kentin sahip olduğu davranış kalıplarını özümsemesi ve kentin yarattığı imkan ve fırsatlardan yararlanması olarakta belirtilir.

Kentlileşme durumunun daha iyi ifade edilmesi için sosyal ve kültürel kentlileşme ile ekonomik kentlileşme durumlarının da açıklanması önem arz etmektedir. Söz konusu bu durumlar ayrı başlıklar altında açıklanmaya çalışılacaktır.

1.2.1. Sosyal ve Kültürel Kentlileşme

Kent bölgeleri her zaman birbirinden farklı işleyişlere sahip farklılaşmış ve tabakalaşmış gruplardan ortaya çıkmıştır. Söz konusu bu toplumsal farklılaşma, kişilerin etnik kökeninden, renginden, toplumsal ve ekonomik konumundan, öncelik ve beğenilerinden kaynaklanmıştır (Wirth, 2002: 79). Yine kentlerde yer alan farklı yaşam ve çalışma koşulları içerisinde birbirinden farklı alt kültürlerin meydana gelmesi, kişilerin kent bölgelerinde birbirine benzemeyen özelliklerinin doğmasına sebep olmuştur. Demokrasi kültürünün gelişim gösterdiği kentlerde, birbirinden farklı özelliklere sahip bireylerin beraber yaşamalarına imkan sağlamıştır. Çeşitli alt kültürlerin kentlerde birikmesi, kentler için bir zenginlik ibaresi olarak ele alınmıştır. Bu yaklaşım doğrultusunda kentlileşme kavramı, kent yaşamı deneyiminin sağlanması ile elde edilen bir kültür birikimi olup, kent yaşamına uyum sağlamadır (Tatlıdil, 1997: 599).

Kırsal kesimden kentsel bölgelere geçiş ile birlikte toplumsal yaşamın her cephesinde büyük oranda değişiklikler görülmüştür. Kente yalnızca ekonomik ihtiyaçların karşılanması ve fiziksel çevrenin değiştirilmesi konusunda bir değişim olarak bakılmamalıdır. Ekonomik politikaların yeni şekiller alması ve fiziki çevrenin değiştirilmesi ile birlikte kentlileşmenin sosyal yapıya, kültüre, karar alma süreçlerine ve davranış biçimlerine etki ettiğinin bilincine sahip olunmalıdır (Türkdoğan, 1996: 112).

Kır kökenli bireyin kente özel tavır, davranış, tutum ve değer yargıları benimseme durumu olan sosyal bakımdan kentlileşme, kente göç etmek ile başlamakta, modern değerlerin hakim olduğu bir hayat şeklinin kazanılmasına kadar sürmektedir. Kente gelen birey, kente özgü davranış ve tutumları benimsediğinde kentlileşerek kentli olacaktır. Yardımlaşma, dayanışma, örgütlenme, hak arama yöntemleri, eğitim, öğrenim, siyasi, dini konular, aile ve kadın-erkek ilişkileri ile ilgili gelenek ve görenek gibi konularda uyulan, uyulmayan, benimsenen, benimsenmeyen davranış, tutum ve düşünceler sosyo-kültürel bakımdan kentlileşmenin göstergelerini oluşturur (Torlak ve Polat, 2006: 171).

Kentliler genel anlamda birbirleriyle oldukça parçalı görevlerle karşı karşıya kalırlar. Kentlileşen bireylerin yaşamak için gerekli olan ihtiyaçlarını karşılamak için kırsal alanlarda yaşayan kesime göre daha fazla insana ihtiyaçları olur. Bundan dolayı daha çok sayıda örgüt

kurmuş gruplar ile işbirliği içinde olurlar ancak belli bireylere daha az bağımlıdırlar. Bu durum kent niteliklerinin esas olarak, birincil ilişkilerden ziyade ikincil ilişkiler sonucunda belirlendiğini ifade etmektedir. Bir başka ifadeyle, kentte kurulan ilişkiler yüz yüze olarak görülebilir ama bu ilişkiler yine de geçici, yapay, kişisel ve parçalı olarak gerçekleşir. Bunun yanında kentlilerin ilişkilerinde gösterdikleri kayıtsız görünüş ve soğukluk, diğerlerinin beklenti ve isteklerine karşı koymaya yönelik bir araç olarak da görülebilir.

Kent yerleşim yerlerinde sayısal olarak çok daha insanın olması, bireysel farklılıkların daha da artmasına yol açmıştır. Bundan daha ötesi olarak, karşılıklı etkileşim sürecine dahil olanların sayısının daha fazla olması bunlar arasındaki potansiyel farklılıkların daha fazla artmasına sebep olacaktır. Kentte yaşam süren toplum üyelerinin, mesleklerinin, kişisel özelliklerinin, düşüncelerinin ve kültürel yaşamlarının bu durumlardan dolayı kırsal kesimde yaşayan insanlara göre daha ayrı kutuplara ayrılmış olması normal olarak karşılanmalıdır. Bu tür farklılıkların, bireyin kökeninden, renginden, toplumsal ve ekonomik konumundan, öncelik ve beğenilerinden kaynaklanan toplumsal farklılaşmalara yol açabileceği sonucunu doğurur. Farklı altyapı ve kökenlerden gelen bireyleri barındıran bu yığın içinde komşuluk ilişkilerinden, akrabalık bağlarından ve ortak toplum geleneğinden gelen bir nesille birlikte yaşamaktan kaynaklanan duygular büyük ihtimalle ya yok olacaktır ya da göreceli olarak zayıflayacaktır (Wirth, 2002: 89-91).

Kentte yaşamaya başlayan bireylerin sosyal ve kültürel anlamda kentlileşmesi dört aşamada gerçekleşir. Söz konusu aşamalar aşağıda belirtildiği gibidir (Karpat, 2003: 215-224):

- Düzenli olarak radyo dinleme, gazete okuma, sinemaya gitme, kent kıyafetini tercih etme, kent tarzına uygun olarak eğlenme-dinlenme gibi kente özgü alışkanlıkların benimsenmesi,
- Ulaşım, elektrik, su gibi kent imkan ve hizmetlerinin kullanılması, alışverişlerin marketlerden yapılması, ev inşa edilmesi ve yerleşim alanlarıyla yakın bir ilişki içine girilmesi,
- Diğer kent bireyleri ile bağ kurma isteğinin duyulması ve
- Göç eden bireyin, kendisini artık köye değil kente ait hissetmeye başlaması ile kentli bir kimlik oluşturmasıdır.

Kısaca sosyal ve kültürel açıdan kentlileşme; kent alanlarına göç eden bireylerin ve kentte yaşam sürenlerin, kent toplumuna ait değer-norm mekanizmasını, kentli bireyin davranış ve

düşünce biçimini ve bir süre sonra da yaşama şeklini benimseme durumu olarak açıklamak mümkündür.

1.2.2. Ekonomik Kentleşme

Bireylerin göç tercihi sonucunda kırdan kente yerleşmesi ile başlayan kentleşme, kırsal alanlardan kentsel bölgelere gelen nüfusun yeni bir yerleşim yerinde yani yeni bir sosyal ve fiziki çevrede hayat sürmesi anlamına gelmektedir. Söz konusu bu yenilik, bireylerin davranış biçimlerinden düşüncelerine, toplumsal yaşamından kültürüne ve ilişki şekillerine kadar birçok alanda yeniliğin başlamasına neden olmaktadır. Kırdan kente göç ederek yerleşen bireylerin kentleşme sürecinin sağlıklı olarak gerçekleşmesi sosyal ve ekonomik olarak belirtilen iki temel faktöre bağlıdır. Çünkü gerek sosyal açıdan gerekse ekonomik açıdan kente uygun koşulları taşımayan bireylerin yalnızca kentte yaşıyor olmaları onları kentleşen birey sınıfında yer almalarını sağlamaz. Ekonomik olarak alt gelir grubunda yer alan, maddi imkanlar doğrultusunda yalnızca yaşamsal ihtiyaçlarını karşılayabilen ve var olan şartlar çerçevesinde kent imkanlarından yarar sağlayan birey, kentleşmenin temel ekonomik koşullarından yoksul kalacak ve aynı zamanda kentin sosyal ihtiyaçlarından da mahrum kalacaktır (Tekeli, 1998: 37).

Ekonomik bakımdan kentleşme, bireyin kente özgü işlerle geçimini sağlaması durumudur. Ancak, kente yeni gelen birey kentsel işgücü talebine uygun nitelikleri taşımayabilir. Çünkü hizmet ve sanayi kuruluşları vasıfsız işgücü talebinin sadece bir bölümünü karşılayacak kapasiteye sahiptir. Bu durumdan dolayı göç eden bireylerin büyük bir kısmı ekonomiye katkısı hiç olmayan işportacılık, kapıcılık gibi marjinal işlerde çalışmak zorunda kalmaktadır. Bu tür işlerde çalışanlar sigortasız ve az ücretle çalıştığından dolayı beklenti düzeyleri de düşüktür. Kentsel geçimlik sektör olarak isimlendirilen ve çalışan kesim içinde önemli bir yoğunluğu içeren bu şartlar, kişilerin kendilerine olan güvenini sarsmakta ve aynı zamanda kent kültürü ve yaşamı içinde sosyal bütünlüğün de zayıflamasına neden olmaktadır. Üretime aktif olarak katılamayan, sürekli, düzenli, örgütlü, güvenceli çalışma şartlarını yerine getiremeyen nüfus, istihdam sorununu meydana getirmekte, büyük kentlerde işsizliğin giderek artmasına ve sosyal rahatsızlıklara yol açmaktadır (Torlak ve Polat, 2006: 170-171).

Sosyal ve ekonomik bakımdan "kır bireyi"nin "kent bireyi"ne dönüşme süreci aynı zamanda toplumsal yapı bakımından ülkenin dönüşümü ile paralellik göstermiştir. Toplumunun ekonomik açıdan dönüşümü ile kırsal kesimden kentsel bölgelere göç eden ailelerin ekonomik

açından kentle bütünleşme süreçlerini açıklamak için kullanılan "ekonomik mekanı"ndaki dönüşümler benzerlikler göstermektedir (Es ve Ateş, 2004: 215-216).

Kırsal alanlardan kentsel bölgelere göç eden ailelerin kent ile bütünleşme süreçlerini açıklamaya yönelik "ekonomik mekan" ve "sosyal mekan" kavramları geliştirilmiştir. Bu kavramların içerikleri Tablo 1.1'de yer aldığı gibi belirtilmiştir.

Tablo 1.1: Ekonomik Mekan ve Sosyal Mekan İçerikleri

Ekonomik Mekan	Sosyal Mekan
Kişinin Altyapısı	Kişinin Üstyapısı
Ekonomik değer üretme, elde etme ve bunları kullanma şekilleri; -Gelir türleri ve miktarları -Tutulan işlerin türleri -Varlıklanma biçimleri -Geliri kullanma şekilleri -Sahip olunan varlık miktarları ve türleri -Varlıkları kullanma biçimleri vb.	Özümsenen-benimsenen bütün tinsel ve sosyal değerler düzeni, türlü konulardaki davranış, tutum ve davranışlar; -Siyasal davranış ve tutumlar, -Yardımlaşma ve dayanışma konusunda özümsenen değerler, -Örgütlenme tutumları ve biçimleri, -Benimsenen, uyulan, benimsenmeyen gelenek ve görenekler, -Eğitim ve öğretim konusundaki tutum, davranış ve görüşler, -Bilgilenme şekilleri, -Dini davranış ve tutumlar, -Hak arama yöntemleri, -Erkek ve kadın ile ilgili tutum, davranış ve düşünceler, -Toplumdaki farklılıkları açıklama biçimleri ve gereçler vb.
Ekonomik Mekanın Öğeleri	
-Varlıklar (kent ve kır) -Ücret Gelirleri (kent ve kır) -Varlık Gelirleri (kent ve kır) -Karşılıklar (kent ve kır) -Yatırımlar (Kentte ve kırdaki varlık edinme, iyileştirme harcamaları)	

Kaynak: (Kartal, 1983: 97).

Ekonomik kentleşme süreci bakımından bireyin kente özgü nitelikleri taşıyan bir iş bulması büyük önem taşımaktadır. İşe girme ile birlikte gelir elde etmeye başlayan bireylerin aile yapısında yemek, giyim, kuşam gibi günlük yaşam alışkanlıkları değişime uğramakta, kente uyum süreci hızlanmaya başlamaktadır (Kongar, 2004: 590). Ayrıca, bireylerin gelirlerinde meydana gelen artış ile birlikte ailelerinin bürokratik örgüt ve kuruluşlar ile olan işbirliği düzeyleri de artış göstermektedir (Kongar, 1996: 102). Kent bölgelerinde gelir düzeyinin yükselmesi ve kentte kalış süresinin uzunluğuyla kentleşme arasında doğru yönde bir ilişkinin varlığından söz edilebilir.

Özet olarak ekonomik açıdan kentleşme; bireyin geçimini tamamen kentte veya kente özgü işlerde sağlaması durumudur. Bu kentleşme süreci ile birlikte birey, kent ve kır

kaynaklarını kullanma, kentte ve kırdan mülkiyet sağlama ve elde ettiği mülkiyeti elden çıkarma ve kentten kıra ya da kırdan kente kaynak aktarma biçimleri ile ekonomik değişim yönünü göstermektedir. Ayrıca kente yeni gelen birey kente özgü işlerin niteliklerini taşımaya başlayıncaya kadar geçen süre zarfında ekonomiye katkısı olmayan işlerde çalışma süresini uzun tutmaması gerekmektedir. Çünkü süreç ne kadar uzarsa bireyin kent örgütlerine ve toplumsal yapısına olan bağları o derece zayıflayacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

KENT KÜLTÜRÜ VE KENTLİLİK BİLİNCİ

2.1. Kent Kültürü

Tarihin, medeniyetin ve kültürün meydana geldiği yerler olarak geçmişin izlerini taşıyan kentler, doğa üzerindeki insan hakimiyetinin dönüşüm sürecinde uygarlığın merkezi olmuş ve geleceğin dünyasının da temelini oluşturmuştur. Günümüz toplumunda ekonomik, siyasi, sosyolojik, mimari, kültürel ve yönetsel boyutlarıyla kentlere birbirinden farklı anlamlar yüklenmiştir.

Kentler, milletlerin sosyo-kültürel, ekonomik ve teknolojik düzeyleri ile birlikte sahip oldukları değerleri en doğru biçimde tanıtan, temsil eden, yansıtan fiziki ve sosyal yerlerdir. Bununla birlikte kenti, sadece yerleşme şekli olarak ifade etmekten ziyade kendine özgü kültürü ve yaşama tarzı olan bir toplum biçimi olarak ele almak daha doğru bir ifade olacaktır. Çünkü toplumun sosyal ayrışması veya dayanışması, ekonomik gelişmişlik düzeyi, yönetimi ve siyasete olan yaklaşımı, kültürü ve geleneği, mantık ve etiği, zevk ve estetiği kentler içinde meydana gelen faktörlerdir (Kurt, 2011: 265).

Kent alanları yalnızca insanların bir araya gelerek yaşadığı fiziksel yerler değildir. İnsanların günlük yaşamlarındaki düşünce biçimleri, davranış kalıpları, sosyal ilişkileri, siyasi tercihleri gibi kente özgü kültürel, sosyal ve siyasal özellikler ile birlikte fiziksel yapıdaki estetiğiyle, mimarisiyle, kente özgü hız ve ölçeğiyle ayrı özellikler barındırır (Kaya, 2003: 18).

Ekonomik ve nüfus büyüklüğünden dolayı kentler, doğal olarak "etkileyen" bir konuma sahiptir ve kentlerde yaşamaya başlayan bireyleri az ya da çok ancak mutlak bir şekilde etkilemektedir. Bundan dolayı kent sadece günümüz bireyine daha büyük oranda yerleşim ve iş imkanları yaratan bir mekan değildir. Bununla birlikte dünyanın en uzak yerlerini kendine çeken, çeşitli insanları, etkinlikleri ve bölgeleri belirli bir düzene göre şekillendiren, kültürel, siyasal ve ekonomik hayatın denetleyicisi ve öncüsü konumunda olan bir kültür yeridir (Wirth, 2002: 78).

Kentler, özgürlük kavramını ve bireysel özellikleri genişletmekle kalmayıp, cinsiyet ayrımcılığı, kan bağı, yaştan kaynaklanan statü ve etnik ayrımcılık gibi dar kalıplı görüşleri ortadan kaldırarak yeni bir sosyal yapıyı meydana getirmektedir.

Günümüzde kentler ile ilgili yapılan araştırmalarda en temel unsur olarak kültür kavramı ele alınmaktadır. Kültürün kent yaşamını şekillendirmesine bağlı olarak hem yerel kültür hem de

kentli hayat tarzı tartışmaya açık hale gelmiştir. Kent alanlarında bireylerin birbiriyle etkileşim ve ilişkilerini düzenli bir hale getiren sistemin özü olarak ele alınan kent kültürü bu görüş etrafında incelenmektedir. Bugün çeşitli sosyal/toplumsal grup ve sınıfların yarattığı, farklı kültür ve kimliklerin birlikte yaşadığı kentler, kaos ve ayrışma gibi sorunlara çözüm üretmek için uğraşmaktadır. Bu sebepten dolayı birleştirici bir unsur olarak görülen kent kültürünün yaratılması ve korunmasının sağlanması temel bir sorunsal halini almıştır.

2.1.1. Kent Kültürü Tanımı

"Kültür" ve "kent" birbiriyle en ilişkili olan iki kavramdır. Kendine özgü nitelikleri olan kentler insanlığın her döneminde var olmuştur. Sanayi devrimi kentleri ile tarım devriminin kentleri, fiziksel düzenlemeler ve iletişimleri bakımından birbirinden farklı özelliklere sahiptir. Günümüzde aynı ülke sınırları içerisinde bile farklı kültürel özellikleri barındıran kentler varlık göstermektedir. Söz konusu bu durumun nedeni, kültür kavramının oldukça dinamik özelliğinden kaynaklanan, maddi-manevi unsurlar arasındaki dizgelerin yönü, yapısal dönüşümleri, tarihsel gelişimi, iletişimi, insanların davranış özellikleri ve öteden beri devam eden değer sistemlerindeki farklılıklar olarak belirtilebilir (Kurt, 2011: 266).

Yaşam şeklini ve yaşamı anlamlaştıran sisteme kültür denilmektedir. Bireylerin öğrenme ve öğrendiklerini simgesel şekillerde toplama, öğrendiklerini diğer toplum bireyelerine bilgi olarak aktarma ve kazandığı bilgileri veya öğrendiklerini esas olarak davranışlarını sergileyebilme gücü bütün kültürel unsurun kaynağını meydana getirir. Bunun yanında kültür kavramını bir bütün olarak ele almak güçtür. Kültür, tarih boyunca toplumda çok sık değişiklik yaşanmasına rağmen kuşaktan kuşağa geçen inançları, değerleri ve normları barındırmaktadır (Tatlidil, 2009: 324).

Kültür, toplumun bir üyesi olarak bireylerin öğrendiği sanat, bilgi, gelenek, görenek vb. değerleri barındıran karmaşık bir bütün olarak ele alınmaktadır. Sosyoloji bilimi kültür kavramını, bir toplumun içindeki grupların veya bir toplumun üyelerinin yaşam şekilleri, töreleri, giyimleri, dinsel törenleri ve çalışma biçimleri şeklinde incelemektedir (Giddens, 2005: 43).

Kültürü "insan ürünü" olarak değerlendiren Fichter, kurumlar ve kültür arasındaki ayrımın daha çok analitik olduğunu belirterek, kültür kavramını toplumdaki insanların ortak olarak paylaştıkları toplam kurumların sonuçları olarak ifade etmiştir. Kültürün indirgenmez ve en küçük temel yaratıcısının yürürlükte olan davranış örüntüsü olduğunun vurgusunu yapmıştır (Fitcher, 1990: 120-123).

Kültür kavramına yönelik olarak yapılan tanımlamalar incelendiğinde üç farklı sınıflandırma çerçevesinde ele almak mümkündür. Bu sınıflandırmanın birincisi; bir toplumun ya da bir topluluğun tipik bir hayat şekli olarak tanımlanması ve kişinin davranışları öğrenme yolu ile elde etmesi olarak belirtilebilir. İkinci sınıflandırmada kültür; anlamlar, öğrenme ve semboller yoluyla devam eden sembolik kodları barındıran bir sistem şeklinde ifade edilmiştir. Son sınıflandırmada ise kültür; çevre kaynaklarına ve çevre düzenine bağlanmış yaşam uyum izlemlerinin bütünü olarak belirtilmiştir (Rapoport, 1980: 7-8).

Kültür kavramına yönelik Türkçe Sözlük'te, "tarihi, toplumsal gelişme süreci içinde meydana getirilen tüm maddi ve manevi değerleri oluşturmada, bunları sonraki nesillere ulaştırmada kullanılan, bireyin toplumsal ve doğal çevresine hakimiyetinin düzeyini gösteren araçların bütünü" şeklinde tanım yapılmıştır. Bu kavrama, "bir topluma özgü sanat ve düşünce eserlerinin bütünü, "bireyin kazandığı bilgi (sanat, tarih kültürü gibi)", "zevk, eleştirme ve muhakeme kabiliyetlerinin öğrenme ve yaşantılar yolu ile geliştirilmiş olan şekli", "uygun biyolojik şartlarda bir mikrop türünü üretme" ve "tarım" gibi anlamlar verilmiştir (Keleş, 2005: 14).

En genel tanımıyla kültür kavramı; bir toplumsal grubu veya bir toplumu tanımlayan belirgin maddi, manevi, duygusal ve zihinsel niteliklerin birleşmesi sonucunda meydana gelen bir bütün olarak bilim ve edebiyat ile birlikte aynı anda yaşam biçimlerini, temel insan haklarını, geleneklerini, değer yargılarını ve inançlarını içeren bir kavramdır. Bireyler, hem doğup ve büyüdüğü ulusal kültür ortamından hem de evrensel kültür ortamından etkilenmektedir. Aynı zamanda insanlar kendi kültüründen miras kalanlara yeni değerler ekleyerek kendi kültürünü zenginleştirebilmektedir. Evrensel kültür, insanoğluna mal olmuş kültür olarak ifade edilirken, bir millete ait olan ya da kapitalizmin gelişmesi ile birlikte meydana gelen ulus kavramının ürünü olan kültür ise ulusal kültür olarak belirtilmektedir. Ulusal kültürün evrensel kültürden ayrımını sağlayan faktörler; tarihsel dönemler, etnik farklılıklar ve coğrafi alanlardır (Hayta, 2016: 168-169).

Kent, kendine özel faktörler oluşturduğundan ve tarım dışı özellikler yansıttığından, kentin yarattığı, kente özgü özellikleri ifade eden kültür, kent kültürünü meydana getirmektedir. Bir başka deyişle kentler, kendine özgü yaşam şartlarından dolayı kırsal bölgelerden farklılıklar göstermektedir. Kentlerin en temel özelliği tarım dışı olmasıdır. Kişilerin günlük hayattaki davranış biçimleri, siyasi tercihleri, sosyal ilişkileri, düşünce sistemleri kente özgü kültürel, siyasal ve sosyal özellikler yaratmakla birlikte fiziksel yapıdaki estetiğiyle, mimarisiyle kente

özgü hız ve ölçeği ile ayrı özellikleri taşımaktadır (Belli ve Aydın, 2017: 425). Kent kültürü; kent alanlarında hayat süren bireylerin ortak kullanım bölgelerindeki davranış şekilleri, geldikleri yörelerden kente getirdikleri ve edindikleri değerler, geldikleri yörelerle ilgili ilişkileri, kendilerine ve kente ait geleceğe yönelik planları, kente olan aidiyet duyguları, yaşadıkları kente yönelik algı düzeyleri, yerel yönetimlerden beklenti ve talepleri, katılım ve temsil yetenekleri, şikayetleri, memnuniyet ve memnuniyetsizliklerinin bir bütünüdür. Kent olarak nitelendirilen coğrafi bölgelerde kültürel, politik ve demografik süreçlerin sosyal ve ekonomik olarak yaptığı katkılarla dinamik bir kavramı belirten kent kültürü ortaya çıkmaktadır (Kurt, 2011: 266).

Ortak bir tanımı olmayan kent kültürü en sade biçimiyle "kentli bireye özgü yaşam şekli ve davranış kalıpları" şeklinde belirtilmekte ve bu kavramın içeriğinin zamanla değiştiğinin vurgusu yapılmaktadır. Kent içinde farklı yaşam şekilleri ve kültürler olmakla beraber bu kültürlerden etkilenen ve etkileyen ortak bir kent kültürü vardır. Söz konusu bu ortak kültürün geliştirilmesi ve sağlıklı bir kent dinamiğinin yaratılması için demokrasi kültürü; adalet, ekonomi, çevre bilinci, sağlık, kent planlama, yerel yönetimler, sanat, eğitim, din ve kitle iletişim araçları gibi öğelerin bulunması gerekmektedir (Belli ve Aydın, 2017: 425).

Kentlerde yaşayan insanların kentle olan duygusal bağlarının, aidiyetinin ve hemşeri gruplarının kurulmasında, kentin doğal güzellikleri ve tarihi dokusu ile biçimlenen turistik yapısı, ulusal ya da uluslararası alanda başarı gösteren insanları, manevi kültürel zenginlikleri ve kahramanları da önemli rol oynamaktadır. Kentin toplumsal, fiziksel, ekonomik, demografik, kültürel nitelik ve özellikleri bir bütün olarak kentte yaşayanların yaşam şekilleri üzerinde etkili olmaktadır. Yaşam kalitesi düzeyinin yüksek olduğu kentler, kendi içinde yaşayan bireylerin barınmasını sağlayan mekanlar olmakla birlikte aynı zamanda maddi ve manevi bütün ihtiyaçlarını gideren ve ayrıca kent yönetimine katılım yollarını sağlayan alanlardır.

Kentte ortaya çıkan kent kültürü zaman ve mekan boyutuyla kent içinde yaşayan bireyler tarafından ortak bir paydada yaratılan maddi ve manevi değerlerin oluşum süreci anlamına gelmektedir. Başka bir açıdan kent kültürü, değişik kültürlerden gelen, gelenek ve görenekleri farklı olan bireylerin, kişisel sorumluluk ve haklarının bilincine ulaşarak, yaşadıkları kente özgü nezaket ve görgü kuralları etrafında bir arada hayat sürme kültürüdür. Bu olgunun oluşum aşamasındaki unsurlar arasındaki dinamik etkileşim, kentte hayat süren bireylerin, kentin özelliklerine has toplumsal yapısını, kent toplulukları arasındaki bağları, kenti tanıyıp benimsemesine ve sahip çıkmasına, kentte yaşanan sorunları öğrenmesine, tarihi-kültürel ve

çevresel değerleri geliştirme ve korumasına yardım ederek, kentlilik bilincinin yerleşmesine hizmet etmektedir (Kurt, 2011: 266).

Kentte toplumun ürettiği her şeye kent kültürü denir. Fikirlerden yönetim anlayışına, yapılardan otomobillere, dergilerden bilgisayar sistemine kadar olan her şey kent kültürünün bir parçasıdır. Sosyal, siyasal, ekonomik, estetik, inançsal, düşüncel vb. içerikleri barındıran kent kültürünü yalnızca sanat-edebiyat çalışmaları veya insan davranışları çerçevesinde incelemek doğru olmaz. Kentli insan davranışlarını ve kentlilik bilincini içeren kent kültürü aynı zamanda kentte ortaklaşa paylaşılan ve üretilen bütün olgu ve olaylar bütünüdür (Belli ve Aydın, 2017: 425).

Kentli olmak kent alanlarının değer dünyasını özümseyerek yeni bir bakış açısına sahip olmaktır. Bu açıdan bakıldığında kent kültürünü yalnızca belediyenin sergi, folklor ya da tiyatro gösterileri gibi çalışmalarıyla sınırlı olarak düşünmek yanlış bir yaklaşım olacaktır. Kent kültürü daha geniş bir ifadeyle, kentteki kültürel değerlerin korunmasının sağlanması ve gündelik yaşama yansıtılarak yaşatılması durumudur (Keleş, 2005: 14).

Kent kültürü, kent içinde yaşam süren bireylerin birbirleriyle etkileşim ve ilişkilerini bir düzen içinde sürmesini sağlayan sistemin temel taşı olarak görülmektedir. Toplumsal sınıflardan, farklı meslek ve sosyal gruplardan, etnik ve dini farklılıklardan ortaya çıkan alt kültür değerlerinin mozaik olarak bir arada olmasını sağlayan kent kültürü, modern kent düşüncesinin ve işleyişinin ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır (Tatlıdil, 2009: 324).

Kent kültürü kavramı genellikle, kent-kır devamlılığının evrensel yapısı içerisinde kent faktörüne yönelik temel açıklamaları hedeflemektedir. Ancak kültür unsuru içinde kentlerin incelenmesinde kişisel olarak ve grupların ortak tecrübelerinden meydana gelen düşünce ve uygulamalara yönelik çalışmalarında yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmalarda kent yaşamı ve kentleşme biçiminin ortak kabul edilen gerçekleri incelenmektedir. Kent ve kent gruplarının politik, ekonomik ve sosyal şartlarından gelen kişi ve grupların tecrübeleriyle bu düşünce yapısı biçimlenmektedir. Kent yaşamı kültür tarafından şekillenmektedir (Tatlıdil, 2009: 325).

Kent kültürü kavramı bugünkü batı ülkeleri kentlerinde olduğu gibi kentleşmenin temel yapısı sayılan sanayileşmenin ortaya çıkardığı kültür olarak algılanmaktadır. Çünkü kent kültürü önemli düzeyde sanayi toplumunun özelliklerinden beslenmiştir. Bu durumdan dolayı kentlerin günümüz yapısına gelmesinde etkili olan en önemli unsur olarak sanayi devrimi görülmektedir. Bunun tersi olarak ithal sanayi yoluyla kalkınma sağlamaya çalışan ülkelerde sanayi kültürün bir unsuru olmadığından, söz konusu ülkelerde hem tam manasıyla sanayi toplumuna geçiş

sağlanamamış, hem de yeni bir şehir kültürü ortaya çıkamamıştır. Buna ek olarak kentlerin sanayileşme durumu dışında tamamen ülkenin politik ve sosyo-ekonomik koşullarından kaynaklanan sağlıklı kent büyümelerinin ortaya çıktığı yerlerde kentler sanayi devriminin meydana getirdiği kültürden uzak kalmaktadır (Kaya, 2003: 19).

Kent bölgelerinin kültürel yapısındaki belirgin özellik "çok kültürlü" bir yapıya sahip olmalarıdır. Kırsal alanlardan farklı olarak kentler, çok çeşitli kültürel düşünce ve gelenekten gelen grup ve bireyleri içermektedir (Belli ve Aydın, 2017: 426). Çeşitli kültürlerin bir arada toplanması ile ortaya çıkan kentler, kültürün değişime uğramasında önemli bir etkiye sahiptir. Kültür değişiminde kentlerin rolleri ortojenik ve heterojenik kentler olmak üzere iki temel kavram etrafında incelenmektedir. Ortojenik ve heterojenik kavramları, kent çevresinde bulunan kültürlerin (geleneksel, tikel, küçük) dönüştürücü yönünü araştırmak için oluşturulmuştur. Ortojenik kent; kendine özgü ve yerleşik bir çekirdek kültüre sahip olan ve bu kültür etrafındaki kültürü eriten, çözen ve kendi koşullarına yönelik olarak yeni şekil veren özellikleri barındırmaktadır. Söz konusu bu kentler tarafından iletilen kültür statik değil, aksine eski kültür varlığını korumakla beraber ondan üretilen yeni açılımları beraberinde getirmektedir. Heterojenik kent; farklı kültürleri taşıyan grup ve bireylerin bir araya gelmesini sağlayarak aynı zamanda eski kültürlere ters düşen orijinal ve yeni düşünce şekilleri, bakış açıları ile değer sistemlerinin meydana gelmesi ve gelişmesinin temellerini atmaktadır. Yaratıcı ve özgün yönleriyle baskın olan heterojen kentlerde çeşitlilik, farklılık ve karmaşıklık gibi faktörler kültürel değişimin kaynağını oluşturmaktadır (Redfield ve Singer, 1954: 165-167).

Her kentin kendine özgü ayırıcı vasıfları veya yönleri kente belirli özellikler kazandırmaktadır. Bütün kentlerde yollar, kanalizasyon, mimari yapılar, kurumlar, yollar ve planlama gibi temel unsurlar olmakla birlikte gerek bu unsurların yapılanması ve örgütlenmesi gerekse fiziki çevre her kentte aynı olmamaktadır. Geleneksel dönemlerde kentlerin merkezinde bir "tapınak" yer almış ve bu tapınak çevresinde kent kurulmuş ve şekillenmiştir. Geleneksel toplumların Tanrı-merkezli toplum yapısı ve inancını ifade eden bu tapınaklar bir simge niteliği taşımaktadır. Günümüz modern kentlerinde bu simgelerin yerini belediye, opera merkezi, parlamento, tren garı ve postane gibi kamusal hizmetlerin yürütüldüğü değişik binalar yer almıştır (Kaya, 2003: 19).

Kent kültürünün ortaya çıkarılmasında, kent sınırları içerisinde yaşayan, kentin büro ve dükkanlarında görev alan, sanayisinde çalışan ve tabii ki el sanatıyla meşgul olan belirli kişilerin bireysel faaliyetleri önemli rol oynar. Günümüz kent anlayışı toplum özelliğinden kaynaklanan

bir yurttaşlık fenomeninden ziyade kültürel hayırseverlik ve kamu hizmeti örtüsü altında gelişim gösteren bir faaliyet bütünüdür (Bookchin, 1999: 36).

Kent kültürünün oluşmasını sağlayan ve birbirlerinin tamamlayıcısı niteliğinde olan unsurlar aşağıda sıralandığı gibidir (Gölçük, 2007: 17):

1. Ekonomik Unsurlar: İleri teknoloji, para ekonomisi ve tarım dışı istihdam gibi özellikleri barındırır.
2. Sosyal Unsurlar: İleri düzeyde ihtisaslaşma, ileri düzeyde organizasyon, bireyselleşme, işbölümü, nüfus yığılması, heterojenlik, sanatta çeşitlenme, eğitim seviyesi, tarih bilincinin gelişimi gibi unsurları kapsar.
3. Mekansal/Fiziksel unsurlar: Haberleşme, trafik sistemleri, tabiattan uzaklaşma, yoğunlaşma, arazi kullanımında karmaşık mekanlara ve çevre kirliliğine karşı olarak alınan tedbirleri kapsamaktadır.

Kent kültürü uzlaşmacı, toleransa açık, demokratik ve çok renkli bir yapıya sahip olmak zorundadır. Farklı yapıdaki bireylerin olduğu kent bölgelerinde homojen bir kent kültürünün üretme çabası içine girilmesi kent içerisinde kamplaşma ve gettolaşmaya neden olabilmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasını önlemek için bir kentte yaşayan bireylerin aynı kültürel değerleri paylaşma çabası içine girmek yerine sadece kent kültürünü paylaşma durumunu benimsemeleri yeterli olacaktır. Ayrıca kent kültürünü ve kentlilik bilincini benimseyen bir kişinin kültür dünyasında farklılıklarını korumaya çalışması yanlış bir tutum olarak görülmemelidir (Kaya, 2003: 20).

2.1.2. Kent Kültürünün Boyutları

Kent kültürünün boyutları genel olarak kent kültürünün yerel boyutları ve kent kültürünün modern boyutları şeklinde iki başlık altında incelenmektedir. Kent kültürünün bu iki boyutu alt başlıklar altında ele alınacaktır.

2.1.2.1. Kent Kültürü ve Yerel Boyutu

Herhangi bir kentin kendine özgü özelliklere sahip kültürü, kent kültürünün yerel boyutunu oluşturmaktadır. Ekonomik ve sosyal koşullar bakımından kentler arasında ortak özellikler olmasına rağmen kendi tarihsel gelişim sürecinde kentlerin yarattıkları farklılıklar da bulunmaktadır. Bir başka ifadeyle kent kültürünün yerel boyutu, söz konusu kentin kendine has olan başka herhangi bir kentte yer almayan "kimlik" unsurlarından ortaya çıkmaktadır. Politik,

sosyal ve ekonomik etkinlikler her kentin kendine özgü kültürünün oluşmasında önemli yeri olan unsurlardır. Kent bölgelerinin kullanımından kentler arası bağlarda belirlenen hiyerarşik konumlara kadar bu etkinlikler kentlerin kendine özgü özellikler sağlamasında etkili olur. Kente duyulan bağlılık ve aidiyet, kenti sahiplenme, kent kurumlarına katılım, kentsel farkındalık ve kent sorunlarına duyarlılık gibi unsurlar kent kültürünün yerel boyutunu oluşturmaktadır.

2.1.2.2. Kent Kültürü ve Modern Boyutu:

Bir kişinin yalnızca yaşam sürdüğü kentte değil, dünyanın veya ülkenin herhangi bir kentinde sergilemek zorunda olduğu anlayış, davranış ve tutum şekilleri kent kültürünün modern boyutunu belirtmektedir. "Kentli kimliği" veya "kentlilik" olarak da ifade edilen bu özellik etrafında kişiler, hoşgörülü olma, demokratik tutum, kendilerini ifade etme özgürlüğü, farklılıkları doğal karşılama, barış, çevreye ve kente duyarlılık gibi kavramlar açısından benzer anlayış düzeylerinde bulunurlar.

Kent kültürünün modern boyutunda yer alan nitelikler, kentlerde yoğun hale gelen kültürel ve sosyal farklılıkların zenginliğe evrilmesini ve toplum içinde yer alan farklı kesimlerin kent hayatına katılımını sağlayan bir görev üstlenmektedir. Söz konusu bu kültürün etkisiyle yetişen kişi, kenti ilgilendiren her konuda fikrini belirtir, kendini daha iyi ifade eder, kentsel sorumluluk ve haklarının farkında olur. Bununla birlikte toplumsal sorumluluk alabilen, sivil toplum örgütlerinde katılım sağlayabilen ve toplumsal dayanışmaya önem veren bir kişiliğin geliştirmesinde etkili olabilmektedir (Mutlu, 2013: 389).

2.1.3. Kent Kültürünün Aktörleri

Kent kültürünün oluşturulmasında, unsurların geliştirilmesinde ve korunmasında birden fazla aktörlere farklı görevler düşmektedir. Bu aktörler arasında ilk başta sayılması gereken; şüphesiz uluslararası topluluklardır. Uluslararası hukuk, çevre ve kent değerlerinin evrenselliğini geniş bir ölçüde benimseyen bir anlayış taşımaktadır. Uluslara ve ülkelere tek tek mal edilmeyecek kadar büyük bir önem taşıyan tarih, mimarlık, kültür ve doğa unsurlarına insanlığın ortak değerleri gözüyle yaklaşmaktadır. Strasbourg, Köln, Toledo Katedrallerinde, Sistini'yi, Louvre'u, Prado'yu, Kahire Müzesini zenginleştiren, süsleyen eserlerde bütün insanlığın hakkının olduğunun önemi üzerinde durulmaktadır. Kervansaraylar, hanlar, camiler ve sivil mimarlığın en özel örnekleri, insanlık aleminin ortak sahipliğinde ve korunması altındadır. Bu sebepten dolayı söz konusu bu ortak kültür değerlerinin ortak uğraşlarla geliştirilip korunacağına önemine vurgu yapılmaktadır. Kentsel simgelerin ve bu değerlerin uluslararası hukuki belgelere geçmiş olan

insanlığın ortak mirası içinde olması, ulusal egemenlik kavramının dahi gücünü o bağlamda kaybetmesine neden olmaktadır.

Kentlerin kendine özgü simgelerinin ve değerlerinin silahlı çatışmalarda zarara uğramasına engel olmak amacıyla uluslararası sözleşmeler çıkarılmıştır. Ancak bütün bu güvencelere rağmen, Kosova'da, Afganistan'da, Bosna'da, Irak'ta, Kuveyt'te ve daha birçok yerde süper güçler, insanlığın ortak mirası olan bu değerlere gereken saygıyı gösterememişlerdir (Keleş, 2005:15).

Kent kültürünün korunarak geliştirilmesinde devletler, şüphesiz başrol oynayan aktörlerdir. Devletler özellikle yerel yönetimlerin yeteri kadar istekli, güçlü ve bilinçli olmadığı durumlarda bu alanda önemli görevler üstlenmektedir. Sözleşmelere, anlaşmalara taraf olsa da olmasa da her devletin kültürel değerleri korumak için etik bir sorumluluğu bulunmaktadır (Es, 2015: 10-11).

Avrupa Kentli Hakları Deklarasyonu 20 maddeden oluşmaktadır. Söz konusu deklarasyon; doğası korunan, güvenli, bireysel ekonomik özgürlüklere destek veren, ulaşım sorunu minimuma düşürülen, sağlıklı ve yeterli konuta sahip, boş vakit geçirme ve spor yapma alanları yeterli olan, çeşitli kültür etkinliklerine ve yaratıcı faaliyetlere olanak sağlayan, farklı etnik ve kültürel grupların bir arada yaşam sürmesine imkan sağlayan, tarihi mirası koruyan, yönetimini gereksiz bürokrasiden temizleyen, çevresel korumayı destekleyen ekonomik yatırımlara değer veren, ulusal doğal kaynak ve değerlerin bölgede yaşayanların faydasına kullanılmasını amaçlayan, kişilerin kültürel, sosyal ahlaki ve ruhsal gelişimine ve kişisel refahına yönelik kentsel şartları yaratan, beldede yaşayanların bölgesel veya uluslararası bağlantılar geliştirmesini destekleyen yerel yönetimlerin olması gerektiğinin vurgusu yapılmaktadır. Deklarasyon, bu kentsel hakların yerel yönetimler tarafından bütün kişilere yaş, cinsiyet, inanç, köken, ekonomik, politik ve sosyal ayırım yapılmaksızın zihinsel veya fiziksel engellerine bakılmaksızın eşit bir şekilde sağlanması yükümlü hale getirmiştir (Bal, 2015: 333).

Yerel yönetimler, üçüncü kümede yer alan kent kültürü aktörleridir. Çevre ve kent unsurlarının gerçek sahibi belediye mi, devlet mi olmalıdır sorusu daima gündemde durmaktadır. Topluma en yakın kurumlar olarak yerel yönetimlerin koruma görevi gibi ulusal nitelikli konularda asıl yetkili olmaları Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın bir gereğinin sonucudur. Hem belediyeler hem de yerel yönetimler Avrupa Kentli Hakları Şartı'nın kendilerine tanıdığı yükümlülüklerinin gereğini yerine getirecek düzeyde bilinç ve güç kazanmak zorundalar. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 8 No'lu Tasfiye Kararı (1999), seçim sonucuyla göreve

başlayan yerel yönetim organlarının, hem yaptıkları, hem de yapmayı ihmal ettikleri işlerden ötürü mali açıdan sorumlu tutulacaklarını ifade etmekte, bu yükümlülükten ancak iyi niyetli olduklarını ispatlayarak kurtulabileceklerini belirtmektedir (Keleş, 2005: 16).

Kent kültürü aktörlerinin son grubunu diğerlerinden daha az önemli olmayan kenttaş veya yurttaş olarak adlandırılan aktörler oluşturmaktadır. Günümüze kadar yurttaşın çevre ve kent değerleri karşısında daha çok hak sahibi kimliği konularına dikkat çekilmiş, görev ve yükümlülükler ihmal edilmiştir. Oysa ki, Immanuel Kant'ın da ifade ettiği gibi ödevler ve haklar bir bütünü oluşturmaktadır. Demokrat düzenlerde yerel ve özekselleşmiş bütün yönetimleri toplumun özgür istenci ayakta tuttuğundan daha doğru ifadeyle öyle olası gerektiğinden kentlerin esas sahiplerinin sorumluluk bilinci gelişmiş yurttaşın kendisi olduğunu kabul etmek yanlış olmayacaktır. Aristoteles'in dediği gibi bu yurttaş türü, edilgin bir yapıdan çok etkin bir yurttaş türünü ifade etmektedir. Bu ifadelerden dolayı kent kültürü kentlinin kültürü anlamına gelmektedir (Brodie, 2000: 112).

Yurttaşlar kentinin değerleri, bugünü ve geleceği üstünde hak sahibi olduğu gibi aynı zamanda kente ve kentinin kültür birikimine karşı suç sayılacak hareketlerden uzak durma sorumluluğu altındadırlar. Kente yönelik olarak suç eylemleri eğer kullanılabilir duruma gelmiş değilse, bu durumun toplumsal ve teknik nitelik olmak üzere iki nedenden kaynaklandığının vurgusu yapılmaktadır. İlk nedeni, toplumsal bilinç düzeyinin eksik olması, ikinci nedeni de, yasaya dayanmayan suç ve ceza niteliği taşımayan (nullum crimen sine lege, nullum poena sine lege) anlamda kullanılan genel hukuk kuralından dolayı kente yönelik suç oluşturan eylemlerin takip edilememesidir (Keleş, 2005: 16).

2.2. Kentlilik Bilinci

Bilinç kavramının tanımına baktığımızda, bireyin başkalarıyla karşılıklı etkileşim ve birlikteliği içerisinde toplumsallık durumu çerçevesinde karşımıza çıkmaktadır. Buradan hareketle bilinç, bireyin toplumsallık temelinde duygularının, iradesinin ve algılarının farkında olmasıdır olarak tanımlanabilir (Büyük, 2013: 137). Kentlilik bilinci ise; kentte yaşamaktan ortaya çıkan bilgilerin oluşturduğu değerler, tutumlar ve davranışlar bütünüdür. Kent homojen bir sosyal yapı olmadığından dolayı kentte yaşayan kişilerin kentlilik bilinci düzeyleri de farklılık gösterecektir. Kentlilik bilincinin ilk evresi, bireyin kendini kentli olarak görmesidir. Kentlilik bilincinin bir diğer önemli göstergesi ise bireyin kendini yaşadığı yere ait hissetmesidir (Beyaz ve Aydemir, 2008: 51). Kentlilik bilinci, kentte yaşayan bireylerin kentli olduklarının farkında

olmalarıyla, kente özgü tavır ve davranışlar sergilemelerini nitelemektedir (Erkul, Kanten ve Seçtim, 2019: 58).

Kentlilik bilincinin oluşum süreci, kişilerin kente göç ya da çeşitli nedenlerle gelmesiyle birlikte başlamaktadır. Bu süreç içinde önemli olan kişilerin, yaşam sürdürdükleri kent ile güçlü ve anlamlı ilişkiler kurabilmeleri, kendilerini yaşadıkları kentin bir parçası olarak görebilmeleridir (Görün ve Kara, 2017: 398).

Kentlilik bilinci küreselleşmeyle birlikte ortaya çıkan modern hayatta, yaşadığı kente sahip çıkma, aktif katılım ve çözümde ortaklık gibi temel başlıklarla özetlenen ve hizmet kalitesi çerçevesinde ilgili modern demokrasi temelli bir düşünce sisteminden yararlanmaktadır. Bu düşüncenin kurumsal hale getirilmesiyle birlikte ise kentlilik bilincinin insan temelinden başlayarak yaygınlık kazanmasını kolaylaştıracaktır (Görün ve Kara, 2017: 398). Kentlerde yaşayanların kentlilik bilinci edinmeleri için ilk olarak kentsel yaşam kültürünün oluşturulmasına, kişilerin kültürel ve sosyal anlamda eğitilmelerine, kent kültürü sağlanmalarına ihtiyaç vardır (Biol, 2008: 28).

Kente hayat sürenlerin aidiyet duygusunu geliştirmek ve gelecek kuşaklara da bu aidiyet duygusunu aktarmak amacıyla "kentlilik bilinci" kapsamında kentlere yönelik ön görülen üç temel yaklaşım dikkat çekmektedir (Ercoskun vd., 2016: 12):

1. Kentin kültürel ve tarihi değerlerinin bilincinde olmak,
2. Kentin kültürel, sosyal ve fiziki dönüşümünü gerçekleştirmek,
3. Kente aidiyet duygusunu hissederek, kenti sahiplenerek korumaktır.

Kente uyum süreci ve kentlilik profilleri konusunda sosyal bilimler alanında yapılan araştırmalarda belirli kriterlerin vurgusu yapılmıştır. Söz konusu kriterleri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Görün ve Kara, 2017: 399):

- Harcama kalıpları, memleketle bağlantılar,
- Kente aidiyet duygusu ve bu aidiyetin ifade şekli,
- Kent hayatı içinde sınıf atlama arzuları,
- Gazete ve dergi okuma eğilimleri,
- Sinema, tiyatroya gitme eğilimleri,
- Kız çocuklarının geleceğine yönelik görüşler ve kadınların aile içindeki konumu,
- Meslek sahibi olma ve eğitim konusundaki seçimleri,
- Siyasal eğilimler, gruplanma hareketleri,

- Dernek, siyasi parti ya da sivil toplum örgütlere üyelik eğilimleri,
- Hemşeri dernekleriyle bağlantılar, bu yerlerdeki etkinlikler ve statüleri,
- Kentte kalmak veya gitmek konusundaki eğilimler ve değişiklik gerekçeleri,
- Kent sorunlarına duyarlılık ve çözüm durumuna katılım vd.

Kentlilik bilincine sahip bir kişi; kentte olup bitenlerle ilgili olan, kente ait biri olduğunun farkında olarak kentine ait sorumlulukları üstlenen, kente özel davranış ve tutumlar ortaya koyan birey demektir. Sorumluluk alma, kentte yaşayandan kentliyi ayıran temel göstergelerden biridir. Kentli, kentini özümseyen ve ona karşı sorumluluk hissi duyan kişidir. Başka bir ifadeyle kentli birey; kentsel örgütlerin şekillendirdiği, yoğurduğu, örgütler içinde ortaya çıkan, eğitilen, boş zamanlarını değerlendiren, çalışan, kendini kentli olarak görüp kentine sahip çıkan, kentsel karar alma durumlarına katılıp destek sağlayan, yerel bilinci geliştirmiş kişidir. Bu tanımlar çerçevesinde kentlilik bilinci; hayat sürülen kentle ilgili olarak "aidiyet", "sorumluluk" ve "farkındalık" kavramlarını etrafında şekillenmektedir (Keskin vd, 2015: 29).

2.2.1. Kentlilik Bilincini Etkileyen Faktörler

İnsanlar üzerinde kentlerin hem olumlu hem de olumsuz etkiler bulunmaktadır. Kırsal bölgelerden göçle kentlere gelenler genel olarak kentlerde büyük ölçüde yetersiz gelir sonucunda yoksulluk, dışlanmışlık ve yoksunluk duygusunu yaşamaktadırlar. Kırsal bölgelerden kentsel bölgelere büyük göçler kent nüfusunun çoğalması, plansız yapılaşma, eğitim, sağlık, altyapı yetersizliği, kültür-sanat gibi birçok alanda yatırımların yetersiz kalmasına neden olmaktadır. Kentte yaşamak bir bireyin kentlilik bilincine ulaştığı anlamına gelmemektedir (Kılıçarslan, 2018: 44). Kentlilik bilincini etkileyen bazı faktörler bulunmaktadır. Söz konusu bu faktörler aşağıdaki başlıklar altında ele açıklanacaktır.

2.2.1.1. Bireysel Faktörler

Yaş, meslek ve doğum yeri kentlilik bilincini etkileyen bireysel etkenlerdir. Kentlilik bilinci oluşumu genç yaşta bireylerde üst yaş gruplarına oranla daha kısa bir süre içinde gerçekleşmektedir. Bu durumun yaşanmasına birçok sebep olmakla birlikte en önemli sebep olarak bu yaşta bireylerin eğitime daha uygun olmaları belirtilebilir (Geyik, 2010: 31). Genç yaş grubunun eğitimlerinde kent konusunda bilgilendirmelerin yapılması, kentsel farkındalık oluşturulması ve yaşadıkları kenti doğru tanımlarına yardımcı olunması, kentlilik bilincinin yaratılmasında önemli bir yer tutmaktadır.

Kişinin sahip olduğu meslek ve çalışma şartları kentlilik bilincinin oluşmasında etkili olan bir diğer önemli faktördür. Bu faktördeki temel amaç kişinin çalışma koşullarının kent hayatına ve kentin sunduğu kültürel ve sosyal imkanlardan bireylerin fayda sağlayıp sağlayamadığının ortaya çıkarmaktır. Yoğun çalışma şartları kişilerin kent hayatına uyum sağlamasını etkileyen önemli bir sorundur. Ayrıca cinsiyet de bu faktör içinde önemli bir görev üstlenmektedir. Erkeklerle aynı şartlarda çalışan kadınların yoğun çalışma koşullarında yer alması kadınların kentsel faaliyetlerden yararlanmasını engellemekte, çalışmayan kadınlar ise yerleşik oldukları bölgelerden çoğu zaman uzaklaşmamaktadır. Bu olumsuz durum onların kentsel çalışmalara katılım sağlamalarını imkansız hale getirmekle birlikte, kentte meydana gelen birçok şeyden haber alamamalarına da neden olmaktadır. Ekonomik bir özgürlüğe sahip olmayan kişilerin kentle bütünleşmeleri çok daha zor bir durumdur. Bu kişiler genel anlamda kendilerini kente yabancı hissetmektedirler (Kazak, 2017: 45-46).

Kentlilik bilinci oluşumu üzerinde etkili olan bir diğer bireysel faktör ise kişinin doğum yeridir. Doğum yeri ve uzun süre yaşam sürülen yer gibi etkenler, kişinin toplum içindeki davranış biçimini, yaşamı algılama şeklini biçimlendiren etkenlerdir. Birçok kişinin kendini yaşadığı yerden daha çok doğdukları yere ait hissetmeleri, onların yaşadıkları kentlere yönelik aidiyet duygularının gelişmesini engelleyen bir durumdur (Kılıçarslan, 2018: 44).

2.2.1.2. Ekonomik Faktörler

Kırsal bölgelerden kentlere göç edenlerin hızlı ve etkili bir biçimde kentlilik bilincinin oluşturmanın önemli yöntemlerinden biri de; bu kişilerin ekonomik ve sosyal olanaklarının iyileştirilmesidir. Göç eden birey gerekli ekonomik ve sosyal imkanlara ulaşamadıkça kentlilik bilincinden yoksun kalacaktır. Kentin imkanlarından en iyi biçimde faydalanan kişiler, yeterli düzeyde bu imkanlardan faydalanmayan bireylere göre daha fazla bilinçlenmektedir. Kentin imkanlarından yeteri kadar faydalanmadan yabancılaştıran bireyler ise kenti sevme, sahiplenme, sorumluluk alma gibi duygulardan uzaklaşırlar ve kentle aidiyetini sağlıklı şekilde kuramazlar (Mutlu, 2011: 7-8).

Kentte yaşam süren kişilerin geçimlerini hizmet ve sanayi sektörleri gibi kente özel mesleklerle ve tamamen kentten elde etmesi, bireyin kentlilik bilincini etkileyen ekonomik faktörler içerisinde değerlendirilmektedir (Kazak, 2017: 47).

Ekonomik açıdan alt gelir grupları içinde yer alan bireylerin çalışma şartları, onların kişisel, sosyal ve kültürel gelişimlerine büyük imkanlar tanınmasını engellemektedir. Eğitim ve gelir seviyelerinin düşük olması onların kısıtlı bir sosyal çevre içinde barınmalarına sebep olmaktadır (Mutlu, 2011: 8).

2.2.1.3. Sosyal Faktörler

Kentler birçok sosyal ortamı içinde barındırdığından bireyler için sosyal mekanların nitelikleri büyük önem taşımaktadır. Çünkü sosyal çevre koşulları ve meydana getirdiği imkanlar bireyin bulunduğu tabakayla doğrudan ilişki içindedir. Çeşitli olanaklardan yoksun sosyal çevreye ve bu tür çevrelerde büyüyen bireye kentlilik bilincinin aşılması eğitim kurumlarına düşmektedir. Eğitim hem bireyin sosyal yaşama uyum sağlamasında ve toplum kültürünün içselleştirilmesinde, hem de mevcut yapının biçimlendirilmesinde önemli bir görev üstlenmektedir. En genel anlamıyla eğitim bir sosyalleşme aracıdır. Eğitim var olan kültürün ve temel değerlerin korunması ile sürdürülmesinde temel araçtır. Bundan dolayı bireylerin kentlilik bilincinin gelişimi ancak doğru bir eğitim sistemiyle gerçekleşebilmektedir (Kılıçarslan, 2018: 46).

Sosyal faktörler içinde kentlilik bilincini etkileyen bir diğer önemli etken de kişinin boş zamanını değerlendirme şeklidir. Serbest zamanı değerlendirme şekli kişinin çalıştığı sektör, eğitim seviyesi, maddi durumu yani bireyin içinde bulunduğu sosyal konum durumlarından dolayı farklılık göstermektedir. Kısıtlı bir sosyal çevrede yaşam süren kişilerle geniş imkanlara sahip bir sosyal çevrede hayat süren kişinin kentlilik bilinci seviyesi farklılık göstermektedir. Bireyin boş zamanlarda kente bütünleşme ve etkileşime yönelik faaliyetler içinde olması önem taşımaktadır (Geyik, 2010: 33-34).

2.2.1.4. Fiziki Faktörler

Kentlilik bilincinin gelişmesinde etkili olan bir diğer faktör de fiziki etkenlerdir. Kişiler buldukları sosyal gruplara göre kentin belli birimlerine yerleşme olanaklarına sahiptirler. Özellikle kırsal alanlardan göç edenlerin yaşadıkları belli başlı bölgelerde yerleşim biriminin özelliği o yerin kentin bir parçası olduğu düşüncesini ciddi bir şekilde etkilemektedir. Bu durum onların kenti anlayış şekilleri ve kentlilik bilinci oluşumları kadar kentleşme süreçlerini de yavaşlatmaktadır (Geyik, 2010: 37).

Kentte yaşayan kişinin içerisinde yaşadığı mekanın altyapısı ve sosyal imkanlarının varlığı, kentin hayat standartını belirleyen etkenlerdir. Kişilerin yaşadıkları mekanların

niteliklerinin bireyin hayat kalitesini, yaşam şekillerini ve davranışlarını etkilediği bilinen bir gerçektir. Mekanın estetiği bu anlamda birey için önem arz etmektedir. Hayat sürdüğü mahalle, konut, sokak yani kişinin vaktini geçirdiği yaşam alanlarının estetikten yoksun olması, çirkin bir görüntüye sahip bir yapıda olması kişinin kent ile ilgili çalışmalara destek vermesini engellemektedir. Ayrıca bütün bu durumların yanında birey kendini geliştirmek için herhangi bir faaliyet içerisine girmeyecek, kentten uzaklaşarak kente yabancılaşacaktır (Kazak, 2017: 49).

2.2.2. Kentlilik Bilinci Göstergeleri

Kentlilik bilinci, kentin kendine özgü yapısı sebebiyle kentte yaşayanlar arasında düzey farklılıkları gösterecektir. Kentte yaşayan bireyin kendini o kente ait hissetmesiyle başlayan kentlilik bilinci aşamaları devamında kenti sahiplenme, bireyin ‘benim kentim’ demesi şeklinde gelişecektir (Güçlü, 2002: 18). Kendisini ait hissettiği kenti sahiplenen birey yaşadığı şehri daha iyi bir yer yapmak için kent sorunlarına karşı daha duyarlı olacak ve bu sorunların çözümü için kent kurumlarına katılım gerçekleştirecektir. Kentsel farkındalığı düzeyinde birey kentin maddi ve manevi unsurlarının gelişimine ilgi gösterecektir. (Geyik, 2010, s. 38-39; Mutlu ve Batmaz, 2013, s. 69-70). Tüm bunlardan hareketle kentlilik bilinci göstergelerini şöyle sıralayabiliriz;

- Kentsel aidiyet
- Mekânsal aidiyet
- Kenti sahiplenme
- Kent kurumlarına katılım
- Kent sorunlarıyla ilgilenme
- Kentsel farkındalık

2.2.2.1. Kentsel Aidiyet

Aidiyet duygusunun fiziki mekandan ayrı olduğu yalnızca kişisel bir algı çerçevesinde ele alınması 1970'li yıllardan sonra eleştirilmeye başlanmıştır. Aidiyete yönelik bir kültürün ortaya çıkarılması için ilk olarak ait olunacak bir mekanın gerekli olduğunun ve bu mekanın kişisel aidiyet duygusu ve mekansal aidiyet kurulumundaki önemi üzerinde durulmuştur (Şentürk ve Gülersoy, 2019: 146).

Bireylerin davranışlarına yön veren birçok ihtiyaçlar vardır. Bu ihtiyaçların ne olduğunu ve hangi ihtiyaçların karşılanması diğerinden önce geldiğini ortaya koymak için Maslow

tarafından ihtiyaçlar piramidi meydana getirilmiş ve bireylerin davranış temeli bu hiyerarşi etrafında açıklanmaya çalışılmıştır. İhtiyaç Piramidinde aidiyet gereksinimi, güvenlik gereksinimi ve fizyolojik gereksinimlerden sonra gelmiştir. Genel anlamıyla bireyin/kümenin kimlerden oluştuğu, nereli olduğu, kimlerden olduğu vb. tanımların aidiyet kavramı ile doğrudan bir ilişki içinde olduğu belirtilmektedir. Aidiyet duygusu, kişi ve toplumun kendini bir yerde konumlandırması ve aynı zamanda bireyin kendini o mekana ait hissetmesiyle birlikte meydana gelen bir durum ve duygu şeklinde anlamlandırılmaktadır. Çünkü yere bağlılık ve aidiyet, benliğin ortaya çıkmasında, toplumsal ve kişisel kimliğin meydana gelmesinde önemli bir rol üstlenmektedir (Solak, 2017: 20-21).

Aidiyet duygusu, mekana ve yere bağlı olma; mekan, zaman, yer, anılar, yaşantı, sosyal ilişkiler, aktiviteler, kimlik, psiko-sosyal ihtiyaçlar, sembol ve simgeler gibi bileşenler ve bütünde kişinin çevresine karşı yarattığı algı ile bağlantılı bir şekilde gelişim göstermektedir. Özetle bu tür duygular, kişi ve çevre arasındaki dinamik ve karşılıklı etkileşimin bir sonucu şeklinde gelişmektedir (Manzo, 2003: 52).

Kentsel mekan için aidiyet kavramı ele alındığında bireylerin kendilerini bir mekanın parçası olarak görmeleri, dolayısıyla kendilerini o yer üzerinde sorumluluk ve hak sahibi hissetmeleri durumu anlamını taşımaktadır. Mekana bağlı olma, ait olma hissini büyütür ve kişinin ait olunan yerleşimin bir parçası olmasında etkili olmaktadır (Sancar ve Severcan, 2010: 298).

Aidiyet bir yerde kendine ait izleri ve nesnelere kullanarak sağlamlaşmaktadır. Çünkü çevrenin fiziksel ilişkileri de yere bağlılığın ortaya çıkmasında önemli bir görev üstlenmektedir. Bazı araştırmalarda fiziksel özelliklerin en önemli unsur olduğunun da vurgusu yapılmaktadır (Sancar ve Severcan, 2010: 298). Bu durumla birlikte kişinin kendini mekanda hissetmesi, kendini mekana yansıtması ve mekandan beslenmesi, bununla birlikte kişinin mekanla beraber ölümsüz olma duygusunun bir sonucu olarak meydana gelmekte ve varlığını ve kimliğini güçlendirmektedir (Solak, 2017: 21).

2.2.2.2. Mekansal Aidiyet

Var oluşu ile insan, bir yere ait olmaz aksine kendisine ait olan ortamı meydana getirmektedir (Pretty vd. 2003: 275). Fiziki mekan sahip olduğu insan kaynaklı veya doğal yapılandırma aracılığıyla birey üzerinde aidiyet duygusu ortaya çıkarmakta ve bu duygu insanda

yaşam sürdüğü mekana karşı bireysel bir farkındalık meydana getirmektedir (Şentürk ve Gülersoy, 2019: 144).

Aidiyetin yer ile bağının kurulmasını kapsayan literatürü incelediğimizde farklı alt kavramlar yer almaktadır. Söz konusu bu konular; yerin kimliği, yerin ruhu, yere bağlılık ve yere bağımlılık olarak sıralanmaktadır. Bu kavramların duygusal, davranışsal ve bilişsel tepkiler olarak tanımlanan genel bir tutum perspektifinde organize edileceğinin savunması yapılmaktadır. Bu düşünce çerçevesiyle ele alındığında yer kimliği, yer bağlılığı ve yer bağımlılığı gibi kavramlar sırasıyla bilişsel, duygusal, davranışsal değişkenler şeklinde görülebilmekte ve bu şeklide daha iyi anlam taşımaktadır (Jorgensen ve Stedman, 2001: 244).

İnsanın içinde yaşadığı mekanlar zaman ve yer gibi boyutlardan bağımsız bir durum göstermemektedir. Mekanın aidiyetini hissettiren önemli boyutlardan biri yerdir. Yerinde olmak, tedirginlikten çok emniyette olmayı, oradılıktan çok buradılığı, ayrılmış olmaktan ziyade ait olma hissini meydana getirmektedir (Baran ve Yılmaz, 2011: 1646).

Bir topluluğa ait olan aidiyet duygusu insanın temel ihtiyaçlarından biri olarak ifade edilmekte, bireyin toplumsal davranışlarının önemli bir belirleyicisi olduğunun vurgusu yapılmaktadır. Söz konusu bu gereksinimlerin yerine getirilmediği zamanlarda ödenmek zorunda kalınan bedel genellikleyalıtım/yalnızlık ve hatta anti toplumsal davranışlara neden olmaktadır.

2.2.2.3. Kenti Sahiplenme

Birey yaşadığı kenti evi olarak görmesiyle kendini kente ait hissedecektir (Genar, 2006: 130). Kentsel aidiyet ile kenti sahiplenme arasındaki ilişki bu noktada önem kazanmaktadır. Kente aidiyet duygusuyla doğru orantılı olarak kenti sahiplenme gelişim gösterir. Bireyin kenti sahiplenmesinin ölçütlerini aşağıdaki gibidir:

- Kentin sorunlarına karşı hassas olmak,
- Kentin daha iyi bir yer olması için katılım faaliyetlerini gerçekleştirmek,
- Kentin maddi ve manevi değerlerine sahip çıkmak,
- Kentin daha yaşanabilir olması için mücadele etmektir.

Yukarıdaki nitelikleri taşıyan kentli birey yaşadığı kenti sahiplenmeye başlamış demektir. Yaşadığı kenti sahiplendikçe kentin gelişimine sağlayacağı katkı bireyi daha bilinçli olmaya

doğru yöneltecektir. Yaşadığı kent mekanının fiziksel unsurlarının korunması ve geliştirilmesine yaptığı katkı, kendisini ait hissettiği kenti sahiplendiğini gösterecektir.

Kentsel aidiyetini sağlamış, kenti sahiplenen birey yaşadığı mekan ve çevresinin gelişiminde sağlayacağı katkının faydası ölçüsünde kentlilik bilinci sürecini devam ettirecektir (Beyazlı ve Aydemir, 2008: 51).

2.2.2.4. Kent Kurumlarına Katılım

Bireyin kentin gelişimine katkı sağlayabileceği kurumlara katılımı önemlidir (Mutlu, 2011: 16). Bireyin kente dair kurumlarla ilişkisi ve kurumları içselleştirme düzeyi bireyin kentlilik bilincini ortaya koyan göstergelerdendir.

Kente ait gönüllü katılıma dayalı kuruluşlar, meslek kursları, meslek odaları, gençlik merkezleri, kültür ve sanat merkezleri gibi kurumlar bireyin katılımını arttırır ve bireyin kente özgü davranışını geliştirirler. Kente gelen birey için bu kurumlar kent kimliğinin benimsenmesi ve kent kurumlarına katılımın sağlanmasında önemli rol oynarlar (Geyik, 2010: 23).

Kent kurumları yalnız kente özgü yapıları itibariyle birey için kent kültürünü pekiştirmenin araçlarıdır. Bu araçlara katılım sağlayan birey, ait hissedip sahiplendiği kent üzerinde söz sahibi olacaktır. Kentin maddi ve manevi unsurları üzerinde katılım yoluyla kentin daha iyi bir yer olması için çaba harcamak, bireyi kentlilik bilinci yüksek bir noktaya getirecektir.

2.2.2.5. Kent Sorunlarıyla İlgilenme

Kentler fırsatlarla birlikte sorunların da ortaya çıktığı odak noktalarıdır. Kent sorunları zamana yayılarak ortaya kaldırılabilirler özellikler taşır. Kentteki bireylerin sorunlarla ilgili duyarlılıkları ve çözümüne katılımları ile kent sorunlarını çözmek olanaklıdır. (Geyik, 2010: 25). Kent sorunlarını gidermedeki katılımı bireyin kentlilik bilinci düzeyini ortaya koyacaktır (Kaya vd., 2007: 46). Kentsel aidiyeti oluşmuş, kenti sahiplenen, kentin daha iyi bir yer olması ve kişisel gelişimi için kent kurumlarına katılma davranışını içselleştiren birey kent sorunlarıyla ilgili duyarlılığını eyleme dökerek kentlilik bilinci düzeyini daha ileriye taşımış olur.

2.2.2.6. Kentsel Farkındalık

Kentsel farkındalık, kentin tüm maddi ve manevi unsurları olan alt yapı, üst yapı, kentin kültürü, ekonomisi ve yönetimi ile ilgilenmeyi gerektirir (Mutlu, 2011: 6). Kente özgü tutum ve

davranışlar sergileme, kent tarihi hakkında bilgi sahibi olma, kent sorunlarına duyarlılık, yaşanan kentin daha iyi bir yer olması için neler gerektiği, kent yönetimi aktörlerinin hizmet sunum araçlarını değerlendirme ve hizmet sunumunda ortaya çıkan aksaklıkları tespit etmenin tümü kentsel farkındalığı ifade eder.

2.3. Türkiye’de Kentleşme

Türkiye’de kentleşmeye yönelik hareketlerin gelişimi ele alındığında 1950 yılı öncesi ve sonrası olmak üzere iki ayrı dönem şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Kent nüfusu 1950 yılına kadar geçen sürede kendi iç dinamikleriyle çok yavaş seyretmiştir. 1950 yılı itibariyle özellikle kırsal bölgelerdeki yapısal dönüşümlerin etkisiyle meydana gelen çözülmenin kent alanlarına doğru yoğun göçler yaşanmasına neden olması, Türkiye’de hızlı bir kentleşme sürecine girilmesinde etkili olmuştur. 1950 yılından sonra kırdan kente yönelik göçlerin artması ve bu göçlerin şekillendirdiği hızlı kentleşme durumu, bugün bile devam etmektedir. Başlarda İstanbul, Adana, Ankara, İzmir gibi daha çok sanayi faaliyetlerinin geliştiği geleneksel şehirlere yönelik olan göçler, günümüzde farklı nedenlerle çok daha geniş alanlara yayılmaktadır (Işık, 2005: 58).

2.3.1. Türkiye’de Kentleşme Süreci

19. yüzyıldan itibaren bütün dünyada yayılmaya başlayan kentleşme olgusu, II. Dünya Savaşının sona erdiği yıllarda Türkiye’yi etkisi altına almaya başlamıştır. Fakat Türkiye’de ortaya çıkan kentleşme olgusu gelişmiş ülkelerde meydana gelen kentleşmeden farklı bir şekilde tamamen az gelişmiş ülkelerin kent özelliklerini taşıyan bir yapıda olmuştur. Gelişmiş ülkelerde kalkınma ile birlikte kentleşme yürütülürken, Türkiye’de kentleşme hızı ekonomik büyüme hızından her zaman yüksek bir seyir izlemiştir. Bu durum Türkiye’deki kentleşme hareketini gelişmiş ülkelerdeki kentleşme hareketinden ayıran önemli bir özelliktir. Sanayileşme özelliklerini taşımayan Türkiye’deki kentleşme, kırdan kente göç ile gelen toplulukların kent kesimi istihdamında enformel bir sektörün ortaya çıkmasına ve sanayi dışı sektörlerin ağırlık kazanmasına yol açmıştır. Enformel sektör üretici olmayan birçok serbest meslek kollarını (hamallık, işportacılık, piyango satıcılığı, ayakkabı boyacılığı, temizlik, büro işleri ve yazıhane vb.) barındırmaktadır (Sezal, 1992: 78).

1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşuyla beraber çok geniş bir arazi stoku ortaya çıkmıştır. Söz konusu bu arazi stoku, Emval-i Metruke ve Tasfiye Kanunları, Osmanlı’da miri olarak adlandırılmış devletin sahip olduğu ekilebilir araziler, Rum-Türk kesimleri arasındaki nüfus mübadelesi ve Osmanlı’da padişahın sahip olduğu tapulu taşınmazların ulusallaştırılması

yoluyla elde edilen arazilerdir. Modern bölgelerin devlet tarafından yaratıldığı dönemde kentlere yönelik önemli bir nüfus baskısı olmamasına rağmen bu araziler, daha sonraki dönemlerde hem sermaye birikiminin sağlanmasında hem de kırsal kesimden gelen göçmenlerin mekana yerleşmesinde önemli bir yer tutmuştur (Kurtuluş, 2013: 200).

1920'li yıllardan sonra Türkiye'de yeni kurulan Cumhuriyetin etkisiyle ulus devlet oluşturma çabasından dolayı siyasi faktörler ön planda tutulmuştur. Ulus-devlet anlayışı Batı ülkelerinde kapitalist üretimi düzenleyen bir araç olarak sanayileşmenin altyapısını oluştururken, Türkiye'de ulus-devlet politik bir özellik yansıtmış ve toplumsal bilinç düzeyini belirlemeye çalışmıştır. Bu açıdan bakıldığında, mekansal düzenleme yoluyla toplumsal bilinç seviyesinin arttırılmaya çalışılması önemli bir etki yaratmıştır. Bu sebepten dolayı, 1850'li yıllar itibariyle İstanbul kentinde başlayan mekansal modernleşme, 1920'li yıllardan sonra başkent olarak seçilen Ankara kentinde devlet tarafından modern bir kent yaratma çalışmaları ile etkisini devam ettirmiştir (Kurtuluş, 2013: 199). Kentleşme deneyimi açısından Türkiye'ye bakıldığında, genel olarak diğer ülkelerin yaşadığı tecrübelerle yakın özellikler görülmesine rağmen, ülke içerisinde kentlerin dağılımı bakımından oldukça farklı bir seyir izlemiştir. Cumhuriyetin kuruluş yıllarında, dışa bağımlı dengesiz yerleşme sistemine tepki gösteren Cumhuriyetin ilk yöneticilerinin, başkent olarak Ankara'yı seçmek istemeleri, ülke çapında daha dengeli bir kentleşme dağılımının olmasına yol açmıştır (Tekeli ve Gülöksüz, 2015: 38).

1923 yılından 1940'lı yıllara kadar geçen süre zarfında başkent olarak belirlenen Ankara'nın dışındaki kentlerde, kentleşmeye yönelik hareket hızı oldukça düşük düzeylerde kalmıştır. 1930'lu yıllar, Türkiye'de tarımda makineleşmenin görüldüğü, bölgeler arasındaki ulaşım olanaklarının ve kentlerde sanayileşmenin arttığı, kırsal alanlardan kentlere doğru yüksek bir nüfus hareketinin olduğu bir dönem olmuştur. Ancak bütün bu gelişmelere rağmen 1940'lı yıllara kadar Türkiye'de toplam nüfusun geneli içindeki nüfus yoğunluğunu kırsal nüfus yoğunluğu oluşturmuştur. Bununla birlikte, Anadolu bölgesi olarak tabir edilen bölgelerdeki kentler genellikle küçük ölçekli bir yapıya sahip olduğundan dolayı, ülke genelinde kırsal bölgelerden kentlere yönelik gerçekleşen göç hareketleri bu dönem içinde önemli bir sorun yaratmamıştır (Görmez, 2004: 10-11).

1920-1950 yıllarını kapsayan dönemde ülke bütününde güçlü bir kentleşme hareketinin bulunmaması bu dönemin temel özelliğini yansıtmıştır. 1935 yılında kent nüfusu 3.802.642 kişi iken bu sayı 1950 yılında 5.244.337 kişiye kadar yükselmiştir. Kent nüfusunda meydana gelen bu düşük artış etkisini kentsel nüfus oranında göstermiş ve 1935 yılında % 23,5 olan kentsel nüfus

oranı 1950 yılında ancak % 25 oranına ulaşmıştır. 1950 yılı öncesi kentleşme eylemlerinin başka önemli bir özelliği ise; meydana gelen bu düşük artışın kırsal bölgelerden kaynaklanan göçler sonucunda değil de büyük oranda kentlerin kendi iç dinamiklerine bağlı bir şekilde ortaya çıkmasıdır (Işık, 2005: 61).

1950 yılından sonra Türkiye'de hızlı bir şekilde başlayan kentleşme süreciyle birlikte kırsal bölgelerden yoğun göçlerin yaşanması, ekonomik ve sosyolojik problemler ile konut sorunu gibi yeni sıkıntıların da ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu düzensiz ve hızlı göç, başta kent merkezleri olmak üzere kentlerin her yerinde fiziki mekan üzerinde etki yaratmış ve çöküntü alanları oluşturmuştur (Özden, 2008: 272-273).

Cumhuriyetin ilk yıllarında "modern, bilinçli, sistemli ve gayretli" şeklinde tanımlanan kentleşme hareketleri, 1950 yılından sonra düzensiz ve yoğun göçler sonucunda hız kazanmış ve var olan kentsel donanımların bu hıza yetişecek düzeyin gerisinde kalmasına neden olmuştur. Bu durum çarpık kentleşme süreci başlangıcında önemli bir kırılma noktasını anlamına gelmektedir. Tarımda makineleşme kullanımının artması kırsal bölgelerdeki işgücü talebinin azalmasına neden olmuş, tarımla geçimini sağlayan kesimler aileleriyle birlikte büyük kentlere göç etmek zorunda kalmışlardır (Özden, 2008: 277). Makine kullanımı sonrasında kırsal bölgelerden kopmak zorunda kalarak kente göç eden kesim, işgal ettiği yerlere inşa ettiği gecekondu yoluyla konut sorununu halletmeye çalışmış, kentteki legal yolların dışına çıkarak illegal bir yolla işsizlik sorununu ikame etme yoluna gitmek zorunda kalmıştır (Şengül, 2009: 122).

Türkiye'de kırsal bölgelerden kopan işgücü, bir yandan sanayileşmiş ülkelerin savaş sonrasında işgücü ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak ülke dışına göç ederken, bir yandan da ülke içinde bulunan kentsel bölgelere göç etmişlerdir. Türkiye'nin kentleşme sürecinde yaşadığı bu deneyimler, kontrollü olmayan ve kendine özgü nitelikleri olan bir kentleşme sürecini ortaya çıkarmıştır. Yoğun olarak göç alan kentlerde "geleneksel" ile "modern" sektörler ayrı yapılar meydana getirmiş, konut yerleri farklı gelir kesimlerinin buldukları rastgele, çoğunlukla meşru olmayan çözümler ile her dönemin kendine özgü güç ilişkileri içinde şekillenmiştir (Kurtuluş, 2013: 206).

1950 yılı ve bu yıldan sonraki gelişmeler Türkiye'de kent sayısı ve kent nüfusunun artması ve kentleşmenin gelişmesinde belirleyici rol oynamıştır. 1950'li yıllardan itibaren kentleşme olgusu üzerinde önemli bir etkiye sahip olan hareketlilik ve kentsel nüfus oranında artış görülmeye başlamıştır. 1950 tarihinde kentsel nüfus % 25 oranındayken, 1975 yılında bu

oran % 41.8 düzeyine çıkmıştır. 1950 ile 1975 yılları arasındaki 25 yıllık sürede kentleşme oranında yaklaşık iki kat artış yaşanmıştır (Yılmaz ve Çitçi, 2011: 258).

1960 yılı Türkiye tarihi açısından önemli bir dönüm noktası olarak ifade edilmiştir. Bu yıl içinde yapılan askeri darbe sonucunda kabul edilen 1961 Anayasası, kentleşme konusunda izlenecek yol bakımından önemli değişimleri barındırmıştır. Söz konusu Anayasada, sosyal devlet anlayışı kabul edilmiş ve refah devlet ilkesine yönelik politikalar geliştirilmiştir. Bu bakımdan siyasi partiler, ulusun klasik haklarını sağlamanın yanında, maddi ihtiyaçlarını karşılamayı da bir görev olarak görmeye başlamışlardır. 1961 Anayasasınının 49. maddesinde, düşük gelirli ya da yoksul ailelerin sağlık koşullarına uygun konut ihtiyaçlarını gidermeye yönelik tedbirlerin alınacağı ifade edilmiştir (Yılmaz ve Çitçi, 2011: 260).

Türkiye'de 1960'lı yıllarda itibaren hızlı kentleşme yaşanmıştır. Bu dönemde, bir taraftan çok sayıda yerleşke kent özelliği kazanırken, bir taraftan da mevcut kentlerin nüfusu hızla artış göstermiştir. 1960 yılına kadar geçen dönemde kent yerleşmelerinin sayısı 1966'da 102'ye çıkmış, nüfusu 50 binden fazla olan kentlerin sayısı 5'ten 11'e artmıştır. 1960 yılından sonra ise kent sayısı 147'ye, orta ve büyük ölçekteki kentlerin sayısı 27'ye yükselmiştir. Yine 1960 ile 1975 yılları arasında kent sayısı 288'e yükselirken, 50 binin üzerinde nüfusa sahip olan kentler 65'e, nüfusu 100 binden fazla olan kentlerin sayısı ise 36'yı bulmuştur (Sencer, 1979: 73).

Kentleşme sürecinin bu dönemde Türkiye'de hızlanmasında önemli rol oynayan bir diğer önemli etken de; nüfus hareketini sağlayan ve aynı zamanda hızlandırıcı etki yaratan iletilici güçler olmuştur. İletici güçler, kentlerin ve bu kentler arasında birçoğunun çekiciliğini meydana getirmiş, gerekli taşınım ve ulaşım kolaylığını yaratmıştır. Ulaşım politikasındaki değişimler ve ulaşım araçlarındaki gelişmeler de bu dönemde kentleşmeyi hızlandırmıştır. Başka bir ifadeyle, demiryolu ağırlıklı altyapı sisteminden karayolu ağırlıklı altyapı sistemine geçilmesi, kentleşmeyi hızlandırıcı etki yaratmıştır (Tekeli, 1998: 12). Sanayileşme politikasının yeniden tanımlanması ve sanayileşmenin hızlanması, kentlerin belediye sınırları dışına taşınarak büyümesi, kentlerin nüfusunun aşırı artması ve kentsel ulaşım araçlarının çeşitleri ve sayılarının yükselmesi gibi faktörler 1960-1980 yılları arasında kentleri şekillendirmiştir (Yılmaz ve Çitçi, 2011: 261).

1980'li yılların başlarında özellikle büyük kentlerde, merkezi yönetimden yerel yönetimlere doğru aktarılan kaynaklar sayesinde belediyelerde yatırım bakımından bir hareketlilik yaşanmıştır. Altyapı hizmetlerinin uzun süre ihmal edilmesi göz önünde bulundurulduğunda yapılan bu yatırımlar kentlerde oldukça etkili olmuştur. Bu bakımdan, kent alanlarına aktarılan bu yatırımlar bir yandan kentlerin altyapısını geliştirmiş, bir yandan da

kentsel girişimcilik hakimiyetinin oluşturulmasında kilit bir etkiye sahip olmuştur (Şengül, 2009: 140).

Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde 1983 yılından sonra etkisini gösteren terör olayları, kentleşme süreci açısından Türkiye'de olumsuz bir duruma neden olmuştur. Terör olaylarının baş gösterdiği bölgelerde yer alan kent merkezleri bu yıllarda, daha önceki elli yıla nazaran çok yoğun bir göç olayı ile karşılaşmış ve bu bölgelerdeki kent sorunları diğer bölgelere göre daha fazla artış göstermiştir (Görmez, 2004: 13).

Türkiye'de 1980 sonrasında kentleşmeyi etkileyen temel unsurlar, sanayileşme, neo-liberal politikalar, güvenlik sorunu ve turizmden kaynaklanan büyük orandaki göçler olmuştur. Geleneksel sanayi merkezlerine yönelik göçlerin etkili olduğu kentleşme modeli 1980'li yıllara kadar kentleşmenin tek modeli olarak kabul edilmiştir. Buna ek olarak, kentleşme olgusunun kaynağını turizm ve tarım faaliyetlerindeki gelişmeler, doğu ve güneydoğu bölgelerindeki güvenlik sorunundan ortaya çıkan iç göçler ve yeni kurulan üniversitelerin etkilediğinin vurgusu yapılmıştır (Güllüpnar, 2013: 253).

Kentleşme süreci bakımından Türkiye'de kökten değişim dönemi, 1980'li yıllarda başlayarak 1990'lı yıllarda etkisini daha çok hissettiren ve 2000'li yıllarda hakim kentleşme biçimi olarak uygulanan neo-liberal kentsel yeniden yapılanma süreci olarak ifade edilmiştir. Gümünüzde etkisini gösteren bu süreci çözümlmek için önceki dönemin yaklaşım ve verileri eksik kalmakta ve yeni yaklaşımlar geliştirilmektedir. Böyle bir duruma ihtiyaç duyulmasının nedeni, bütün dünyada mekansal yapı ve üretimin köklü bir biçimde tekrardan şekil aldığı kapitalizmin bu aşamasıyla beraber, kentsel mekan anlayışı ve kentleşme sürecinin Türkiye'de sermayenin doğrudan müdahalesi sonucunda yeni bir boyuta bürünmesidir. Ülke, kentsel mekanı bu yeni birikim anlayışında, daha önceki yıllar gibi dolaylı olarak değil de doğrudan müdahaleler ve desteklerle büyük sermaye birikiminin alanı haline getirmiştir. Bütün bu gelişmeler doğrultusunda sadece büyük kentlerin alanları değil, bununla birlikte aynı anda kıyı kentlerinde de büyük boyuttaki sermaye yatırımlarıyla köklü değişimler görülmeye başlamıştır (Kurtuluş, 2013: 214).

Tablo 2.1: Dünya’da Kentleşme Eğilimleri (1990-2050)

Bölgeler/ Ülkeler	Kent Nüfusu (Bin Kişi)			Kır Nüfusu (Bin Kişi)			Kentleşme Oranı %		
	1990	2014	2050	1990	2014	2050	1990	2014	2050
Kuzey Amerika	212.935	291.860	390.070	9.351	6.376	56.130	5	1	7
L.Amerika ve Karayipler	313.876	495.857	673.631	31.327	127.565	107.935	1	0	6
Avrupa	505.991	545.382	581.113	17.257	197.431	127.954	0	3	2
Asya	1.036.247	2.064.211	3.313.424	2.176.877	2.278.044	1.850.638	2	8	4
Afrika	196.923	455.345	1.338.566	33.064	682.885	1.054.609	1	0	6
Sahra Altı Afrikası	132.971	345.617	1.136.822	57.144	579.083	937.624	7	7	5
Okyanusya	19.059	27.473	41.807	7.911	11.356	15.067	1	1	4
Türkiye	31.966	55.279	79.189	2.028	20.559	15.418	9	3	4
Gelişmiş Ülkeler	830.952	980.403	1.113.500	317.326	275.828	189.610	2	8	5
Az Gelişmiş Ülkeler	1.454.079	2.899.725	5.225.111	2.718.460	3.087.828	3.022.723	5	8	3
Dünya	2.285.031	3.880.128	6.338.611	3.035.786	3.363.656	3.212.333	3	4	6

Kaynak: (Zengin, 2018: 90).

Tablo 2.1'de yer alan bilgiler ışığında, Güneydoğu Asya ülkeleri arasında sıralanan Türkiye'de 2014 yılı kentleşme oranı % 73 olarak belirtilmiş ve 2050 yılında bu oranın % 84 oranına çıkabileceği tahmin edilmiştir.

2.3.2. Türkiye’de Kent Kültürü

Türkiye, bulunduğu coğrafi konum itibariyle ve bu konumda kurulan çok sayıda medeniyetle Asya-Avrupa arasında bir köprü görevi görmüş ve bu özelliğini günümüzde de devam ettirmektedir. Genel olarak Türkiye'nin her bölgesinde bir ya da birden fazla kent tarih boyunca stratejik açıdan önem kazanmış ve uzun süre önemini devam ettirmiştir. Ağrı'dan Edirne'ye kadar çok sayıda il ve ilçede kent kültürü gelişim göstermiş ve bu kültürel birikim günümüze kadar etkisini sürdürmüştür.

Tarımda makineleşme dönemine 1950'li yıllarda geçilmesi kırsal bölgelerde işsizlik sorununu ortaya çıkarmış ve bu bölgelerdeki bireylerin sanayileşmeye başlayan kentlere göç etmelerine neden olmuştur. 1960'lı yıllarda daha fazla hızlanan bu göçler, kent bölgelerinde konut yetersizliği ve işsizlik gibi sorunları ortaya çıkarmıştır. İş sahibi olanların pek çoğu olumsuz

koşullar ve uzun iş saatleri altında düşük ücretlerle çalışmayı kabul etmişler ve konut sorunu da altyapı açısından yetersiz, iskansız ve sıhhi bakımdan elverişsiz alanlarda biriken ve gecekondularak adlandırılan yapılar inşa edilerek çözülmüştür. Bu ekonomik olumsuzluklara bir de kırsal kültüre sahip bireylerin, kültür ve kent hayatı ile uyum sağlamaya çalışması sonucunda yaşadığı sosyo-kültürel ve psikolojik sıkıntıların da eklenmesiyle yeni bir yaşam tarzı ortaya çıkmıştır (Kaymal, 2017: 1501).

Göç olgusu ile birlikte büyük kentler, kırsal hayattan soyutlanmış ve kendine özgü bir kültürü olan alanlar olmaktan çıkmış, kent-köy devamlılığını sağlayan bir hayat biçimini geniş kitlelere takdim etmiştir. Kırsal bölgelerden kentlere yönelik göçler yalnızca fiziksel altyapı sorunlarını beraberinde getirmekle kalmamış, kırsal nüfusun kent ile bütünleşmesi konusunda birtakım sorunları da meydana getirmiştir. Yani dini kimlik, kültürel kimlik, siyasal kimlik ve etnik kimlik gibi arayışlar, Türkiye'de toplumun bunalıma girmesine neden olmuştur. Kentleşme ve kentleşmenin davranış ya da siyasal kültürlerde büyük değişiklikler yarattığı iddia edilmektedir. Siyasal kültürü, inanç, duygu, tutum ve değer yargılardan siyasete yönelik olanlarının oluşturduğu bir bütün olarak ifade edersek, kentleşme sürecinde inanç, tutum, duygu ve değer yargılarındaki değişmelerin siyasal kültüre de yansıdığını söylemek mümkün olacaktır (Apan, 2006: 30).

Kentlere yönelik olarak kırsal alanlardan gelen göçlerin en önemli sonucu olarak kültürel değişimin olduğunu söylemek mümkündür. Kente göç eden kır insanı ilk olarak kente kendi inancını, değerini, gelenek ve göreneklerini taşımıştır. Bu durumdan dolayı kent bölgelerine kültürel bir akış yaşanmıştır. Bu durum sonucunda da kentin toplumsal ve kültürel yozlaşması ve kent alanlarında bir taşralaşma sürecini ortaya çıkmıştır. Kente göç edenlerin geldikleri köylere gidiş gelişleri de kente özel birçok toplumsal ve kültürel değerlerin kırsal alanlara taşınmasında etkili olmuştur. Yıllar itibariyle taşra kentleşme sürecine, kentte taşralaşma sürecine girmiştir (Özdemir, 2012: 12-13).

Siyasal kültürün kentlere yönelik göç hareketlerinden etkilenmesi de olumsuz bir durum olarak değerlendirilmiştir. Çünkü kırsal alanlarındaki bireyler oy kullanma görevlerini kendi siyasal görüşleri, düşünceleri, dünya görüşleri çerçevesinde değil, belli bir kişinin güdümünde yerine getiren, küçük vaatlerle kandırılması kolay ve belli bir bilinç, siyasal kültüre sahip olmayan bir topluluk olarak görülmüştür. Kentin kültürel ve fiziksel dokusuyla uyumlu olmayan gecekondularına tapu alabilmek üzere belli siyasi partilere destek veren kente göç eden

topluluk, sağlıksız bir kentleşmeyi meydana getirdiği gibi siyasal yaşamı da olumsuz olarak etkileyen kesim olarak ifade edilmiştir (Özdemir, 2012: 13).

Türkiye'de kırdan kente göçün sonuçları yalnızca gecekondulaşmayla sınırlı kalmamıştır. Kentleşmenin göç ile birlikte hızlanması, toplumsal bir erozyonun ortaya çıkmasına yol açmıştır. Göç olgusunun kırsal bölgeler üzerindeki etkisi; geçim imkanları daralmış bu yerlerde hayat sürenlerin büyük umutlarla kentlere göç etmesi, kırsal bölgelerin becerikli, genç ve girişimci faktörlerini kaybetmesi şeklinde kendini göstermiştir. Kentlere gelenlerin çoğu, alıştıkları maddi ve manevi desteklerden yoksun kalmışlardır. Kırsal bölgelerden kentlere doğru gerçekleşen göç, hem kentsel yaşamı ve kentli halkı hem de göç hareketlerini sağlayan nüfusu büyük bir şekilde etkilemiştir. Göç sonucunda ortaya çıkan kentsel hayata uyum sağlama sıkıntısı, aynı kırsaldan gelen bireylerin birbirlerine daha fazla kenetlenmelerine neden olmuş ve büyük kentler içinde "hemşehricilik" kültürünü meydana getirmiştir. Farklı kırsal alanlardan göç eden hemşehrilerin kentlerin içinde yarattıkları mahalleler ve bunların kendine özgü hayat şekillerini kentlere taşımaları, kentin kendine özgü kültürünün göç eden bu toplulukların meydana getirdiği kültür çeşitliliği içinde erimesine neden olmuştur. Kente göç eden kırsal topluluğun kentlerde yarattıkları gecekondularında, yoksulluğun ve kent yaşamına uyum sağlama sürecinde ortaya çıkan kimlik bunalımı köye ilişkin olmayan fakat kent ile de alakası olmayan bir kültür ortaya çıkarmıştır. Söz konusu bu kültür, kıyafette, sinemada, müzikte, insan ilişkilerinde yani toplumsal yaşamın birçok boyutunda kendini göstermiştir (Kaymal, 2017: 1505-1506).

Türkiye'de, özellikle İstanbul gibi büyük kentlerde kent nüfusunu meydana getiren bireylerin büyük bir kesimi, birincil nesil göçmen olarak belirtilmektedir. 200 yılda Batıda yaratılan kentleşme durumu, kent nüfusu içinde birincil nesil oranının düşük olmasında etkili olmuş, Türkiye'de ise tam tersi bir durumla karşılaşmıştır. Bu durumun sonucu olarak da günümüz kentlerinde bulunan nüfusun önemli bir kesimi halen daha geldikleri kırsal bölgelerin kültürünü korumaktadırlar. Kökenleri itibariyle bireylerin ait oldukları kırsal kültürlerini korumaları ve bu kültürü terk etmemeleri iyi bir durum olmakla birlikte kentin kendine özgü kültürünü de benimsemeleri önem arz etmektedir.

Türkiye'de çarpık ve hızlı kentleşme toplumda birtakım kültürel ve sosyal soruna neden olmuştur. Kentleşme olgusunun kültürel boyutunun göz ardı edilmesi ve sosyal anlamda kentleşmenin sağlanamaması kültürel boşluğa, bunalıma ya da çarpıklığa yol açmıştır. Kırsal bölgelerden büyük kentlere göç eden milyonlarca insan için kırsal kültür geçerliliğini yitirmiş fakat bu bireyler kentsel kültürü de yeteri kadar benimsememişlerdir. Meydana gelen bu "kültür

boşluğu" hızla oluşan bir "kuralsızlık" ortaya çıkarmakta, ekonomik, siyasal ve toplumsal hayatta ortaya çıkan "anarşi"nin temelini oluşturmaktadır. Özellikle aile içinde meydana gelen değişim, nesiller arası çatışmaya neden olmakta ve ciddi sorunlara yol açmaktadır (Kaya, 2003: 20).

2.4. Üniversitelerin Kent Üzerine Etkisi

Temel görevleri nitelikli insan gücü yetiştirmek, toplumsal katkı sağlamak ve bilgi üretmek olan üniversiteler, kuruldukları kentlere başka açılardan da katkı sağlayan kurumlar olmuştur. Üniversiteler, yerel mal ve hizmetleri satın alan, yerel ekonomiler bakımından geniş çerçevede çok sayıda kişiyi istihdam eden, kentin yapılı çevresinin ve kültürel hayatının iştirakçisi olan önemli kurumlardır.

Bölgesel politikaların artmasına paralel bir şekilde üniversitelerden yer aldıkları bölge ve kentlerde beklentiler geniş bir çerçevede yayılarak artmaya başlamıştır (Goddard ve Puukka, 2008: 16). Kuruldukları bölgelerde meydana getirdikleri katkılar açısından üniversitelerin etkileri incelendiğinde, esas görevi olan eğitim-öğretim, teknoloji transferi/araştırma ile ilişkili katkılarıyla birlikte "öteki faydalar" şeklinde sıralanabilecek alanlarda birden fazla yarar sağladığının vurgusu yapılmıştır. Üniversitelerin buldukları bölgelere yönelik katkıları üzerine yapılan çalışmalarda "öteki faydalar" başlığı altında, "üniversitelerin bölgesel konsorsiyum oluşturması, girişimciliği cesaretlendirmesi, bölgesel tanıtım, kültürel ağlar, kent yenilenmesi" gibi unsurlara önem verilmiş ve üniversite-kent etkileşiminin hem farklı seviyede hem de geniş bir alanda gerçekleştiğinin önemi üzerinde durulmuştur (Boucher vd, 2003: 892).

Kültürel ve sosyo-ekonomik anlamda kent ve bölgelere katkı sağlayan en önemli faktörlerden biri üniversitelerdir. Kentin ekonomik olarak kalkınmasına etki eden üniversiteler, sosyo-kültürel anlamda da çeşitliliğin artış göstermesine katkı sağlamaktadır. Üniversite sayesinde gelen kurum çalışanları ve öğrenciler, söz konusu bölge ve kentte insan akışını başlatarak, nüfusun göç yapısı ve yaş aralıklarında değişime yol açmaktadır. Bu doğrultuda kente veya bölgeye gelen yeni nüfusa yönelik olarak kentsel sektörler ve hizmetlerde çeşitlilik ortaya çıkmakta ve bu durum ekonomik canlılık yaratmaktadır. Bununla birlikte kentlerde çalışan ve öğrenciler için konut arz ve talebinin ortaya çıkmasıyla birlikte gayrimenkul piyasasında da değişimlerin meydana geldiği görülmektedir (Gündoğdu ve Özkök, 2017: 81).

Yükseköğretim kurumları Avrupa ülkelerinde 1960'lı yıllarla birlikte bölgesel kalkınma aracı olarak görülmüş ve bu kurumların gelişmemiş bölgelerde yaygınlaştırılması sağlanmıştır. Çünkü yükseköğretim kurumlarının kuruldukları bölgelerde çeşitli yönlerde etkiler meydana

getirmesi amaçlanmıştır. Bu amaçlar aşağıda sıralandığı gibi 4 başlık altında belirtilmiştir (Ergun, 2014: 219-220):

- Bölgesel gelir, bölge işgücü hareketliliği ve ekonomik yapısında iyileşme sağlanması gibi ekonomik amaçlar,
- Sağlık şartları, konut, taşımacılık ve iletişimde iyileşme gibi fiziksel ve sosyal altyapı amaçları,
- Yaşam standartlarının iyileşmesi, kültürel etkinliklerin artması gibi kültürel ve sosyal amaçlar ve
- Doğum-ölüm oranında değişme, göçün azaltılması, eğitime katılım oranında artma gibi demografik ve eğitimsel amaçlardır.

Bulunduğu kent ve bölgeler için üniversiteler; bilgi, iş, eğitim, insan kaynakları ve sosyal hizmetler konularında önemli kurumlar olabilmektedir. Bunun yanında yükseköğretim kurumları bir yandan yaptığı harcamalar bir yandan da çalıştırdıkları personel ve sahip olduğu öğrenci kapasitesiyle birlikte bölge ve kent ekonomisi üzerinde önemli etki yaratabilmektedir. Hem üniversitelerdeki öğrencilerin hem de personelin sosyal hayatlarını sürdürmeleri bakımından yaptıkları harcamalar kent ekonomisinde büyük bir etki ortaya çıkarabilmektedir. Bununla birlikte üniversitelerin kuruldukları bölgenin ve kentin sanayi kollarıyla yaptıkları işbirlikleri, sahip oldukları bilgi birikimini sanayi kesimine aktarması, sanayi kollarının daha verimli ve etkin olması üzerinde önemli ölçüde etki sağlamaktadır (Ergun, 2014: 220).

Üniversiteler, kırsal ve kentsel bölgelerin yenilenmesi, sağlık ve sosyal bakım, kültürel ve sosyal gelişime katkıyla birlikte toplum için faydalı olan araştırmalar da gerçekleştirerek yarar sağlamaktadırlar. Öğrenci ve çalışanlar ile birlikte hem gönüllü hem de bir vatandaş olarak yerel yönetim görevlerinde hizmet vermektedirler. Özellikle sosyal ve tıp çalışma kollarında saha çalışmalarında sosyal fayda yaratan öğrenci faaliyetlerine destek verilmektedir. Yapılan bu destekler yalnızca tıp alanıyla sınırlı kalmayıp hukuk, mühendislik gibi ihtiyaç duyulan alanlarda da görülmektedir (Goddard, 2007: 168).

Üniversiteler tarafından yapılan birçok faaliyet, yer aldıkları bölge ve kentin ekonomisinin yanında kültürel, sosyal ve çevresel gelişiminde de etki meydana getirmektedir. Söz konusu bu etkilerin hepsi birbirine güçlü bir şekilde bağlı olduğundan dolayı birbirinden ayrı olarak düşünülmemelidir. Aşağıda üniversiteler tarafından bölge ve kent için yapılan faaliyetler yer almaktadır (Sankır ve Sankır, 2017: 475-476):

Refah ve sağlık: Üniversitelerin yaptıkları araştırma hizmetleri, eğitim programları, altyapı çalışmaları ve genel hizmetler yoluyla kendi bölge halkının güvenliği, sağlığı, genel sosyal refahı ve sıhhatine katkı yapmaktadır. Üniversitelerin tıp fakültelerinde toplum sağlığına yönelik olarak gerçekleştirilen faaliyetler, gönüllü çalışmalar, toplum sağlığı günleri ile destek yapılmaktadır.

Kırsal gelişim ve yerel canlanma: Yerleşke, kampüs ve yurtlar ile üniversiteler çevrelerine olumlu bir etki yaratmaktadır. Üniversitelere paralel olarak belediye tarafından parklar, bahçeler ve rekreasyon alanları gibi hizmetlerin yürütülmesiyle de kentin genel çevresi/görüntüsünde önemli değişimler ortaya çıkmaktadır. Yükseköğretim kurumlarına ait olan yerleşke ve kampüslerin yer aldığı ve işsizlik durumunun görüldüğü kentsel ve kırsal bölgelerde yemek, güvenlik, temizlik gibi hizmetlerin ihale yoluyla sunulması istihdam sağlayıcı bir etkiyi meydana getirmektedir. Bütün bu durumların yanında en temel olarak üniversiteler, coğrafi konumu bakımından dezavantajlı bir konumda yer alan alanların/bölgelerin yeniden canlanmasına yönelik ana faaliyet alanı olan araştırma ve eğitim faaliyetlerini gerçekleştirerek katkıda bulunmaktadır.

Kültürel gelişmeler: Üniversiteler, buldukları kent ya da bölgelere özgü öğretim programları yürüterek ve toplumsal farkındalığı arttırmak amacıyla danışmanlık, özel kesimlere yönelik hizmetler ve araştırma projeleriyle kent ya da bölgenin yaşam kalitesine ve kültürel birikimine katkı sağlamaktadır. Yükseköğretim kurumları bünyesinde faaliyet gösteren müzeler, kütüphaneler, orkestralar, galeriler, spor tesisleri, oditoryum, radyo ve televizyon kuruluşlar halka yönelik çalışmalar yapmaktadır. Kültürel gösteriler ve festivallere sponsor olmakla birlikte kültürel etkinliklere katılım sağlamakta ve uzman kadrolarının yer almasını sağlamaktadır. Bununla birlikte halka yönelik konserler, kurslar, öğrenci aktiviteleri ve tiyatro gibi programlar üniversitelerin sosyo-kültürel katkılarını gerçekleştirebileceği en belirgin çalışmalar olarak kendini göstermektedir.

Üniversitelerin kent veya bölgeler ile olan etkileşim ağı içinde gerçekleştirdikleri ileri seviyedeki araştırmalar ve global nitelikteki eğitim faaliyetleri topluma liderlik yapan kurumlar olmasını sağlamakta, fiziksel ve toplumsal çevrenin bugünü ve geleceğini biçimlendiren dinamiğin bir parçasını oluşturmaktadır. Halk üzerinde sosyal, örgütsel, eğitimsel ve bilişsel etkileri çeşitlendirmektedir. Spor tesisleri, kütüphanesi, araştırma merkezleri, sosyal hizmetleri, yerel yönetimler ya da sivil toplum kuruluşlarıyla ortak projeleri, bölgedeki topluma yönelik eğitimler, gerçekleştirdikleri çalıştaylar, konferanslar, açık oturumlar, kongreler, öğrenci

topluluklarının etkinlikleri, mevcut ise televizyon ve radyoları ile bulunduğu şehirlerin kültürel ve sosyal yapısını etkilemektedir (Gündoğdu ve Özkök, 2017: 86).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİNİN KENTLİLİK BİLİNCİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nde okumak için Çanakkale'ye gelen öğrencilerin yaşamak için kente gelmiş olmaları direkt olarak kentlilik bilincine sahip oldukları anlamını taşımamaktadır. Kentsel aidiyet, kentsel sahiplik, kent kurumlarına katılım, kente dair bir soruna karşı duyarlılık ve kentsel farkındalık gibi göstergeler kentlilik bilincinin düzeyini anlamamızı sağlayacak faktörlerdir. Bu çalışmada Çanakkale kent merkezinde yaşayan Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi lisans düzeyi öğrencilerinin kentlilik bilinci düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Kentsel farkındalığın yanında öğrencilerin, Çanakkale kentine dair genel olarak fikirlerini öğrenmek, kentlilik bilincine dair algılarını, kentsel aidiyet, kent kurumlarına katılım, kentsel farkındalıkları, kentli birey olmanın sınırlılıkları ve sorumlulukları hakkında bilgilerini belirlemektir. Ayrıca elde edilen bu bilgilerin öğrencilerin çeşitli özelliklerine göre farklılık gösterip göstermediğini ortaya çıkarmak araştırmanın amacını oluşturmaktadır.

3.2. ARAŞTIRMANIN KONUSU

2020 yılı itibariyle Yüksek Öğretim Kurumu verilerine göre Türkiye'de mevcut üniversite sayısı 204 ve üniversitelere kayıtlı toplam öğrenci sayısı (ön lisans, lisans, yüksek lisans, doktora) 7.740.502'dir. Bu durum üniversitelerin kentlerin önemli sosyal ve ekonomik aktörleri olup üniversite öğrencilerinin de kentlerin önemli sakinleri olarak nitelendirilmesine yol açmıştır. Kente gelen üniversite öğrencilerinin geldikleri kente dair tutum ve beklentileri kentleşme süreçleri ve kentle bütünleşmeleri açısından önemlidir. Kentlilik bilincinin gelişmesiyle kentle bütünleşme orantılı olarak sağlanacaktır. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nde okumak için Çanakkale'ye gelen öğrencilerin kentsel ve mekânsal aidiyet, katılım ve farkındalık düzeylerine ne ölçüde sahip oldukları kentsel yaşam kalitesini dolayısıyla kentlilik bilinçlerini de etkileyecektir.

Araştırmanın konusu; Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nin bulunduğu kent olan Çanakkale'de üniversite öğrencilerinin kent ile olan etkileşiminin belirlenmesi ve kentlilik bilinci düzeylerinin tespit edilmesidir.

3.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Ulusal tez merkezi veri tabanı incelendiğinde üniversite öğrencilerinin kentlilik bilinci ile ilgili 1 adet çalışma yapılmıştır. Kara tarafından 2017’de Çanakkale’de gerçekleştirilen çalışma Biga ilçesi ve kent merkezinde sadece 2 fakülte, 1 yüksekokulda uygulanmıştır. Kentlilik bilincinin göstergeleri olan kentsel aidiyet, mekânsal aidiyet, kent kurumlarına katılım ve kentsel farkındalık boyutlarıyla konunun bir bütün olarak üniversite öğrencileri açısından incelenmediği saptanmıştır. Bu nedenle bu tez; kamu yönetimi alanında yüksek lisans düzeyinde yapılmış kapsamlı bir çalışma olması açısından önemlidir.

Üniversite öğrencilerinin kentlilik bilinci düzeyleri üzerine yapılan bu çalışma kent kültürünün gelişmesi, kentsel aidiyet, mekânsal aidiyet, kent kurumlarına katılım ve kentsel farkındalık açısından sunacağı verilerle kentlilik bilinci düzeyinin hangi açılardan artırılması gerekliliğini gösterecektir.

Bu çalışma Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Çanakkale kent merkezi lisans düzeyinde eğitim gören öğrencilerin kentlilik bilinci düzeylerinin belirlenmesi açısından ilk kapsamlı çalışma olması açısından önemlidir.

3.4. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ

Araştırmanın evrenini Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Çanakkale kent merkezinde lisans düzeyinde eğitim gören 19.660 öğrenci oluşturmaktadır. Fakülteler bazında öğrenci sayıları aşağıdaki gibidir:

Tablo 3.1: Öğrencilerin Fakültelelere Göre Dağılımı

FAKÜLTE	Öğrenci Sayısı
Fen Edebiyat Fakültesi	4542
İlahiyat Fakültesi	1736
İletişim Fakültesi	921
Mimarlık ve Tasarım Fakültesi	448
Mühendislik Fakültesi	2200
Siyasal Bilgiler Fakültesi	1761
Spor Bilimleri Fakültesi	511
Tıp Fakültesi	932
Turizm Fakültesi	962
Ziraat Fakültesi	1459
Eğitim Fakültesi	3852
Sağlık Bilimleri Fakültesi	336
TOPLAM	19.660

Örneklem ise bu fakültelerde eğitim gören ve çalışmaya gönüllü olarak katılan 498 lisans öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmanın örnekleme yöntemi kolayda örnekleme olarak belirlenmiştir. 15 Ekim ve 1 Kasım 2019 tarihleri arasında elektronik ortamda yapılmıştır.

Öğrencilerin ana kütle yapısı bilinmediğinden örneklem hacmi çalışması 100 anket dönüşü sağlandıktan sonra tüm değişkenler için ortalaması 3'den büyük olanların oranı belirlenmiş ve örneklem hacmi her bir değişken için hesaplanmıştır. En yüksek örneklem hacmi kent kararlarına katılım değişkeninde elde edilmiştir. Kentsel kararları katılım algısı 3'den büyük olanların oranı $P=0,55$ hesaplanmıştır. Kentsel kararlara katılım algısı 3 ve daha az olanların oranı ise $Q=0,45$ olarak belirlenmiştir. Örnekleme girebilecek öğrenci sayılarının toplamı $N=19660$ olduğu kayıtlardan belirlenmiştir. Tolerans değerinin $d=0,05$ alındığında $\pm 0,05$ yanılma payına göre örneklem hacmi aşağıdaki eşitlik ile hesaplanmıştır. Bu durumda;

$N=19660$ Olmak üzere;

$$\alpha = 0,05 \quad Z=1,96 \quad P=0,64 \quad Q=0,36 \quad d=0,05$$

$$n = \frac{N P Q Z^2}{(N - 1) d^2 + P Q Z^2} = \frac{19660(0,55)(0,45)1,96^2}{(19660 - 1)0,05^2 + 0,55(0,45)1,96^2}$$

$n = 373$ olarak elde edilmiştir. Araştırmada örneklem hacmi $n=498$ olarak gerçekleştirilmiştir. Eşitlikte Z , standart tablo değeri α anlam düzeyidir.

3.5. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmanın verileri nicel yöntem ve anket tekniği ile toplanmıştır. Anket iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde öğrencilerin özelliklerini belirlemek ve yanında kente yönelik görüşlerini tespit etmek için 6 soru hazırlanmıştır. İkinci bölümde ise 1 kesinlikle katılmıyorum (olumsuz durumu) 5 kesinlikle katılıyorum (olumlu durumu göstermek üzere) olacak şekilde beş noktalı bir ölçek olup, ölçekte öğrencilerin kentsel aidiyet, mekânsal aidiyet, kent kurumlarına katılım ve kentsel farkındalık durumlarını ölçmeye yönelik 20 soru hazırlanmıştır. Ölçeklerde yer alan ifadelerin hazırlanmasında Kara,2017, Gürer, 2016, Acungil 2012 tarafından yapılan çalışmalardan yararlanılmıştır. Elde edilen veriler SmartPLS hazır yazılımı ile elde edilmiştir. 20-27 Mayıs 2019 tarihleri arasında 100 öğrenciye pilot uygulama yapılmış olup uygulama sonuçları SPSS programı ile analiz edilerek kullanılan iki ölçeğin Cronbah's Alpha kat sayısının 0,74 ve 0,78 arasında değiştiği belirlenmiştir. Tüm boyutlarda ölçeği bozan her hangi bir madde olup

olmadığına bütün soru kolerasyonlarını çerçevesinde bakılarak karar verilmiş negatif kolerasyona sahip bir soru bulunmamıştır.

3.6. ARAŞTIRMA MODELİ VE HİPOTEZLER

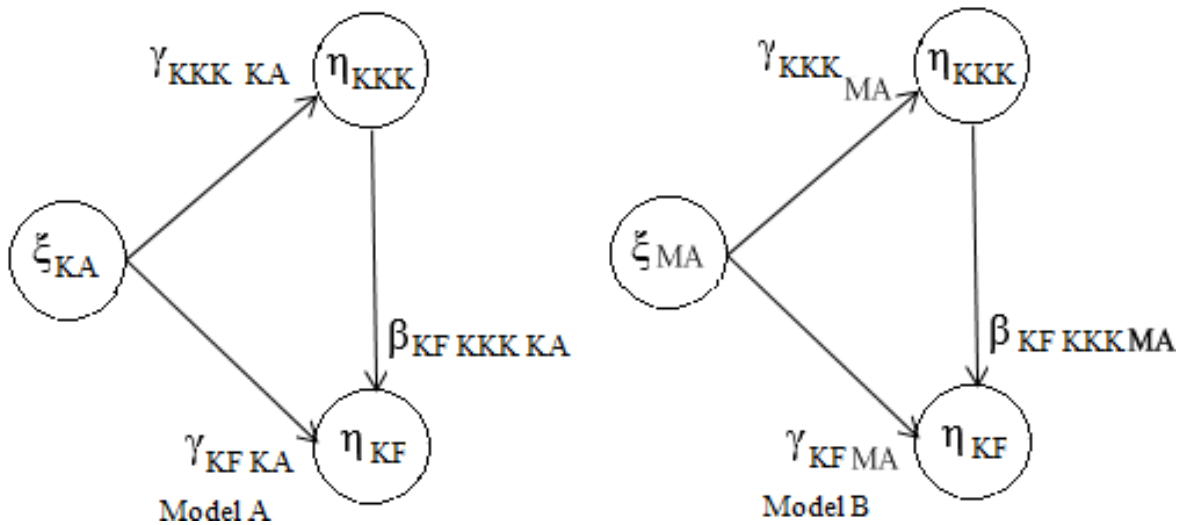
Araştırmanın modeli araştırma değişkenleri ve kuramdaki neden sonuç ilişkileri dikkate alınarak oluşturulmuştur. Araştırma modelinde yer alan değişkenler/faktörler, KA: Kentsel aidiyet, MA: Mekansal Aidiyet, KKK: Kentsel kurumlara katılım ve KF: Kentsel Farkındalık olarak belirlenmiştir. Araştırmada ayrı ayrı olmak üzere iki yapısal model sınanmıştır. Değişkenler arasındaki etkiler Şekil 3.1’de gösterilmiştir. Etkileri araştırmak için aşağıda yer alan hipotezler test edilecektir. Araştırma modelinde yer alan faktörlerin tanımları aşağıda verildiği gibidir.

Kentsel Aidiyet: Kentlilik bilincinin göstergelerinden ilki bireyin kendini yaşadığı kente ait hissetmesi, kentin unsurlarından birisi olduğunu hissetmesi ve bu aidiyet sonucu eylemlerini yaşadığı kente doğru pozitif aktarımlarla göstermesidir.

Mekansal Aidiyet: Mekanın aidiyetini hissettiren önemli boyutlardan biri yerdir. Yerin içinde olmak, tedirginlikten çok emniyette olmayı, oradılıktan çok buradılığı, ayrılmış olmaktan ziyade ait olma hissini meydana getirmektedir

Kent Kurumlarına Katılım: Bireyin kente dair kurumlarla ilişkisi ve kurumları içselleştirme düzeyi bireyin kentlilik bilincini ortaya koyan göstergelerdendir.

Kentsel Farkındalık: Kentsel farkındalık, kentin tüm maddi ve manevi unsurları olan alt yapı, üst yapı, kentin kültürü, ekonomisi ve yönetimi ile ilgilenmeyi gerektirir

Şekil 3.1: Araştırma Modeli

Araştırma modelinde kentsel farkındalık değişkeni içsel, kentsel aidiyet ve mekansal aidiyet değişkenleri dışsal ve kent kurumlarına katılım değişkeni aracı içsel gizil değişkenlerdir. Araştırma modelinde yer alan faktörlerin (değişkenlerin) ve faktörler arası varsayımsal ilişkiler özet olarak aşağıda verilmiştir. γ_{KKKKA} kentsel aidiyetin kent kurumlarına katılım değişkeni üzerindeki doğrudan etkisini, γ_{KKKYA} ise mekansal aidiyetin kent kurumlarına katılım değişkeni üzerindeki doğrudan etkisini göstermektedir. $\beta_{KFKKKKA}$, kent kurumlarına katılım ve kentsel aidiyetin kentsel farkındalığa doğrudan etkisini göstermektedir. Benzer şekilde, $\beta_{KFKKKYA}$, kent kurumlarına katılım ve mekansal aidiyetin kentsel farkındalığa doğrudan etkisini göstermektedir. Kentsel aidiyet (\square_{KA}) ve mekansal aidiyet (\square_{MA}) dışsal gizil değişken olarak tanımlanmıştır. Kentsel aidiyetin ve mekansal aidiyetin kent kurumlarına katılımı (η_{KKK}) etkileyeceği varsayımından, KKK değişkeni aracı içsel gizil değişken olarak tanımlanır. Bu tanımdan hareketle araştırmada, KA ve MA değişkenlerinin KKK değişkeni üzerinden KF değişkenine dolaylı etkisi de incelenecektir. Araştırmanın hipotezleri ise aşağıda yer aldığı gibi ifade edilebilir.

H₁: Öğrencilerde kentsel aidiyet artarken, kent kurumlarına katılım artar.

H₂: Öğrencilerde kentsel aidiyet artarken, kentsel farkındalık artar.

H₃: Öğrencilerde kent kurumlarına katılım artarken, kentsel farkındalık artar.

H₄: Öğrencilerde kentsel aidiyet, kentsel kurumlara katılım üzerinden kentsel farkındalığı olumlu etkiler.

H₅: Öğrencilerde mekansal aidiyet artarken, kent kurumlarına katılım artar.

H₆: Öğrencilerde mekansal aidiyet artarken, kentsel farkındalık artar.

H₇: Öğrencilerde mekansal aidiyet, kentsel kurumlara katılım üzerinden kentsel farkındalığı olumlu etkiler.

3.7. BULGULAR

3.7.1. Katılımcıların Özelliklerine İlişkin Bulgular

Araştırma 498 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların % 65,9'u kız öğrencilerden, % 34,1'i erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Katılımcıların % 34,5'i birinci sınıf öğrencisi iken % 30,3'ü ikinci sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Üçüncü sınıfta eğitim gören öğrencilerin oranı % 20,1 iken son sınıf öğrencilerinin oranı ise % 15,1 olarak gerçekleşmiştir. Katılımcıların aylık ortalama harcamaları da incelenmiş ve mod sınıfın % 55,6 ile 0-800 TL arasında olduğu belirlenmiştir. 801-1250 TL arasında harcamaya sahip olan öğrencilerin oranı ise

% 30,7 olduğu ve 1250 TL'den daha fazla harcaya sahip olan öğrencilerin oranı ise %13,6 olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların çoğunluğu Eğitim Fakültesinden olup örneklemin % 16,47'sini oluşturmaktadır. En az katılım Siyasal Bilgiler Fakültesindeki öğrencilerden olup % 3,41 olarak gerçekleşmiştir. Katılımcıların % 85,5'i gelecekte Çanakkale'de yaşamak istemektedir. Katılımcıların % 54,4'ü kentle ilgili kararları etkileme gücünün olduğunu düşünmektedirler. Elde edilen sonuçlar Tablo 3.2'de verilmiştir.

Tablo 3.2: Katılımcıların Özellikleri ve Dağılımları

Değişken	Özellik			Değişken	Özellik	N	%
Cinsiyet	Kız	28	5,9	Çanakkale 'de yaşama isteği	Evet	426	85,5
	Erkek	70	4,1		Hayır	72	14,5
Sınıf	1.Sınıf	72	4,5	Fakülte	Siyasal	51	10,24
	2. Sınıf	51	0,3		Ziraat	27	5,42
	3. Sınıf	00	0,1		İlahiyat	29	5,82
	4. Sınıf	5	5,1		SBF	17	3,41
Ortalama Aylık Harcama	0-800	77	5,6		Turizm	26	5,22
	801-1000	06	1,3		İletişim	27	5,42
	1001-1250	7	,4		MM ve TF	42	8,43
	1251-1600	2	,4		Fen Ed F	54	10,84
	1601 +	6	,7		Eğitim F	82	16,47
Etkileme Gücü	Evet	71	4,4		Tıp F	72	14,46
	Hayır	27	5,6		Sağlık F	71	14,26

3.7.2. Faktör Analizine İlişkin Bulgular

Araştırmada öğrencilerin kente yönelik aidiyetleri ve kent kurumlarına katılımları bir ölçekle belirlenmiş ve belirlenen ölçeğin kaç boyutta toplandığını görebilmek için Keşfedici Faktör Analizinden (KFA) yararlanılmıştır. KFA sonucunda özdeğeri 1'den büyük üç faktör belirlenmiştir. Belirlenen üç faktör toplam varyansın % 61,41'ini açıklamaktadır. Toplam varyansın % 23,011'ini açıklayan F1 'Mekansal Aidiyet', toplam varyansın % 21,975'ini açıklayan F2 'kent kurumlarına katılım' faktörü olarak tanımlanmıştır. Toplam varyansın % 16,423'ünü açıklayan son faktör ise 'kentsel aidiyet' olarak tanımlanmıştır. Araştırmada kentsel farkındalık 6 maddeyle ölçülmüştür. Faktör analizi sonuçları Tablo 3.3'de verilmiştir.

Tablo 3.3: Faktör Analizi Sonuçları

Kod	İfadeler	Çıkarma	F1	F2	F3
MA3	Çanakkale’de kalmayı isterim.	,725	831		
MA1	Bu kentte yaşamayı seviyorum	,646	766		
MA2	Bu kentte zorunluluktan dolayı yaşıyorum.	,595	729		
MA4	On yıl sonra Çanakkale’nin nasıl bir yer olacağını merak ediyorum.	,561	701		
KKK 2	Çanakkale’de valilik, belediye ve sivil toplum örgütleri uyum içinde çalışırlar	,719		840	
KKK 1	Çanakkale’de kent konseyi etkin bir biçimde çalışır.	,670		805	
KKK 3	Kent engelli dostu olma açısından yeterlidir.	,501		671	
KA4	Çanakkale’de yaşam bir öğrenci için pahalıdır.	,649			805
KA2	Çanakkale’de öğrencilerin ikamet edebilecekleri mekânlar yeterlidir.	,552			694
KA1	Kentsel hizmetler iyi sunulmaktadır. (su,elektrik,yol,ulaşım)	,574			547
KA3	Çanakkale kent olarak gelişmiş bir kenttir.	,562			478
Özdeğer			,531	,417	,807
Açıklanan varyans			3,011	1,975	6,423
Açıklanan toplam varyans			3,011	4,987	1,410
Kaiser-Meyer-Olkin Measure			,846		
Bartlett's Test of Sphericity			610,1		,000
Ölçek ortalama			,170	,0944	,6370

Lisans düzeyinde eğitim gören öğrencilerin kentsel aidiyetleri ve kent kurumlarına katılımlarının kentsel farkındalığa etkisinin belirlenmesine yönelik model Kısmi En Küçük Kareler Yapısal Eşitlik Modellemesiyle (PLS-YEM) ile sınanmıştır.

3.7.3. Kısmi En Küçük Kareler Yapısal Eşitlik Modellemesi

SmartPLS hazır yazılımı son yıllarda sosyal bilimlerde de sıkça kullanılmaya başlayan veri analiz araçlarından birisidir. Analiz mantığı PLS-SEM’e dayanmaktadır. PLS-SEM, varyans temelli yapısal eşitlik modellemesi olarak adlandırılır. PLS-SEM analiz yöntemleri, tahmin yöntemi olarak regresyon gibi en küçük kareler yöntemini kullanmaktadır. Bağımlı değişkenin R²

değerini maksimize eden ilişki katsayılarının tahminine dayanmaktadır. Diğer bir ifadeyle bağımlı değişken latent değişkenin açıklanan varyansını maksimize ederken, hata terimlerin varyansını minimize etmek amaçlı yazılmış bir yöntemdir (Hair vd, 2014). Yöntem kovaryans temelli yapısal eşitlik modellemesinde olduğu gibi model karmaşıklıkça, tahmin edilen parametre sayısı arttıkça daha büyük örnekleme gereksinim duymamaktadır. Ayrıca yöntem yapısal eşitlik modellemesinde herhangi bir dağılım varsayımına gerek duymamakta, veri setinden ne bootstrap tekniğine dayanarak örneklemeler oluşturmaktadır. Her bir örneklemelerden elde edilen parametrelerle ilgilenen parametrik olmayan bir yöntemdir (Civelek 2018).

SEM modellerinde iki tür değişken bulunur. Bunlardan biri olan Endogenous değişkenler, tamamen sistemdeki diğer bağımsız değişkenler tarafından belirlenen değerlere sahiptir. Sistemdeki bağımsız değişkenlere ise exogenous değişken denilmektedir. Exogenous dışsal değişkenlerdir ve modeldeki diğer değişkenlerden etkilenmezler. SEM iç ve dış model olmak üzere iki farklı model sunar. İç model endogenous ve exogenous değişkenler arasındaki ilişkiyi gösterirken, dış model gizil değişkenler ve bunları gözlemlenebilir göstergelerini sunan modeldir. İç model yapısal modeli, dış model ise ölçüm modelini gösterir. Ölçüm modeli; yapı Kısmi En Küçük Kareler Yapısal Eşitlik Modellemesi (PLS-SEM) ve ölçümler arasındaki ilişkiyi belirtir (Çakır 2019). PLS-YEM’de model geçerliliği ve uyumu, faktör yükleri, yol katsayıları R^2 , f^2 , Q^2 istatistikleri kullanılarak değerlendirilmektedir (Kline, 2011).

3.7.4. Modelin Geçerliliği ve Parametre Tahminleri

Kısmi en küçük kareler yapısal eşitlik modelinin yakınsaklık geçerliliğinin (Convergent validity) sağlanabilmesi için temelde üç kriterin sağlanması gerekmektedir. İlki, gizil değişkenlere ait her bir gözlenen değişkenin standart faktör yükünün 0,70’den büyük 0.90’dan daha az olması gerekmektedir (Chin, 1998). İkincisi, her bir yapı için Yapı Güvenilirliği (Composite Reliability-CR) ve Cronbach Alpha (CA), birleşme geçerliliği (convergent validity) ve ayrışma geçerliliğinin sağlanması ve değerlerin 0,70’den büyük olması gerekmektedir (Hair vd., 1998). Son olarak, her yapı için Ortalama Açıklanan Varyans (Average Variance Extracted- AVE) değerinin 0,50’den yüksek olması gerekmektedir (Fornell ve Larcker, 1981). Ayrıca $CR > AVE$ olmalıdır (Gürbüz 2019). Araştırmada öncelikle model A sınanmıştır. Model A ile öğrencilerin kentsel aidiyet ve kent kurumlarına katılım düzeylerinin kentsel farkındalığa etkisi araştırılmıştır.

Modelde yakınsak geçerlilik için standart faktör yüklerinin (Factor Loading) 0,70’den büyük olması gerekmektedir. Araştırmada 0,70’in altında yer alan maddeler analizden çıkartılmış

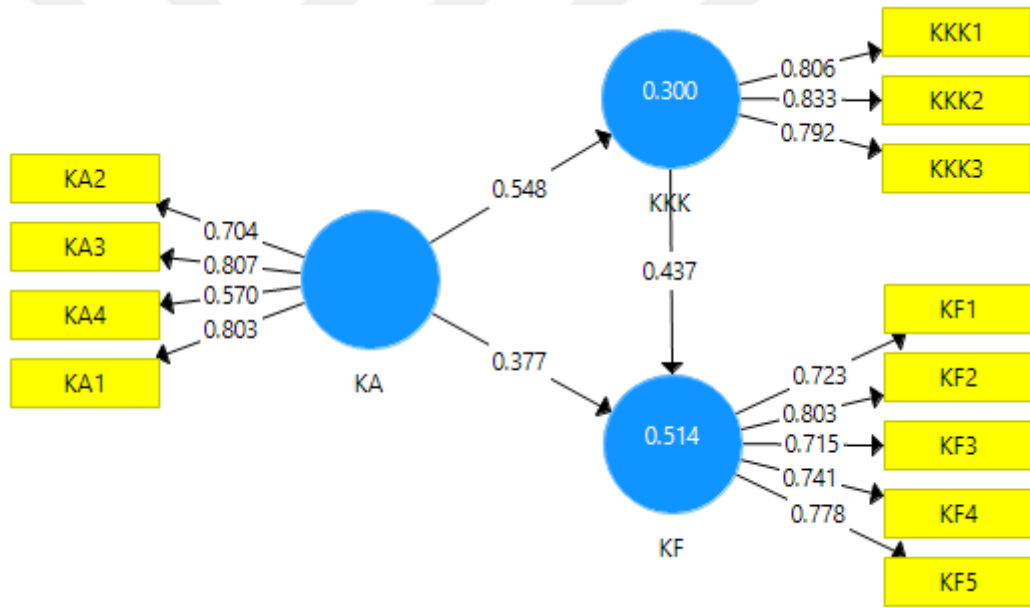
ve AVE değerinin artırıp artırmadığı kontrol edilmiştir. KA4 gözlenen değişkenin KA faktöründe ağırlığının 0,570 olduğu ve analizden çıkartıldığında AVE değerini yükseltmediği, diğer uyum ölçütlerinde olması gereken değerler arasında yer aldığı gözlemlendiğinden analizde tutulmuştur. Modelde yakınsak geçerlilik için standart faktör yüklerinin (KA4 hariç) 0,704 ile 0,833 arasında yer aldığı belirlenmiştir. Modelde yer alan boyutların güvenilirlikleri incelenmiş ve Gerek CA gerek rho_A güvenilirlikleri 0.70 üzeri elde edilmiştir. Bileşik güvenilirlik CR istatistiği 0.80 üzeri elde edilmiştir. Dolayısıyla ölçeklerin yeterli güvenilirlik değerlerine sahip olduğu belirlenmiştir. Birleşme geçerliliği için AVE değerleri 0.50 üzeri elde edildiğinden birleşme geçerliliği de sağlanmıştır. Ayrışma geçerliliğine (Discriminant Validity) diğer bir ifadeyle AVE değerlerinin karekökleri 0.50 den büyük elde edilmiştir. Fornell-Larcker kriterinde köşegen üzerindeki bu değerlerinin diğer korelasyonlarla karşılaştırıldığında büyük olması gerekir. Modelde Fornell-Larcker kriteri de sağlandığından ayrıştırma geçerliliği sağlanmıştır.

Model için doğrusallık incelenmiş. Eğer değişkenler arasında korelasyonlar 0.90 ve üzeriyse doğrusallığı yol açabilmektedir. Doğrusallığı test eden Varyans Artırıcı Faktör (Variance Inflation Factor, VIF) değeridir (Hair vd. 2010). Araştırmada 3 ve daha büyük VIF değerlerine sahip değişkenler analizden çıkartılmış ve doğrusallık etkisinden arındırılmıştır. Gözlenen değişkenlere yönelik en küçük VIF değeri 1,21, en büyük VIF değeri de 1,96 olarak elde edilmiş ve analize devam edilmiştir. Ayrıca PLS-YEM analizinde temel koşullardan birisi VIF, AVE gibi koşullar sağlanmadan yapısal modelin sınanmaması gereğidir. Gözlenen değişkenlere yönelik VIF değerlerinin üçten az olduğu değişken sayısı ile doğrulayıcı ve yapısal eşitlik modeli sınanmıştır. Yapısal model analizinin son aşamasında Bir başka güç değeri tahmin gücü Q^2 analizidir. Q^2 değerleri, ilişki katsayılarının gözlenen bir içsel değişkeni ne kadar iyi tahmin ettiğini göstermeye yaramaktadır (Yılmaz vd. 2019). İçsel değişkenler için hesaplanan tahmin gücü katsayılarının (Q^2) sıfırdan büyük olması, araştırma modelinin, içsel değişkenleri tahmin gücüne sahip olduğunu göstermektedir (Hair vd. 2014). Araştırmada Q^2 değerleri etkilenen değişkenler $KF=0,283$ ve $KKK=0,192$ elde edilmiştir. Yapısal modelinin Q^2 değerinin sıfırdan büyük olması, tahmin geçerliliğini sağladığını gösterir (Chin, 1998). Ayrıca SRMR değeri 0,08 kabul edilebilir uyumu göstermekte olup NFI=0,750 değeri kabul edilebilir değer altında hesaplanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 3.4'de verilmiştir.

Tablo 3.4: Kentsel Aidiyet ve Kent Kurumlarına Katılımın Etkisine Yönelik Kriterler Tablosu

	KA	KF	KKK
Kentsel aidiyet (KA)	0,728		
Kentsel farkındalık (KF)	0,617	0,753	
Kent kurumlarına katılım (KKK)	0,548	0,643	0,810
AVE	0,530	0,567	0,657
Cronbach Alpha	0,708	0,809	0,739
rho_A	0,750	0,814	0,739
Composite reliability (CR)	0,816	0,867	0,852
SRMR	0,08		
d_G	0,191	d_ULS	0,604
VIF	En küçük	1,21	
	En büyük	1,96	
Tahmin gücü Q ²		0,283	0,192

KA değişkenin dışsal (ekzojen) latent, KKK değişken içselaracı latent değişken olduğu model SmartPLS hazır yazılımı ile sınanmıştır. Elde edilen sonuçlar Şekil 3.2’de verilmiştir. Şekil 2 standart çözümü göstermektedir.

Şekil 3.2: Kentsel Aidiyet, Kentsel Kurumlara Katılımın Kentsel Farkındalığa Etkisi

Şekil 3.2.’ye göre;

- Kentsel aidiyet ile kent kurumlarına katılım arasında aynı yönde istatistiksel açıdan anlamlı 0,548 birim ilişki belirlenmiştir ($t=17,512$ $P=0,000$). Belirlenen bu ilişkiye göre öğrencilerin kentsel aidiyetlerinde gerçekleşen bir birimlik artış kentsel kurumlara katılımlarında 0,548 birimlik bir artış sağlamaktadır. Dolayısıyla H_1 desteklenmiştir.
- Kentsel aidiyet ile kentsel farkındalık arasında aynı yönde istatistiksel açıdan anlamlı 0,377 birim ilişki belirlenmiştir ($t=10,371$ $P=0,000$). Belirlenen bu ilişkiye göre

öğrencilerin kentsel aidiyetlerinde gerçekleşen bir birimlik artış kentsel farkındalıklarında 0,377 birimlik bir artış sağlamaktadır. Dolayısıyla H₂ desteklenmiştir.

- Kent kurumlarına katılım ile kentsel farkındalık arasında aynı yönde istatistiksel açıdan anlamlı 0,437 birimlik bir ilişki belirlenmiştir (t=11,508 P=0,000). Belirlenen bu ilişkiye göre öğrencilerin kent kurumlarına katılımlarında gerçekleşen bir birimlik artış kentsel farkındalıklarında 0,437 birimlik bir artış sağlamaktadır. Dolayısıyla H₃ desteklenmiştir.
- Araştırmada öğrencilerde kentsel aidiyet, kentsel kurumlara katılım üzerinden kentsel farkındalığı olumlu yönde etki ettiği belirlenmiştir(t=9,105 P=0,000). Dolayısıyla H₄ desteklenmiştir. Elde edilen sonuçlar Tablo 3.5’de verilmiştir.

Tablo 3.5: Kentsel Aidiyet ve Kent Kurumlarına Katılımın Kentsel Farkındalığa Yönelik Standartlaştırılmış Parametre Tahminleri

		Parametre	Stan. Sapma	t	P	f ²	R ²	Sonuç
H ₁	KA -> KKK	0,548	0,031	17,51 2	0,000	0,42 9	0,300	Desteklendi
H ₂	KA -> KF	0,377	0,036	10,37 1	0,000	0,20 5		Desteklendi
H ₃	KKK -> KF	0,437	0,038	11,50 8	0,000	0,27 4		Desteklendi
H ₄	KA -> KKK ->KF	0,239	0,026	9,105	0,000		0,514	Desteklendi

İçsel gizil değişken olan kent kurumlarına katılım için R² değeri 0,300 olarak hesaplanmıştır. Araştırmada açıklanmaya çalışılan kentsel farkındalık değişkeninde R² değerleri 0,514 olarak hesaplanmıştır. R² değeri etki büyüklüğünü göstermekte olup dışsal değişkenlerin içsel değişkenin yüzde kaçını açıkladığını gösteren değerlerdir ve 1’e yakın çıkmazlar. R² değeri 0,25 ise zayıf, 0,50 ise orta, 0,75 ise güçlü kabul edilmektedir (Hair vd.,2011). Etki büyüklük ölçülerinden bir diğeri de f² değeridir. Etki büyüklüğü her dışsal değişken için hesaplanmakta olup her bir dışsal değişkenin içsel değişkenin açıklanma oranındaki payını göstermektedir. Bu değerlendirme 0,02 ise düşük, 0,15 ise orta ve 0,35 ise yüksek olarak açıklanmaktadır (Hair vd., 2014). Araştırmada KA değişkenin KKK değişkenin açıklanmasında etki büyüklüğü 0,429, KA değişkenin KF değişkenin açıklanmasına yönelik etki büyüklüğü 0,205 ve KKK değişkenin KF değişkenin açıklanmasında etki büyüklüğü 0,274 olarak elde edilmiştir. Dolayısıyla modelden elde edilen R² değerleri anlamlı olarak belirlenmiştir.

Araştırmada son modeli model B sınanmıştır. Model B ile öğrencilerin mekansal aidiyet ve kent kurumlarına katılım düzeylerinin kentsel farkındalığa etkisi araştırılmıştır. Modelde yakınsak geçerlilik için standart faktör yükleri 0,70’den büyük ve en yüksek 0,854 elde edilmiştir ve yakınsak geçerlilik sağlanmıştır. Araştırmada 0,70’in altında yer alan maddeler analizden

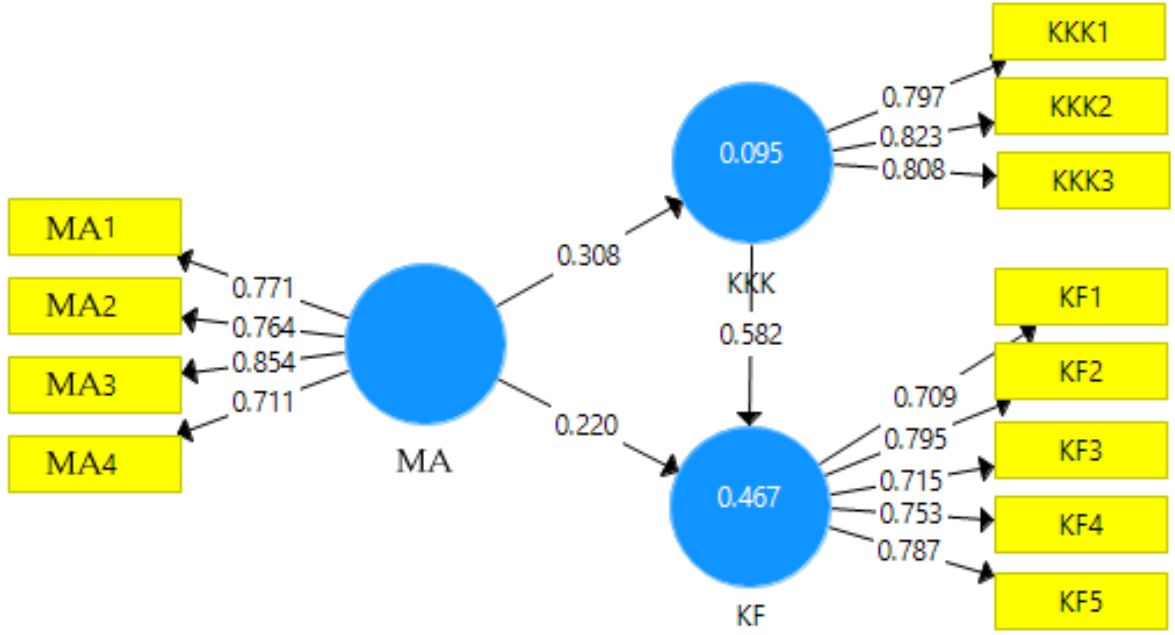
çıkartılmış ve AVE değerinin artırıp artırmadığı kontrol edilmiştir. Araştırmada AVE değerinin tamamı 0,50'den büyük elde edilmiştir. Modelde yer alan boyutların güvenilirlikleri incelenmiş ve Gerek CA gerek rho_A güvenilirlikleri 0.70 üzeri elde edilmiştir. Bileşik güvenilirlik CR istatistiği 0.85 üzeri elde edilmiştir. Dolayısıyla ölçeklerin yeterli güvenilirlik değerlerine sahip olduğu belirlenmiştir. Birleşme geçerliliği için AVE değerleri 0.50 üzeri elde edildiğinden birleşme geçerliliği de sağlanmıştır. Ayrışma geçerliliğine (Discriminant Validity) diğer bir ifadeyle AVE değerlerinin karekökleri 0.50 den büyük elde edilmiştir. Fornell-Larcker kriterinde köşegen üzerindeki bu değerlerinin diğer korelasyonlarla karşılaştırıldığında büyük olması gerekir. Modelde Fornell-Larcker kriteri de sağlandığından ayrıştırma geçerliliği sağlanmıştır.

Model için doğrusallık incelenmiş. Araştırmada 3 ve daha büyük VIF değerlerine sahip değişkenler analizden çıkartılmış ve doğrusallık etkisinden arındırılmıştır. Gözlenen değişkenlere yönelik en küçük VIF değeri 1,329, en büyük VIF değeri de 1,960 olarak elde edilmiş ve analize devam edilmiştir. Gözlenen değişkenlere yönelik VIF değerlerinin üçten az olduğu değişken sayısı ile doğrulayıcı ve yapısal eşitlik modeli sınanmıştır. Araştırmada Q^2 değerleri etkilenen değişkenler $KF=0,256$ ve $KKK=0,061$ elde edilmiştir. Yapısal modelinin Q^2 değerinin sıfırdan büyük olması, tahmin geçerliliğini sağladığını gösterir (Chin, 1998). Ayrıca SRMR değeri 0,08 kabul edilebilir uyumu göstermekte olup NFI=0,777 değeri kabul edilebilir değer altında hesaplanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 3.6'da verilmiştir.

Tablo 3.6: Mekansal Aidiyet ve Kent Kurumlarına Katılımın Etkisine Yönelik Kriterler Tablosu

	KF	KKK	MA
Kentsel farkındalık (KF)	0,753		
Kent kurumlarına katılım (KKK)	0,650	0,809	
Kentsel aidiyet (KA)	0,400	0,308	0,777
AVE	0,566	0,655	0,603
Cronbach Alpha	0,809	0,739	0,779
rho_A	0,816	0,745	0,789
Composite reliability (CR)	0,867	0,851	0,858
SRMR	0,080		
d_G	0,165	d_ULS	0,504
VIF	En küçük	1,329	
	En büyük	1,960	
Tahmin gücü Q^2	0,256	0,061	

MA değişkeninin dışsal (ekzogen) latent, KKK değişkeninin içsel aracı latent değişken olduğu model SmartPLS hazır yazılımı ile sınanmıştır. Elde edilen sonuçlar Şekil 3.3.'de verilmiştir. Şekil 3.3. standart çözümü göstermektedir.

Şekil 3.3: Mekansal Aidiyet, Kentsel Kurumlara Katılımın Kentsel Farkındalığa Etkisi

Şekil 3.3.'ye göre;

- Mekansal aidiyet ile kent kurumlarına katılım arasında aynı yönde istatistiksel açıdan anlamlı 0,308 birimlik bir ilişki belirlenmiştir ($t=7,602$ $P=0,000$). Belirlenen bu ilişkiye göre öğrencilerin mekansal aidiyetlerinde gerçekleşen bir birimlik artış kentsel kurumlara katılımlarında 0,308 birimlik bir artış sağlamaktadır. Dolayısıyla H_5 desteklenmiştir.
- mekansal aidiyet ile kentsel farkındalık arasında aynı yönde istatistiksel açıdan anlamlı 0,220 birim ilişki belirlenmiştir ($t=6,495$ $P=0,000$). Belirlenen bu ilişkiye göre öğrencilerin mekansal aidiyetlerinde gerçekleşen bir birimlik artış kentsel farkındalıklarında 0,220 birimlik bir artış sağlamaktadır. Dolayısıyla H_6 desteklenmiştir.
- Kent kurumlarına katılım ile kentsel farkındalık arasında aynı yönde istatistiksel açıdan anlamlı 0,582 birimlik bir ilişki belirlenmiştir ($t=17,871$ $P=0,000$). Belirlenen bu ilişkiye göre öğrencilerin kent kurumlarına katılımlarında gerçekleşen bir birimlik artış kentsel farkındalıklarında 0,582 birimlik bir artış sağlamaktadır. Dolayısıyla H_3 Model 2 içinde desteklenmiştir.
- Araştırmada öğrencilerde mekansal aidiyet, kentsel kurumlara katılım üzerinden kentsel farkındalığı olumlu yönde etki ettiği belirlenmiştir ($t=6,938$ $P=0,000$). Dolayısıyla H_7 desteklenmiştir. Elde edilen sonuçlar Tablo 3.7.'de verilmiştir.
-

Tablo 3.7: Mekansal Aidiyet ve Kent Kurumlarına Katılımın Kentsel Farkındalığa Yönelik Standartlaştırılmış Parametre Tahminleri

		Parametre	Stan. Sapma	t	P	f ²	R ²	Sonuç
H ₁	KKK -> KF	0,582	0,033	17,871	0,000	0,575		Desteklendi
H ₂	MA -> KF	0,220	0,034	6,495	0,000	0,082		Desteklendi
H ₃	MA -> KKK	0,308	0,041	7,602	0,000	0,105	0,095	Desteklendi
H ₄	MA -> KKK -> KF	0,180	0,026	6,938	0,000		0,467	Desteklendi

İçsel gizil değişken olan kent kurumlarına katılım için R² değeri 0,095 olarak hesaplanmıştır. R² değeri etki büyüklüğünü göstermekte olup dışsal değişkenlerin içsel değişkenin yüzde kaçını açıkladığını gösteren değerlerdir ve 1'e yakın çıkmazlar. R² değeri 0,25 ise zayıf, 0,50 ise orta, 0,75 ise güçlü kabul edilmektedir. Sarstedt vd., (2017) yaptıkları çalışmada bazı durumlarda R² değerinin 0,10 olmasının bile yeterli sayılabileceğini belirtmektedirler. Yazarlar R² değeri ile ilgili beklentinin yapılan literatür araştırmasına göre belirlenmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Araştırmada açıklanmaya çalışılan kentsel farkındalık değişkeninde R² değerleri 0,467 olarak hesaplanmıştır. Etki büyüklük ölçülerinden bir diğeri de f² değeridir. Araştırmada MA değişkenin KKK değişkenin açıklanmasında etki büyüklüğü 0,105, MA değişkenin KF değişkenin açıklanmasına yönelik etki büyüklüğü 0,082 ve KKK değişkenin KF değişkenin açıklanmasında etki büyüklüğü 0,575 olarak elde edilmiştir.

Araştırmada latent değişkenler arasındaki ilişkiler YEM ile araştırıldıktan sonra her ölçekte yer alan maddeler toplanmış ve ölçekteki madde sayısına bölünmüştür. Böylelikle her öğrencinin ölçeğe yönelik algılaması 1 ile 5 arasına sıkıştırılmış olur. Ortalaması 3 değeri kararsızlığı ifade ederken ortalama 5 ölçekte ki algıya katılımı ifade edecektir. Ortalama değer 1 olması ise ölçekteki algılamamanın olumsuzluğunu ifade edecektir. Ortalama puanların bu özelliğinden dolayı ortalama puanlar 3 ve daha az olanlar 1 (algılamamanın az olduğu veya düşük olduğunu), ortalama değeri 3'den büyük olanlar ise 2 (algılamamanın yüksek olduğunu) olarak gösterilmiştir. Araştırma modelindeki yollara yönelik öğrenciler arasında ilişki olup olmadığı Ki-Kare analizi ile araştırılmıştır. Çapraz tablolar 2X2 tipinde olduğundan Fisher's Exact testi tercih edilmiştir. Öncelikle kentsel aidiyet (KA) ile kent kararlarına katılım (KKK) değişkenler çaprazlaştırılmıştır. Ki-Kare analizine göre iki değişken arasında ilişki olduğu belirlenmiştir (P=0,001). Kentsel aidiyeti düşük olan 361 öğrenci (%72,4), kentsel aidiyeti yüksek olan 137 öğrenci (%27,6) olduğu belirlenmiştir. Kentsel aidiyeti düşük olan öğrencilerin 127'sinin (%35,2) kentsel kararlara katılımı yüksek bulunmuştur. Kent kararlarına katılımı düşük

olan 279 öğrenci (% 56,0), yüksek olan öğrenci sayısı ise 219 öğrenci (% 44,0) olduğu belirlenmiştir. Kent kararlarına katılımı düşük olan öğrencilerden % 32,8'inin kentsel aidiyeti yüksek bulunmuştur. Kentsel kararlara katılımı yüksek olan 219 öğrenciden % 67,2'sinin ise kentsel aidiyet, yüksek olduğu belirlenmiştir. Elde edilen sonuçlar Tablo 3.8, 3.9, 3.10, 3.11 ve 3.12'de verilmiştir.

Tablo 3.8: KA ve KKK Çapraz Tablosu

			KKK		Total
			KKK≤3 ise	KKK>3 ise	
KA	KA≤3 ise	Count	234	127	361
		% within KA	64,8%	35,2%	100,0%
	KA>3 ise	Count	45	92	137
		% within KA	32,8%	67,2%	100,0%
Total		Count	279	219	498
		% within KA	56,0%	44,0%	100,0%

P=0,0001

Tablo 3.9: KA ve KF Çapraz Tablosu

KA_K * KF_K Crosstabulation					
			KF		Total
			KF≤3 ise	KF>3 ise	
KA	KA≤3 ise	Count	152	209	361
		% within KA	42,1%	57,9%	100,0%
	KA>3 ise	Count	5	132	137
		% within KA	3,6%	96,4%	100,0%
Total		Count	157	341	498
		% within KA	31,5%	68,5%	100,0%

P=0,0001

Tablo 3.10: KKK ve KF Çapraz Tablosu

KKK_K * KF_K Crosstabulation					
			KF_K		Total
			KF<=3 ise	KF>3 ise	
KKK_ K	KKK<=3 ise	Count	132	147	279
		% within KKK_K	47,3%	52,7%	100,0%
	KKK>3 ise	Count	25	194	219
		% within KKK_K	11,4%	88,6%	100,0%
Total		Count	157	341	498
		% within KKK_K	31,5%	68,5%	100,0%

P=0,0001

Tablo 3.11: MA ve KKK Çapraz Tablosu

MA_K * KKK_K Crosstabulation					
			KKK		Total
			KKK<=3 ise	KKK>3 ise	
MA	MA<=3 ise	Count	38	10	48
		% within MA	79,2%	20,8%	100,0%
	MA>3 ise	Count	241	209	450
		% within MA	53,6%	46,4%	100,0%
Total		Count	279	219	498
		% within MA	56,0%	44,0%	100,0%

P=0,001

Tablo 3.12: MA ve KF Çapraz Tablosu

MA_K * KF_K Crosstabulation					
			KF_K		Total
			KF<=3 ise	KF>3 ise	
MA_K	MA<=3 ise	Count	31	17	48
		% within MA_K	64,6%	35,4%	100,0%
	MA>3 ise	Count	126	324	450
		% within MA_K	28,0%	72,0%	100,0%
Total		Count	157	341	498
		% within MA_K	31,5%	68,5%	100,0%

P=0,0001

Öğrencilerin çeşitli özelliklerine göre araştırmada yer alan boyutlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olup olmadığı da araştırılmıştır. Farklılıkların hangi yöntemle yapılacağını belirlemek için boyutlara yönelik değişkenlerin normal dağılım gösterip göstermediği araştırılmıştır. Normallik testi sonuçları 3.13'de verilmiştir. Tablo 3.13'e göre kentsel aidiyet değişkeni normal dağılıma göre sağa çarpık bulunurken diğer değişkenler sola çarpık bulunmuştur. Kentsel aidiyet değişkeni normal dağılıma göre daha basık bulunurken diğer değişkenler normal dağılıma göre daha sivri bulunmuştur. Değişkenlerin normal dağılım gösterip göstermediği Kolmogorov-Smirnov testine göre araştırılmış ve tüm değişkenlerin normal dağılımdan uzak olduğu belirlenmiştir. Dolayısıyla öğrencilerin özelliklerine göre farklılıklar parametrik testler yerine parametrik olmayan istatistiksel yöntemlerle incelenecektir.

Tablo 3. 13: Normallik Testi Sonuçları

	Ortalama	Basıklık	Çarpıklık	Kolmogorov-Smirnov ^a		
				Statistik	df	Sig.
KA	2,6370	-,295	,211	,076	498	,000
MA	4,1702	1,675	-1,183	,141	498	,000
KKK	3,0944	,816	-,262	,178	498	,000
KF	3,3884	,336	-,426	,092	498	,000

Öğrencilerin cinsiyete göre araştırma boyutları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olup olmadığını Mann-Whitney U testi ile araştırılmıştır. Mann-Whitney U testine göre;

- Kız öğrencilerin kentsel aidiyeti erkek öğrencilerin kentsel aidiyetinden daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Z=4,567 P=0,0001).

- Kız öğrencilerin mekansal aidiyeti erkek öğrencilerin mekansal aidiyetinden daha yüksek olduğu belirlenmiştir ($Z=4,162$ $P=0,0001$).
- Kız öğrencilerin kent kararlarına katılım algısı erkek öğrencilerin kent kararlarına katılım algısından daha yüksek olduğu belirlenmiştir ($Z=4,837$ $P=0,0001$).
- Kız öğrencilerin kentsel farkındalıkları erkek öğrencilerin kentsel farkındalıklarından daha yüksek olduğu belirlenmiştir ($Z=1,976$ $P=0,048$). Elde edilen sonuçlar Tablo 3.14’de verilmiştir.

Tablo 3. 14: Cinsiyete Göre Farklılık Testi

	Cinsiyet	N	Ortalama	Std. Sapma	Z	P
KA	Kız	328	2,7591	,76994	4,567	,000
	Erkek	170	2,4015	,87126		
MA	Kız	328	4,2630	,71839	4,162	,000
	Erkek	170	3,9912	,78583		
KKK	Kız	328	3,2104	,69471	4,837	,000
	Erkek	170	2,8706	,69580		
KF	Kız	328	3,4445	,76792	1,976	,048
	Erkek	170	3,2800	,86275		

Öğrencilerin gelecekte de Çanakkale’de yaşama isteğine göre araştırma boyutları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olup olmadığı Mann-Whitney U testi ile araştırılmıştır. Mann-Whitney U testine göre;

- Gelecekte de Çanakkale’de yaşama isteği olan öğrencilerin kentsel aidiyeti, gelecekte Çanakkale’de yaşama isteği olmayan öğrencilerin kentsel aidiyetinden daha yüksek bulunmuştur ($Z=4,911$ $P=0,0001$).
- Gelecekte de Çanakkale’de yaşama isteği olan öğrencilerin mekansal aidiyeti, gelecekte Çanakkale’de yaşama isteği olmayan öğrencilerin mekansal aidiyetinden daha yüksek bulunmuştur ($Z=11,717$ $P=0,0001$).
- Gelecekte de Çanakkale’de yaşama isteği olan öğrencilerin kent kararlarına katılım düzeyi, gelecekte Çanakkale’de yaşama isteği olmayan öğrencilerin kent kararlarına katılım düzeyinden daha yüksek bulunmuştur ($Z=4,772$ $P=0,0001$).
- Gelecekte de Çanakkale’de yaşama isteği olan öğrencilerin kentsel farkındalık düzeyi, gelecekte Çanakkale’de yaşama isteği olmayan öğrencilerin kentsel farkındalık düzeyi

düzeyinden daha yüksek bulunmuştur ($Z=3,768$ $P=0,0001$). Elde edilen sonuçlar Tablo 3. 15’de verilmiştir.

Tablo 3. 15: Gelecekte De Çanakkale’de Yaşama İsteğine Göre Farklılık Testi

	Çanakkale’de Yaşama	N	Ortalama	Std. Sapma	Z	P
KA	Hayır	72	2,1875	,67233	-4,911	,000
	Evet	426	2,7130	,82227		
MA	Hayır	72	3,0486	,72994	-	,000
	Evet	426	4,3597	,56917		
KKK	Hayır	72	2,7361	,70085	-4,772	,000
	Evet	426	3,1549	,69770		
KF	Hayır	72	2,8611	,76666	-5,873	,000
	Evet	426	3,4775	,77691		

a. Grouping Variable: Gelecekte de Çanakkale’de yaşamak ister misiniz?

Öğrencilerin Kentle ilgili kararları etkileme gücünün olduğunu düşünüp düşünmemeye göre araştırma boyutları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olup olmadığı Mann-Whitney U testi ile araştırılmıştır. Mann-Whitney U testine göre;

- Kentle ilgili kararları etkileme gücünün olduğunu düşünen öğrencilerin kentsel aidiyeti, kentle ilgili kararları etkileme gücünün olduğunu düşünmeyen öğrencilerin kentsel aidiyetinden daha yüksek bulunmuştur ($Z=2,938$ $P=0,003$).
- Kentle ilgili kararları etkileme gücünün olduğunu düşünen öğrencilerin mekansal aidiyeti ile kentle ilgili kararları etkileme gücünün olduğunu düşünmeyen öğrencilerin mekansal aidiyetleri arasında anlamlı bir farklılık belirlenmemiştir ($Z=1,429$ $P=0,153$).
- Kentle ilgili kararları etkileme gücünün olduğunu düşünen öğrencilerin kent kararlarına katılım algısı, kentle ilgili kararları etkileme gücünün olduğunu düşünmeyen öğrencilerin kent kararlarına katılım algısından daha yüksek olduğu belirlenmiştir ($Z=3,768$ $P=0,0001$).
- Kentle ilgili kararları etkileme gücünün olduğunu düşünen öğrencilerin kentsel farkındalıkları, kentle ilgili kararları etkileme gücünün olduğunu düşünmeyen öğrencilerin kentsel farkındalıklarında daha yüksek olduğu belirlenmiştir ($Z=2,098$ $P=0,036$). Elde edilen sonuçlar Tablo 3. 16’da verilmiştir.

Tablo 3. 16: Kentle İlgili Kararları Etkileme Gücünün Olduğunu

Düşünüp Düşünmemeye Göre Farklılık Testi

	Etkileme Gücü*	N	Ortalama	Std. Sapma	Z	P
KA	Evet	271	2,7399	,83508	-2,938	,003
	Hayır	227	2,5143	,79236		
MA	Evet	271	4,2232	,70578	-1,429	,153
	Hayır	227	4,1068	,80161		
KK K	Evet	271	3,1907	,72814	-3,768	,000
	Hayır	227	2,9794	,67805		
KF	Evet	271	3,4524	,79725	-2,098	,036
	Hayır	227	3,3119	,80814		

Kent ile ilgili kararları etkileme gücünüz olduğunu biliyor musunuz?

Öğrencilerin aylık ortalama harcama dağılımlarına göre araştırma boyutları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olup olmadığı Kruskal-Wallis H testi ile araştırılmıştır. Kruskal-Wallis H testine göre tüm boyutlarda istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık belirlenmemiştir. Elde edilen sonuçlar Tablo 3. 17’de verilmiştir.

Tablo 3. 17: Öğrencilerin Harcama Dağılımları Göre Farklılık Testi

	Aylık harcama miktarı	N	Ortalama	Std. Sapma	Test istatistiği	P
KA	0-800	277	2,6643	,78141	5,388	,887
	801-1000	106	2,5849	,89834		
	1001-1250	47	2,8457	,97461		
	1251-1600	32	2,4688	,70639		
	1601 +	36	2,4583	,74522		
	Total	498	2,6370	,82279		
MA	0-800	277	4,1616	,76721	,250	,926
	801-1000	106	4,2264	,67747		
	1001-1250	47	4,1702	,76277		
	1251-1600	32	4,1016	,71521		
	1601 +	36	4,1319	,88738		
	Total	498	4,1702	,75245		
KKK	0-800	277	3,1480	,72242	5,938	,204
	801-1000	106	2,9937	,73316		
	1001-1250	47	3,1560	,76408		
	1251-1600	32	2,9479	,54942		
	1601 +	36	3,0278	,60880		
	Total	498	3,0944	,71287		
KF	0-800	277	3,4332	,79440	4,376	,358
	801-1000	106	3,3019	,81193		
	1001-1250	47	3,4426	,91835		
	1251-1600	32	3,3250	,77335		
	1601 +	36	3,2833	,73504		
	Total	498	3,3884	,80448		

Öğrencilerin eğitim gördükleri sınıflara göre araştırma boyutları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olup olmadığı Kruskal-Wallis H testi ile araştırılmıştır. Kruskal-Wallis H testine göre sadece mekansal aidiyet boyutunda istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık belirlenmemiştir. Farklılıkların hangi sınıflar arasında olduğunu görebilmek için Bonferroni çoklu karşılaştırma testine başvurulmuştur. Bonferroni çoklu karşılaştırma testine göre;

- Dördüncü sınıfta eğitim gören öğrencilerin mekansal aidiyet algılaması, birinci sınıfta eğitim gören öğrencilerin mekansal aidiyet algılamasından daha yüksek bulunmuştur (Test ist.=-2,119 P=0,023). Elde edilen sonuçlar Tablo 3.18’de verilmiştir.

Tablo 3. 18: Öğrencilerin Eğitim Gördükleri Sınıflara Göre Farklılık Testi

		N	Ortalama	Std. Sapma	Test İstatistiği	P
KA	1.Sınıf	172	2,6424	,79384	1,669	,644
	2. Sınıf	151	2,6854	,78765		
	3. Sınıf	100	2,5750	,91736		
	4. Sınıf	75	2,6100	,83448		
	Total	498	2,6370	,82279		
MA	1.Sınıf	172	4,0523	,75084	10,782	,013
	2. Sınıf	151	4,2136	,74297		
	3. Sınıf	100	4,2150	,75463		
	4. Sınıf	75	4,2933	,75154		
	Total	498	4,1702	,75245		
KKK	1.Sınıf	172	3,1376	,67716		
	2. Sınıf	151	3,1148	,68426	3,268	,352
	3. Sınıf	100	3,1100	,81795		
	4. Sınıf	75	2,9333	,69100		
	Total	498	3,0944	,71287		
KF	1.Sınıf	172	3,4116	,76494	1,158	,763
	2. Sınıf	151	3,4146	,71334		
	3. Sınıf	100	3,3500	,93954		
	4. Sınıf	75	3,3333	,88001		
	Total	498	3,3884	,80448		

SONUÇ

Kentler, sosyo-kültürel, ekonomik ve teknolojik açılardan sahip oldukları dokuları itibariyle ait oldukları toplumun birer aynalarıdır. Sadece bir yerleşim yeri olmaktan öte kendine özgü yaşam ve ekonomik yapılarıyla kentler uygarlıkların merkezini oluşturmaktadırlar. Düşünce biçimleri ve davranış kalıplarıyla kente özgü kültür hem fiziki hem de sosyal manada kendini göstermektedir. Kentlerin etkileyen olma özelliği bireylere kente yaşamaya dair kurallar getirir. Yazılı olmayan bu kurallar kent kültürü içerisinde kentleşen bireyde beklenen sosyal ve ekonomik dinamiklerdir.

Bireyin göç ve ya başka sebeplerle kente gelmesinden itibaren kente özgü tutum ve davranışları sergilemesi beklenir. Kente gelinen andan itibaren başlayan süreç aslında kentlilik bilincinin de başlama sürecidir. Bu süreç sayesinde birey kent ile kuracağı ilişkiler sayesinde yaşadığı kentin bir parçası olur. Kentsel yaşam kültürü içerisinde bireyin kentle sosyo-kültürel ve ekonomik ilişkilerinin yoğunluğunun artması kentlilik bilincinin oluşmasını kolaylaştıracaktır. Yaşadığı kente ait hissetme, sahip çıkma, kentin sorunlarının çözümüne katılım ve kentsel farkındalığa ulaşmak bireyin kentlilik bilinci çerçevesinde kentin gelişimine katkı sağlamasını mümkün kılacaktır.

Bireyin kente yaşaması kentlilik bilincine sahip olduğu anlamına gelmez. Bireysel, ekonomik, sosyal ve fiziki faktörler bireyin kentlilik bilincini etkileyen faktörlerdir. Yaş, meslek ve doğum yeri kentlilik bilincini etkileyen bireysel faktörlerdir. Ekonomik olarak ise bireyin geçimini kente özgü yollardan elde etmesi kentlilik bilincini etkileyen bir başka faktördür. Sosyal çevresi bireyin ilişkilerini etkileyerek kent kültürü ile ilişkisi çerçevesinde kentlilik bilincini etkilemesi açısından önem taşımaktadır. Mekanın birey üzerindeki etkisi fiziki açıdan kentlilik bilincini etkileyen bir diğer faktördür.

Kentlilik bilincine sahip bireylerden beklenen kent kültürüne sahip olmaları ve davranışlarını kentli yaşam biçimine uygun sürdürmeleridir. Kentsel aidiyetini tamamlamış, kendini kente ait hisseden, kent sorunlarıyla ilgilenen, kentle ilgili karar alma süreçlerine dahil olan, kentsel farkındalığa ulaşmış, kentin maddi ve manevi öğeleri üzerinde sorumluluk hissedenler kentlilik bilincine sahip olan birey olarak nitelendirilmektedir. Bu bağlamda Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi merkez kampüsünde okuyan lisans düzeyi öğrencilerinin kentlilik bilinci düzeylerini

belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmada elde edilen veriler bu çerçevede değerlendirilmiştir. Kentsel aidiyet, mekansal aidiyet, kent kurumlarına katılım ve kentsel farkındalık olmak üzere dört boyutuyla öğrencilerin kentlilik bilinci düzeyleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Öğrenciler arasında yapılan bu çalışma sonucunda öğrencilerin Çanakkale kentine kentsel aidiyet sağladıkları görülmüştür. Katılımcıların kendilerini Çanakkale'ye ait hissetmesi kendilerini Çanakkale kentinin bir unsuru olarak hissettiğini göstermiştir. Bu durum öğrencilerin kentlilik bilinçlerinin oluşması ve gelişmesinde ilk adım olarak önemlidir. Kente yönelik pozitif anlamda aktarımlarda bulunulması öğrencilerin Çanakkale kentine yönelik kentsel aidiyetlerinin sağlanmasıyla mümkündür.

Elde edilen bulgular çerçevesinde kız öğrencilerin, erkek öğrencilerden kentsel ve mekânsal aidiyetleri, kent kurumlarına katılımları ve kentsel farkındalıkları daha yüksek çıkmıştır. Bu bağlamda katılımcıların kentlilik bilinci düzeylerinin cinsiyete göre farklılaştığını söyleyebiliriz.

Çanakkale'de gelecekte yaşama isteği ve kent kararlarını etkileme gücü ile 4 boyut arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu sonuçlar çerçevesinde gelecekte yaşamak isteği ile kentle kararlarını etkileme gücü yüksek olan katılımcıların kentlilik bilinci düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların eğitim gördükleri sınıflara göre mekânsal aidiyetleri değişmektedir. Dördüncü sınıf ile birinci sınıf katılımcılarının mekânsal aidiyetleri birbirinden farklıdır. Kentte geçirilen sürenin mekânsal aidiyeti etkilediğini söyleyebiliriz.

Çanakkale kentindeki kent kurumlarının mevcudiyeti ve çalışmalarına yönelik öğrencilere bilgilendirmeler yapılmalı ve daha fazla iletişim kanalları açılmalıdır. Kent kurumlarıyla üniversiteler arasında yapılan ortak çalışmalar artırılarak, öğrenciler katılıma daha fazla teşvik edilmelidir. Öğrencilerin % 54,4'ü kentle ilgili kararları etkileme gücünün olduğunu düşünmektedirler. Yapılacak ortak çalışmalarla bu oran yükseltilebilir.

Üniversite öğrencilerinin kentsel ve mekânsal aidiyet duygularını geliştirmek için kentin kültürü ve tarihinin daha çok benimsenmesini sağlayacak faaliyetler artırılmalı, kentin sosyal ve fiziksel dönüşüm süreçlerine öğrenciler de dahil edilmelidir. Bu sayede öğrenciler kente daha fazla ait hissedebileceklerdir. Gerçekleştirilecek faaliyetlerle öğrencilerin kent ile ilgili ortak anılara sahip olması sağlanarak kentlilik bilinç düzeylerinin pekiştirilmesi sağlanabilir.

Kentin sosyo-kültürel hayatının zenginleştirilmesi, altyapı ve üstyapı sorunlarının tartışılması, seçim dönemleri dışında kent yönetimi kurumlarının hizmet sunumlarının

değerlendirilebileceği platformların artırılması ve çeşitlendirilmesi bu platformlara öğrencilerin katılımının sağlanması öğrencilerin kentsel farkındalığını arttırabilecektir.

Bu çalışma kentlilik bilincini sosyal ve kültürel olarak incelemiştir. Kentlilik bilincinin ekonomik boyutuyla da incelenmesi ihtiyacı vardır. Kentlilik bilincinin bu dört boyutu birbirini etkilemektedir. Kentlilik bilinci düzeyinin yükseltilebilmesi için bu dört boyut üzerine faaliyetler yapılmalıdır.

Kaynakça

- Alkan, A., & Duru, B. (2002). *20. Yüzyılda Kent ve Kentsel Düşünce*, 20. Yüzyıl Kenti. Ankara: İmge Yayınevi.
- Apan, A. (2006). Türkiye’de İç Göç Olgusu: Nedenler ve Sonuçlar. *Yerel Yönetim ve Denetim Dergisi*, 11(5), 26-33.
- Bal, H. (2003). *Kentsel Yapı ve Kentleşme Süreci (Isparta-Van Karşılaştırması)*. Isparta: Fakülte Kitabevi.
- Bal, H. (2015). *Kent Sosyolojisi*. Bursa: Sentez Yayıncılık.
- Baran, M., & Yılmaz, A. (2011). Göçebelikten Yerleşik Hayata Geçişte, Beritan Aşireti Konutlarında Aidiyet Duygusu. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 6(4), 1645-1656. Mayıs 18, 2019 tarihinde <https://dergipark.org.tr/download/article-file/186210> adresinden alındı
- Batmaz, N. Y., & Gürer , A. (2016). Kırıkkale İlinin Kentlilik Bilinci Bağlamında Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma. *4. Uluslararası Kentsel ve Çevresel Sorunlar ve Politikalar Kongresi*, 163-177.
- Begel, E. E. (1996). *Kentlerin Doğuşu*. (Ö. Arıkan, Çev.) İstanbul: Cogito, Kent ve Kültürü, Yapı Kredi Yayınları.
- Belli , A., & Aydın, A. (2017). Kent Kültürü Ve Kentlilik Bilincinin Oluşumunda Üniversitelerin Rolü: Mustafa Kemal Üniversitesi Örneği. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(39), 422-434.
- Berkay, F. (2009). *Tarih ve Toplum - Köy ve Kent Yerleşme Sosyolojisine Başlangıç*. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Beyaz, D., & Aydemir, Ş. (2008). Kentlilik Bilinci ve Mekân Trabzon Kenti Örneği. *Planlama*, 3, 49-60.
- Biol, G. (2008). Kentlilik Bilinci ve Balıkesir’den Yarım Asırlık Bir Örnek: Yeni Çarşı Deneyimi. *Ege Mimarlık*, 2(65), 28-31.
- Bookchin, M. (1999). *Kentsiz Kentleşme; Yurttaşlığın Yükselişi ve Çöküşü*. (B. Özyalçın, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Boucher, G., Conway, C., & Van Der Meer, E. (2003). Tiers of Engagement by Universities in Their Region's Development. *Regional Studies*, 37(9), 887-897.
- Büyük, C. (2013). DUALİZM, BİLİNÇ VE TANRI, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 39, S. 134-158.
- Brodie, J. (2000). Imagining Democratic Urban Citizenship. E. F. (ed.) içinde, *Democracy, Citizenship and Global Citizenship* (s. 110-128). New York: Routledge.
- Chin, W. W. (1998). The partial least squares approach for structural equation modeling. In G. A. Marcoulides (Ed.), *Methodology for business and management. Modern methods for business research* (p. 295-336). Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Civelek, M.E. (2018). Yapısal Eşitlik Modellemesi Metodolojisi. Beta Basım Yayın Dağıtım, I. Baskı. İstanbul
- Cohen, J. E. (1988). *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Çakır, F.S. (2019). Kısmi En Küçük Kareler Yapısal Eşitlik Modellemesi (PLS-SEM) ve Bir Uygulama, *Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi* Cilt 5, Sayı 9, s. 111-128.
- Demir, Ö., & Acar, M. (1997). *Sosyal Bilimler Sözlüğü* (3. b.). Ankara: Vadi Yayınları.
- Ekin, N. (1971). *Gelişen Ülkelerde ve Türkiye'de İşsizlik*. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları: İstanbul.
- Ercoşkun, Ö., Öcalır, E., Yenigül, S., & Alkan, L. (2016). Kentlilik Bilincini Oluşturan Göstergeler ve Kentlilik Bilincini Geliştirme Yolları. *PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 11, 4-23.
- Erdoğan, M. (2016). Engellilerin Kentleşmesi: Çanakkale Örneği. *Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci Sempozyumu Bildiri Kitabı*, 215-227.
- Ergun, C. (2014). Üniversite ve Kent İlişkisi Üzerine Görüşler: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Örneği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*(31), 216 - 237.
- Erkan, R. (2010). *Kentleşme ve Sosyal Değişme* (3. b.). Ankara: Bilimadamı Yayınları.
- Erkan, R. (2010). *Kentleşme ve Sosyal Değişme* (3 b.). Ankara: Bilimadamı Yayınları.

- Erkul, H. & Kanten, P & Hafize Seçtim, H (2019). Kentlilik Bilincinin Oluşturulmasında Kent Konseylerinin Rollerini Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Management and Political Sciences Review*(2), 58
- Erkut, G. (1995). "*Kentleşme Sürecinin Sosyolojik Boyutu*", *Türkiye'de Kentleşme. Yeni Yüzyıl Kitaplığı*.
- Es, M. (2015). Kent Kimliği, Kent Kültürü. *Şehir ve Düşünce Dergisi*(7), 6-15.
- Es, M., & Ateş, H. (2004). Kent Yönetimi, Kentleşme ve Göç: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*(48), 205-248.
- Fitcher, J. (1990). *Sosyoloji Nedir ?* (N. Çelebi, Çev.) Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları.
- Geyik, S. (2010). Kırdan Kente Göç Sonrası Kentlilik Bilinci: Mevlana Mahallesi Örneği . *Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı (Yüksek Lisans Tezi)*.
- Giddens, A. (1997). *Sociology*. Cambridge.
- Giddens, A. (2005). *Sosyoloji*. (C. Güzel, Çev.) Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Goddard, J. (2007). The Engagement of Higher Educational Institutions in Regional Development: An Overview of The Opportunities and Challenges. *Proceedings from OECD/IMHE International Conference*.
- Goddard, J., & Puukka, J. (2008). The Engagement of Higher Educational Institutions in Regional Development: An Overview of The Opportunities and Challenges. *Higher Education and Policy*, 20(2), 2-33.
- Gölçük, M. (2007). Kentleşme Sürecinde Akrabalık ve Komşuluk Kültürü (Afyonkarahisar Örneği). *Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı (Yüksek Lisans Tezi)*.
- Görmez, K. (1997). *Kent ve Siyaset: Bir Metropol Alanda Kentleşme*. Ankara: Gazi Kitabevi Yayınları.
- Görmez, K. (2004). *Bir Metropol Kent Ankara "Sosyal Yapı, Kimlik, Yaşam*. Ankara: Odak Yayınevi.
- Görün, M., & Kara, G. (2017). ÜniversiteÖğrencilerinin Kentlilik Bilinci Algısı: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Örneği. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 15(30), 393-409.

- Güllüpnar, F. (2013). Türkiye'nin Kentleşme Deneyimi (II): 1980 Sonrası. F. Güneş içinde, *Kent Sosyolojisi* (s. 252-282). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Gümüş, H. (2012). Fiziksel Aktivite İçin Park ve Rekreasyon Alanlarına Gelen Kullanıcıların Mekan Seçimini ve Fiziksel Aktiviteye Katılımını Etkileyen Faktörler. *Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Benden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı (Yüksek Lisans Tezi)*.
- Gündoğdu, H. M., & Özkök, M. K. (2017). Kentsel Değişim-Dönüşüm Sürecinde Üniversitelerin Rolü "Kırklareli Örneği". E. Nişancı, Ü. İzmen, & S. H. Bostancı içinde, *Trakya Bölgesinde Üniversitelerin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi* (s. 80-116). Kocaeli-İzmit: Umuttepe Yayınları.
- Gürbüz, S. (2019). AMOS ile Yapısal Eşitlik Modellemesi. Seçkin Kitabevi. I.Baskı, ANKARA
- Güven, A. (2016). Kent, Kentleşme ve Kentsel Yönetim İhtiyacı. *Journal of International Management, Educational and Economics Perspectives*, 4(1), 21-30.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E., and Tatham, R. I. (2010). *Multivariate Data Analysis*. 7th Edition. Pearson Prentice Hall, New Jersey.
- Hair, J.F., Hult, G.T.M., Ringle, C.M. and Sarstedt, M. (2014). *A Primer on Partial Least Squares Structural Equation Modeling (PLS-SEM)*, Sage Publication, Los Angeles. Sage
- Hair, J., Anderson, R., Tatham, R., & Black, W. (1998). *Multivariate Data Analysis* (5th ed.). Englewood Cliffs: Prentice Hall.
- Harvey, D. (2006). *Sosyal Adalet ve Şehir*. (M. Moralı, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Hayta, Y. (2016). Kent Kültürü ve Değişen Kent Kavramı. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 165-184.
- Huot, J.-l., Thalmann, J.-P., & Valbelle, D. (2000). *Kentlerin Doğuşu*. (A. B. Girgin, Çev.) Ankara: İmge Kitabevi.
- <https://istatistik.yok.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 20.03.2020)
- Irmak, Y. (1982). *Kentleşme*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası.
- İşbir, E. G. (1986). *Kentleşme, Metropolitan Alan ve Yönetimi*. Ankara: AİTİA Yayınları.
- Işık, Ş. (2005). Türkiye'de Kentleşme ve Kentleşme Modelleri. *Ege Coğrafya Dergisi*, 14, 57-71.
- Jorgensen, B., & Stedman, R. (2001). Sense of Place as an Attitude: Lakeshore Owners Attitudes Toward Their Properties. *Journal of Environmental Psychology*, 21, 233-248. Mayıs 25,

2019

tarihinde

[http://www.issw.ch/info/mitarbeitende/hunziker/teaching/download_mat/07-](http://www.issw.ch/info/mitarbeitende/hunziker/teaching/download_mat/07-2_Jorgenson_Stedman_2001.pdf)

[2_Jorgenson_Stedman_2001.pdf](http://www.issw.ch/info/mitarbeitende/hunziker/teaching/download_mat/07-2_Jorgenson_Stedman_2001.pdf) adresinden alındı

Kadir Sümbüloğlu, Beyza Akdağ (2007) Regresyon Yöntemleri ve korelasyon Analizi. Hatipoğlu Yayın evi, Ss: 73-80, Ankara

Karpat, K. H. (2003). *Türkiye’de Toplumsal Dönüşüm*. Ankara: İmge Kitabevi.

Kartal, K. (1983). Kentlileşmenin Sosyal ve Ekonomik Maliyeti. *Amme İdaresi Dergisi*, 16(4), 93-110.

Kaya, E. (2003). *Kentleşme ve Kentlileşme*. İstanbul: İlke Yayıncılık.

Kaymal, C. (2017). Kırdan Kente Göçün Sosyokültürel Sonuçları: Gecekondulaşma ve Arabesk. *Ulakbilge*, 5(15), 1499-1519.

Kaypak, Ş., & Gündüz , A. (2018). Kent Uygarlığı ve Demokrasi Üzerine Bir İnceleme. *Al-Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 1-21.

Kazak, G. (2017). Mahalle Kültürünün Kentlilik Bilinci Üzerine Etkisi: Karaman Örneği. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı (Yüksek Lisans Tezi)*.

Keleş, R. (1980). *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Keleş, R. (1993). *Kentleşme Politikası*. İmge Kitabevi: Ankara.

Keleş, R. (1995). Kentleşme ve Türkçe. *Dilbilim Araştırmaları*. Eylül 25, 2019 tarihinde <http://dad.boun.edu.tr/tr/download/article-file/303091> adresinden alındı

Keleş, R. (2005). Kent ve Kültür Üzerine. *Mülkiye Dergisi*, 29(246), 9-18.

Keskin, E., Sağocak, M., & Arslan, T. (2015). Kentlilik Bilinci Çalışmaları İçin Bir Model Önerisi: Bursa’da Kentlilik Bilinci Araştırması. *PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 11(1), 21-43.

Kılıçarslan, M. (2018). Kente Göçle Gelenlerde Kentlilik Bilinci: Kaynartepesi Mahallesi Örneği. *İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı (Yüksek Lisans Tezi)*.

Kline, R.B. (2011) Principles and Practice of Structural Equation Modeling. Guilford Press, New York.

- Kongar, E. (1996). *Türkiye Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kongar, E. (2004). *21. Yüzyılda Türkiye: 2000'li Yıllarda Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kurt, N. (2011). Kent Hizmetlerinin Geleceğinde Kentsel Sorumluluklar ve Kent Kültürünün Geliştirilmesi Stratejileri. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 9(2), 262-278.
- Kurtuluş, H. (2013). Kent Sosyolojisinde Değişen Kavrayışlar ve Türkiye'nin Kentleşme Deneyimi. Ö. Uğurlu içinde, *Türkiye Perspektifinde Kent Sosyolojisi Çalışmaları* (Cilt 2. Baskı, s. 177-227). İstanbul: Örgün Yayınları.
- Manzo, L. C. (2003). Beyond House And Haven: Towarda Revisioning Of Emotional Relationships With Places. *Journal of Environmental Psychology*, 23.
- Martindale, D. (2000). *Şehir Kuramı*. (F. Oruç, Çev.) İstanbul: İz Yayıncılık.
- Mumford, L. (2013). *Tarih Boyunca Kent 'Kökenler, Geçirdiği Değişimler ve Geleceği'*. (G. Koca, & T. Tosun, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Mutlu, A. (2011). *Metropol Kent Samsun'da Kentlilik Bilinci*. Samsun: Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı Proje Raporu.
- Mutlu, A. (2013). Türkiye'de Kent Kültürü Algısı ve Kentsel Kültür Politikaları. Y. Bulut , V. Eren, S. Karakaya, & A. Aydın içinde, *Kuramdan Uygulamaya Yerel Yönetimler ve Kentsel Politikalar* (s. 387-402). Ankara: Pegem Akademi.
- Özdemir, H. (2012). Türkiye'de İç Göçler Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *Akademik Bakış Dergisi*(30).
- Özden, P. P. (2008). *Kentsel Yenileme* (1. Baskı b.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Özkiraz, A., & Acungil, Y. (2012). Hemşehri Derneklerinin Kentleşme Sürecindeki Rolü (Tokat Örneği). *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 29(1), 247-272.
- Pretty, G., Chipuer , H., & Bramston , P. (2003). Sense of Place Amongst Adolescents and Adults in Two Rural Australian Towns: The. *Journal of Environmental Psychology*, 23, 273-287. Mayıs 25, 2019 tarihinde https://www.journalagent.com/megaron/pdfs/MEGARON-71676-ARTICLE_%28THESIS%29-SENTURK.pdf adresinden alındı
- Rapoport, A. (1980). Cross-Cultural Aspects of Enviromental Design. A. Rapoport , I. Altman, & J. Wohlwil içinde, *Environment and Culture* (s. 7-8). New York: Plenum Press.

- Redfield, R., & Singer, M. (1954). The Cultural Role of Cities, in R. Sennett ed. *Classic Essays on the Culture of Cities*. *Prentice Hall*.
- Sancar , F., & Severcan , Y. (2010). Children's Places: Rural–Urban Comparisons Using Participatory Photography in the Bodrum Peninsula, Turkey. *Journal of Urban Design*, 15(3).
- Sankır, H., & Sankır, Ş. (2017). Toplumsal Değişim Açısından Üniversite-Kent Etkileşimi ve Algısı: Bülent Ecevit Üniversitesi Örneği. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 7(3), 473-483.
- Sarstedt, M., Ringle, C. M., and Hair, J. F. (2017). Partial least squares Structural Equation Modeling, In C. Homburg, M., Klarmann and A., Vomberg (Eds.), *Handbook of market research*, Heidelberg: Springer.
- Sencer, Y. (1979). *Türkiye’de Kentleşme*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Serter, G. (2013). Şikago Okulu Kent Kuramı: Kentsel Ekolojik Kuram. *Planlama*, 23(2), 67-76.
- Sezal, İ. (1992). *Şehirleşme*. İstanbul: Ağaç Yayıncılık.
- Sjoberg, G. (2002). Sanayi Öncesi Kenti. 2. Y. Kenti. içinde İstanbul: İmge Kitabevi.
- Solak, S. G. (2017). Mekan-Kimlik Etkileşimi: Kavramsal ve Kurumsal Bir Bakış. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 13-37.
- Sümer, F. (2014). *Eski Türklerde Şehircilik* (3. b.). Ankara: Ankara Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Vakfı Yayınları.
- Şahin, Y. (2015). *Kentleşme Politikası* (5. b.). Bursa: Ekin Yayınevi.
- Şengül, H. T. (2009). *Kentsel Çelişki ve Siyaset, Kapitalist Kentleşme Süreçlerinin Eleştirisi* (2. Baskı b.). Ankara: İmge Yayınevi.
- Şentürk, A., & Gülersoy, N. (2019). Aidiyet, Kent Kimliği ve Kentsel Koruma Etkileşimi Bağlamında Kullanıcı Sürekliliğinin İrdelenmesi: Kadıköy Moda Örneği. *MEGARON*, 14(1), 145-159.
- Tatlıdil, E. (1997). Hızlı Kentleşmenin Eğitim Politikaları Üzerine Etkileri. *II. Ulusal Sosyoloji Kongresi: Toplum ve Göç* (s. 598-604). Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları.
- Tatlıdil, E. (2009). Kent ve Kentli Kimliği: İzmir Örneği. *Ege Akademik Bakış*, 9(1), 319-336.
- Tekeli, İ. (1998). Türkiye’de İçgöç Sorunsalı Yeniden Tanımlama Aşamasına Geldi. *Türkiye’de İçgöç Konferansı (Bolu-Gerede)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, .

- Tekeli, İ., & Gülöksüz, Y. (2015). Kent, Kentleşme ve Türkiye Deneyimi. İ. Tekeli içinde, *Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm* (s. 27-49). İstanbul: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Torlak, S. E., & Polat, F. (2006). Kentleşme Sürecinde Kimlik Farklılaşması Açısından Denizli'de İki Mahallenin Karşılaştırmalı Analizi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(2), 167-186.
- Tunçer, P. (2015). Türkiye'de Kentleşme Politikaları. *The Journal of Academic Social Science Studies*(37), 275-290.
- Türkdoğan, O. (1996). *Değişme, Kültür ve Sosyal Çözülme*. İstanbul: Birleşik Yayıncılık.
- Ünal, B. (2012). Kentleşme Sürecinde Üniversitenin Rolü: Amasya İli Örneği. *Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı (Yüksek Lisans Tezi)*.
- Weber, M. (2012). *Şehir 'Modern Kentin Oluşumu* (10. b.). (M. Ceylan, Çev.) İstanbul: Yarın Yayınları.
- Wirth, L. (2002). *Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentleşme*. (A. Alkan, & B. Duru, Çev.) Ankara: İmge Yayınevi.
- Yılmaz, E., & Çitçi, S. (2011). Kentlerin Ortaya Çıkışı ve Sosyo-Politik Açından Türkiye'de Kentleşme Dönemleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(35), 252-267.
- Yılmaz, V., Can, Y., Aras, N. (1019). Investigation of Attitude About Nuclear and Renewable Energy by Using Partial Least Squares Structural Equation Modeling. *The Journal of Operations Research, Statistics, Econometrics and Management Information Systems*. Volume 7, Issue 1, 2019.
- Zengin, E. Ç. (2018). Kent ve Kentleşme Sarmalında Türkiye. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(1), 84-103.

EKLER

EK 1. ANKET İZİNİ

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

Sayı : 93130991-044-E.1900161414
Konu : Anket İzni (Burak BALIK)

05/11/2019

REKTÖRLÜK MAKAMINA

İlgi : Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğünün 30.10.2019 tarihli ve 98850304-044-E.1900158038 sayılı yazısı.

Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Tezli Yüksek Lisans programı 17192101001 numaralı öğrencisi Burak BALIK, "Üniversite ve Kent İlişkisi Üzerine Bir Araştırma: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Örneği" isimli tez çalışması kapsamında Üniversitemizin merkez ilçede bulunan yerleşkelerinde anket çalışması yapmak istemektedir.

Bulgilerinizi ve gerekli iznin verilmesi hususunu olurlarınıza arz ederim.

e-İmzalıdır

Samir YILMAZ
Genel Sekreter

Ek:
1- Yazı
2- Anket Dosyası

OLUR
5.11.2019

e-İmzalıdır

Prof. Dr. Süha OZDEN
Rektör Yardımcısı

DAĞITIM LİSTESİ

Bilgi:
Sosyal Bilimler Enstitüsü

[Belge Doğrulama İçin: https://sbiya.oum.edu.tr/EFMS/Record/ConfirmationPage/index.action?id=946FA7](https://sbiya.oum.edu.tr/EFMS/Record/ConfirmationPage/index.action?id=946FA7) koda girerek belgeyi doğratabilirsiniz.

Adres : Tuzluca Yerleşkesi Rektörlük Binası D Blok
Zemin Kat

Bilgi İçin İletişim : Daire Başkanı - Bilgiye İhtiyaçları

e-posta : dairetyakasi@oum.edu.tr

Tel/Fax :
Belgegeçer No:
İnternet Adresi :

EK 2. ANKET SORULARI

Sayın Katılımcı,

Bu anket formu, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kentleşme ve Çevre Politikaları Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı kapsamında yürütülen Üniversite Öğrencilerinin Kentlilik Bilinci Üzerine Bir Araştırma: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Örneği' başlıklı yüksek lisans tez çalışmasında kullanılmak üzere hazırlanmıştır. Üniversite öğrencilerinin kentlilik bilinci ile ilgili algı ve bilgilerin ölçülmesi amaçlanmaktadır. Anket kapsamında elde edilen bilgiler tamamen bilimsel amaçlarla kullanılacaktır. Araştırmaya sağladığınız katkılardan dolayı teşekkür ederiz.

Dr. Öğr. Üyesi

Melike ERDOĞAN

Yüksek Lisans Öğrencisi

Burak BALIK

**A.KENTSEL AİDİYET, MEKANSAL AİDİYET ve KENT KURUMLARINA
KATILIM**

	Aşağıdaki ifadelere katılımınızı ilgili yerlere (x) işareti koyarak belirtiniz.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1.	Çanakkale’de kalmayı isterim.	1	2	3	4	5
2.	Bu kentte yaşamayı seviyorum.	1	2	3	4	5
3.	Bu kentte zorunluluktan dolayı yaşıyorum.	1	2	3	4	5
4.	On yıl sonra Çanakkale’nin nasıl bir yer olacağını merak ediyorum.	1	2	3	4	5
5.	Çanakkale’de yaşam bir öğrenci için pahalıdır.	1	2	3	4	5
6.	Çanakkale’de öğrencilerin ikamet edebilecekleri mekânlar yeterlidir.	1	2	3	4	5
7.	Kentsel hizmetler iyi sunulmaktadır. (su,elektrik,yol,ulaşım)	1	2	3	4	5
8.	Çanakkale kent olarak gelişmiş bir kenttir.	1	2	3	4	5
9.	Çanakkale’de öğrencilerin ikamet edebilecekleri mekânlar yeterlidir.	1	2	3	4	5
10.	Çanakkale’nin kent olarak gelişmiş bir kenttir.	1	2	3	4	5
11.	Çanakkale’de valilik, belediye ve sivil toplum örgütleri uyum içinde çalışırlar.	1	2	3	4	5
12.	Çanakkale’de kent konseyi etkin bir biçimde çalışır.	1	2	3	4	5
13.	Kent merkezindeki eski binalar yerine yeni binalar görmek istiyorum.	1	2	3	4	5
14.	Belediye hizmet aracının “hor” kullanıldığını görseniz, durumu belediyeye bildiririm.	1	2	3	4	5

B.KENTSEL FARKINDALIK

	Aşağıdaki ifadelere katılımınızı ilgili yerlere (x) işareti koyarak belirtiniz.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
15	Kent sosyal hayat açısından yeterlidir.	1	2	3	4	5
16	Kent kültürel hayat açısından yeterlidir.	1	2	3	4	5
17	Kent yeşil alan açısından yeterlidir.	1	2	3	4	5
18	Kent engelli dostu olma açısından yeterlidir.	1	2	3	4	5
19	Sivil toplum kuruluşlarına sahiplik (dernek, vakıf vb) açısından yeterlidir.	1	2	3	4	5
20	Kent tarih-kültür mirasın korunması açısından yeterlidir.	1	2	3	4	5

DEMOGRAFİK SORULAR					
21. Cinsiyetiniz?					
a. Erkek	b. Kadın				
22. Yaşınız?					
a. 18-25	b. 26-35	c. 36-50	d. 51 ve üzeri		
23. Okuduğunuz bölüm nedir?					
24. Kaçmncı sınıf?					
a. 1()	b. 2()	c. 3()	d. 4()		
25. Aylık Geliriniz?					
a. 0-800 TL	b. 801-1000	c.1001-1250	d. 1251- 1600	e.1601-2000	f.2001ve üzeri
26. Gelecekte de Çanakkale’de yaşamak ister misiniz?	a. Evet	b. Hayır			
27. Kent ile ilgili kararları <u>etkileme gücünüz olduğunu biliyor musunuz?</u>					
a. Evet	b. Hayır				

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : BALIK Burak

Uyruğu : T.C.

Doğum Yeri ve Tarihi : Bandırma – 03/10/1989

Telefon : 0541 965 19 89

E-mail : burakbaliktr@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yüksek Lisans	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	Devam Ediyor.
Lisans	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	2015
Lise	Ankara Kazan Lisesi	2011

Yabancı Dil

İngilizce